

**ЗВО «ВІДКРИТИЙ МІЖНАРОДНИЙ УНІВЕРСИТЕТ
РОЗВИТКУ ЛЮДИНИ «УКРАЇНА»
ІНСТИТУТ ПРАВА ТА СУСПІЛЬНИХ ВІДНОСИН**

**З метою проведення
Міжнародного дня прав людини
та з нагоди
26-річниці заснування Університету «Україна»**

**ЗБІРНИК
НАУКОВИХ ПРАЦЬ
ЗА МАТЕРІАЛАМИ
ІХ НАУКОВО-ПРАКТИЧНОЇ КОНФЕРЕНЦІЇ
ПРАВА ЛЮДИНИ: ІСТОРІЯ ТА СУЧАСНІСТЬ
м. Київ, 05 грудня 2024 р.**

**м. Київ
Університет «Україна»
2025**

Затверджено до друку
Методичною радою Інституту права та суспільних відносин
Відкритого міжнародного університету розвитку людини «Україна»
(Протокол № 2 від 13. 02. 2025р.)

За загальною редакцією **Петра ТАЛАНЧУКА** – Президента Університету «Україна», д.т.н., професора, Заслуженого діяча науки і техніки України.

укладачі:

Олексій ФАСТ – завідувач кафедри галузевого права та загальноправових дисциплін, к.ю.н., доцент, член Союзу юристів України, Заслужений працівник Університету «Україна»;

Петро ІЗУЇТА – професор кафедри галузевого права та загальноправових дисциплін, к.ю.н., доцент, член Союзу юристів України, Заслужений працівник Університету «Україна», Заслужений юрист України;

Сергій ЖЕНЖЕРА – доцент кафедри міжнародних відносин та політичного консалтингу, к.філос.н.;

Тетяна ФЕДОРЕНКО – доцент кафедри галузевого права та загальноправових дисциплін, к.ю.н., доцент, член Союзу юристів України;

Аня КУЛИК – старший викладач кафедри галузевого права та загальноправових дисциплін.

Права людини: історія та сучасність: збірник наукових праць / Таланчук П.М., Фаст О.О., Ізуїта П.О. та ін./, м. Київ, 05 грудня 2024 р. – К.: Університет «Україна», 2025 р. – 146 с.

ISBN 978-966-388-717-3

DOI: <https://doi.org/10.36994/978-966-388-717-3-2025-146>

У збірнику опубліковано матеріали доповідей ІХ науково-практичної конференції «Права людини: історія та сучасність», які розкривають історико-правові тенденції та проблеми реалізації прав людини в Україні та на міжнародному рівні.

ISBN 978-966-388-717-3

DOI: <https://doi.org/10.36994/978-966-388-717-3-2025-146>

© Університет «Україна», 2025

ЗМІСТ

ВІТАЛЬНЕ СЛОВО Президента Відкритого міжнародного університету розвитку людини «Україна» Таланчука П.М.....6

СЕКЦІЙНЕ ЗАСІДАННЯ 1. РОЛЬ МІЖНАРОДНИХ ТА НАЦІОНАЛЬНИХ ІНСТИТУЦІЙ У ЗАБЕЗПЕЧЕННІ ПРАВ ЛЮДИНИ НА СУЧАСНОМУ ЕТАПІ.....9

Ахмеян Б.А., Лукацька Л.Г. РОЛЬ ВЕРХОВНОГО СУДУ УКРАЇНИ В ЗАБЕЗПЕЧЕННІ ПРАВ ЛЮДИНИ, ЯК ОСНОВА ДЕМОКРАТИЧНОГО УПРАВЛІННЯ ТА ПРАВОВОЇ ДЕРЖАВИ.....9

Бурмеха В. ЄВРОПЕЙСЬКИЙ КОМІТЕТ З ПИТАНЬ ЗАПОБІГАННЯ КАТУВАННЯМ ЧИ НЕЛЮДСЬКОМУ АБО ТАКОМУ, ЩО ПРИНИЖУЄ ГІДНІСТЬ, ПОВОДЖЕННЮ ЧИ ПОКАРАННЮ.....11

Денисов Д.О. ЗАХИСТ ПРАВ ЛЮДИНИ В РАМКАХ ПОЛІТИКИ ЄВРОПЕЙСЬКОГО СОЮЗУ.....16

Загородня А.С. РОЛЬ УКРАЇНИ В ДІЯЛЬНОСТІ РАДИ БЕЗПЕКИ ООН: ЗАХИСТ ПРАВ ЛЮДИНИ ТА ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ МІЖНАРОДНОЇ БЕЗПЕКИ.....18

Іванова О. МІЖНАРОДНІ ЗАСОБИ ЗАХИСТУ ПРАВА НА ГРОМАДЯНСТВО І СВОБОДИ ЙОГО ЗМІНЮВАТИ.....21

Кепко В.О., Бригінець О.О. РОЛЬ ВСЕСВІТНЬОЇ ОРГАНІЗАЦІЇ ІНТЕЛЕКТУАЛЬНОЇ ВЛАСНОСТІ ТА ПРАКТИКИ КРАЇН-ПАРТНЕРІВ УКРАЇНИ У ЗАБЕЗПЕЧЕННІ ПРАВ ЛЮДИНИ НА СУЧАСНОМУ ЕТАПІ.....25

Корень О., Половченя А. МІЖНАРОДНІ СУДОВІ ОРГАНИ.....27

Крамаренко І.В. МІЖНАРОДНІ МЕХАНІЗМИ ЗАХИСТУ ПРАВ ЛЮДИНИ: ПРАКТИКА ЄВРОПЕЙСЬКОГО СУДУ З ПРАВ ЛЮДИНИ.....30

Мазур Л.Ю., Ізуйга П.О. МІЖНАРОДНІ ТА НАЦІОНАЛЬНІ ІНСТИТУЦІЇ: ЇХ РОЛЬ У ЗАХИСТІ ПРАВ ЛЮДИНИ.....34

Половченя А.Б. РОЛЬ КОНСТИТУЦІЙНОГО СУДУ УКРАЇНИ.....36

Пономарьова А.Д., Кулик А.В. МІЖНАРОДНІ ТА НАЦІОНАЛЬНІ ІНСТИТУЦІЇ, ЯК ОСНОВА ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ПРАВ ЛЮДИНИ.....39

Спасіченко В.М., Сердюк Є.В. МІЖНАРОДНІ ТА НАЦІОНАЛЬНІ ІНСТИТУЦІЇ НА ЗАХИСТІ ПРАВ ЛЮДИНИ ТА В ПЕРСПЕКТИВІ ПОБУДОВИ СПРАВЕДЛИВОГО СУСПІЛЬСТВА.....41

Стеценко Д.С., Вігер Д.В. МІЖНАРОДНІ ТА НАЦІОНАЛЬНІ ІНСТИТУЦІЇ ТА ЇХ РОЛЬ У ЗАБЕЗПЕЧЕННІ ПРАВ ЛЮДИНИ В ПРОЦЕСІ ФОРМУВАННЯ ДЕМОКРАТИЧНОГО СУСПІЛЬСТВА.	43
Строкач А.Д., Кулик А.В. УНІВЕРСАЛЬНІ ПРАВОЗАХИСНІ ОРГАНИ НА ВАРТІ ПРАВ ЛЮДИНИ.	47

СЕКЦІЙНЕ ЗАСІДАННЯ 2. ЗАГАЛЬНО-ТЕОРЕТИЧНІ ПРОБЛЕМИ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ І ЗАХИСТУ ПРАВ ТА СВОБОД ЛЮДИНИ І ГРОМАДЯНИНА.....52

Ареф'єв С. ВІДНОСНО ІСТОРИЧНОГО РОЗВИТКУ ТА ЕВОЛЮЦІЇ ОБМЕЖЕНЬ ПРАВА НА ПЕРЕСУВАННЯ.	52
Байдюк В.Б. Женжера С.В. ПРАВА ЛЮДИНИ В ЕСХАТОЛОГІЧНІЙ ПЕРСПЕКТИВІ: ВІЙНА, СТРАЖДАННЯ І НАДІЯ У ХРИСТІ.	55
Баклан О.В. ЩОДО ПРАВОВОЇ ПРИРОДИ РЕАЛІЗАЦІЇ ПРАВА НА ЗВЕРНЕННЯ ГРОМАДЯН ТА НАДАННЯ АДМІНІСТРАТИВНИХ (УПРАВЛІНСЬКИХ) ПОСЛУГ ГРОМАДЯНАМ З БОКУ ОРГАНІВ ПУБЛІЧНОЇ АДМІНІСТРАЦІЇ.	58
Богданець О.О. ПРАВО НА ОСВІТУ ДІТЕЙ ТА МОЛОДІ З ТИМЧАСОВО ОКУПОВАНИХ ТЕРИТОРІЙ.	65
Будько В. РІВНІСТЬ ЯК КОНСТИТУЦІЙНИЙ ПРИНЦИП.	66
Висоцький Е.М., Вігер Д.В. ЗАХИСТ ПРАВ ЛЮДИНИ В УМОВАХ СУЧАСНИХ ВИКЛИКІВ.	70
Вуїв О.В., Булкат М.С. ДО ПИТАННЯ ПРО ДЖЕРЕЛЬНИЙ БАЗИС ІСТОРИКО-ПРАВОВИХ ДОСЛІДЖЕНЬ СУДОЧИНСТВА З ОПТИКОЮ НА ПІВДЕННІ УКРАЇНСЬКІ ТЕРЕНИ.	72
Гиля М.Р. ПРОБЛЕМИ ТА ПЕРЕШКОДИ ФАКТИЧНОЇ РЕАЛІЗАЦІЇ ПРАВ І СВОБОД ЛЮДИНИ.	75
Головко П.Л., Макеєва О.М. ПРАВОВІ ЗАСАДИ ЗАХИСТУ ПРАВ ВІЙСЬКОВОСЛУЖБОВЦІВ В УМОВАХ ВОЄННОГО СТАНУ.	78
Дремов Д.С., Орловська І.Г. ПРАВА ТА ОБОВ'ЯЗКИ ПЛАТНИКА ПОДАТКІВ ЯК УЧАСНИКА ПОДАТКОВИХ ВІДНОСИН.	83
Жук Е.В. ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ПРАВ І СВОБОД ЛЮДИНИ ТА ГРОМАДЯНИНА В УМОВАХ ВОЄННОГО СТАНУ.	87
Карашук К.Л. МЕДІАЦІЯ ЯК ІНСТРУМЕНТ ЗАХИСТУ ПРАВ ЛЮДИНИ.	90
Коба В.В. ІНФОРМАЦІЙНА БЕЗПЕКА ЯК ГАРАНТІЯ ЗАХИСТУ ПРАВ ЛЮДИНИ В СУЧАСНОМУ ЦИФРОВОМУ СВІТІ.	95

Кузьменко А.О., Сердюк Є.В. ПРАВА ЛЮДИНИ: ІСТОРІЯ ТА СУЧАСНІСТЬ.....	98
Кухарський В. МІЖНАРОДНІ ЗАСОБИ ЗАХИСТУ ПРАВА НА ВІДПОВІДНИЙ РІВЕНЬ ЖИТТЯ.....	99
Лесько А.М., Фаст О.О. МІЖНАРОДНО-ПРАВОВІ АСПЕКТИ ЗАХИСТУ ПРАВ ТА СВОБОД ЛЮДИНИ І ГРОМАДЯНИНА.....	102
Лідіч Б.В. КОНВЕНЦІЯ ПРО ПРАВА ОСІБ З ІНВАЛІДНІСТЮ ЯК МІЖНАРОДНИЙ ДОГОВІР.....	106
Літинський З.Т. РЕЛІГІЙНІ ЗАСАДИ ПРАВ ЛЮДИНИ: ІСТОРИЧНИЙ ВПЛИВ ТА СУЧАСНА ВЗАЄМОДІЯ.....	108
Малюга Л.Ю. СОЦІАЛЬНИЙ ЗАХИСТ ГРОМАДЯН, ЯКІ ПОСТРАЖДАЛИ ВНАСЛІДОК ЧОРНОБИЛЬСЬКОЇ КАТАСТРОФИ: СУЧАСНІ ВИКЛИКИ ТА ПРОБЛЕМИ.....	110
Матвійчук В.А., Сердюк Є.В. ПРАВА ЛЮДИНИ: ІСТОРІЯ ТА СУЧАСНІСТЬ.....	114
Мостова Х. МІЖНАРОДНО-ПРАВОВІ СТАНДАРТИ ПРАВ ЛЮДИНИ.....	116
Олійник О.О. ЩОДО ІСТОРИЧНИХ АСПЕКТІВ СУДОВОЇ ЕКСПЕРТИЗИ В УКРАЇНІ.....	119
Попов Г.В. АКТУАЛЬНІ АСПЕКТИ ТЛУМАЧЕННЯ ЗМІСТУ ПОНЯТТЯ «ПОТЕРПІЛИЙ» У КРИМІНАЛЬНОМУ ПРОЦЕСІ.....	123
Ринденко І. ІСТОРИКО-ПРАВОВІ АСПЕКТИ СТАНОВЛЕННЯ ЗАБОРОНИ КАТУВАННЯ, ПРИНИЖЕННЯ ГІДНОСТІ НА МІЖНАРОДНОМУ РІВНІ.....	126
Савич В.О. ПРИНЦИПИ ФОРМУВАННЯ СОЦІАЛЬНОЇ БЕЗПЕКИ ТА ЗАХИСТУ ПРАВ ЛЮДИНИ.....	130
Слеба А.В., Кулик А.В. УНІВЕРСАЛЬНІ АСПЕКТИ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ТА ЗАХИСТУ ПРАВ І СВОБОД ЛЮДИНИ ТА ГРОМАДЯНИНА.....	132
Толпекін О. КОНСТИТУЦІЙНІ ГАРАНТІЇ ПРАВОСУБ'ЄКТНОСТІ.....	135
Трунілін М.О., Ізуйга П.О. ЗАХИСТ ПРАВ ДИТИНИ ПРИ ТРАНСФОРМАЦІЇ ПЕРСОНАЛЬНИХ ДАНИХ В ПРОЦЕСІ УСИНОВЛЕННЯ.....	139
Шевчук Б., Половченя А. ЗАСОБИ ЗАХИСТУ ПРАВА ВЛАСНОСТІ В УКРАЇНІ	142

ВІТАЛЬНЕ СЛОВО

Президента ЗВО «Відкритий міжнародний університет
розвитку людини «Україна»

Петра ТАЛАНЧУКА

доктора технічних наук, професора,
Заслуженого діяча науки і техніки України
учасникам ІХ науково-практичної конференції
«Права людини: історія та сучасність»
5 грудня 2024 р., 11.00

Вельмишановні колеги, дорогі поважні гості!

Щиро вітаю вас у стінах Відкритого міжнародного університету розвитку людини “Україна”! Сьогодні ми зібралися у цій залі з нагоди проведення ІХ Науково-практичної конференції «ПРАВА ЛЮДИНИ: ІСТОРІЯ ТА СУЧАСНІСТЬ». Уже стало доброю традицією проводити нашу конференцію у першу декаду останнього місяця року в ознаменування двох визначних для освітян, науковців та юристів дат: «Міжнародного дня захисту прав людини» та чергової річниці заснування Відкритого міжнародного університету розвитку людини «Україна».

Права людини, їх природа та зміст, реалізація та захист уже не одне століття поспіль займають одне із центральних місць у роздумах філософів та дослідженнях представників правничих та соціально-гуманітарних наук. Знаком всесвітнього визнання їх виняткової важливості для людства стало встановлення Генеральною асамблеєю ООН Міжнародного дня прав людини, який відтоді відзначається 10 грудня. Саме у цей день в 1948 році Генеральна Асамблея ООН прийняла Загальну декларацію прав людини. У даному документі проголошувалося, що всі люди мають рівні права, які не залежать від їхніх індивідуальних відмінностей та особливостей політичних систем окремих держав. Хоча Загальна декларація прав людини не носить обов’язкового характеру, її важливість, як першої спроби розробки універсального, світового акта, яким було описано та формально закріплено права людини, важко переоцінити. Декларація стала основою для прийняття цілої низки міжнародних та національних актів спрямованих на забезпечення та захист прав людини. Так, на її основі, 4 листопада 1950, Радою Європи була прийнята Конвенція про захист прав людини та основоположних свобод, яка стала базисним

робочим нормативним документом для Європейського Суду з прав людини. Україна, будучи державою-членом Ради Європи, 17 липня 1997 року також ратифікувала дану Конвенцію та Протоколи до неї.

Також, символічним є те, що 9 грудня 2024 року, ми будемо відзначати 26 річницю заснування Університету «Україна», який взяв на себе місію створення умов для ефективної реалізації прав людини у сфері освіти та науки, шляхом забезпечення рівних можливостей для усіх учасників освітнього процесу, зокрема, для людей з інвалідністю та інших вразливих груп суспільства.

Відкритий міжнародний університет розвитку людини «Україна» по праву належить до потужних освітньо-наукових структур нашої держави. За час свого існування університет пройшов складний шлях від концепції інтеграції до інклюзії. Саме ми були новаторами в запровадженні інклюзії у вищій школі України, і досі залишаємося єдиним безбар'єрним закладом вищої освіти IV рівня акредитації. За 26 років Університет «Україна» підготував більше 100 тисяч висококваліфікованих фахівців різних спеціальностей, серед яких понад 11 тисяч - люди з інвалідністю.

Наша робота отримала визнання на загальнодержавному рівні та була відмічена нагородою у Книзі Рекордів України в категорії «Освіта», як заклад що підготував найбільшу кількість випускників із числа людей з інвалідністю в Україні.

За 25 років Університет «Україна» накопичив унікальний досвід організації освітнього процесу в інклюзивному середовищі в офлайн і онлайн режимах та готовий ділитися своїми напрацюваннями, а також ініціювати низку змін в організації освітнього процесу у вищій школі загалом й почути думки та напрацювання інших науковців.

Стратегія розвитку нашого закладу вищої освіти є життєстверджуючою, бо хто думає про майбутнє, той творить освіту! Саме інклюзивна, загальнодоступна і, водночас, ґрунтовна та якісна освіта сприятиме стабільному поступу українського суспільства та людства вцілому. Вихід на нові наукові та інтелектуальні обрії дозволить подолати існуючі конфлікти, що виникають через етнічні, релігійні, мовні та культурні відмінності.

Актуальність нашої роботи зростає у зв'язку з повномасштабним вторгненням країни-агресорки на територію України, що вимагає від нас пошуку ефективних шляхів захисту прав людини в умовах воєнного конфлікту. Людство досягне загальних

глобальних цілей тільки в тому випадку, якщо зможе створити рівні можливості для всіх, шляхом запровадження та дотримання найвищих стандартів реалізації та захисту прав людини, подолати правову нерівність, ізоляцію та дискримінацію, що вкорінилися у наше життя.

Науково-практична конференція «ПРАВА ЛЮДИНИ: ІСТОРІЯ ТА СУЧАСНІСТЬ» – не лише важливий науковий захід, це також можливість ще раз заявити про значимість прав людини у відновленні України та світу. Відповідно до сформульованого ООН «Відстоюватимемо права людини!» – ми повинні сприяти залученню міжнародного співтовариства, широкої громадськості, державних органів та приватних структур до різностороннього утвердження прав людини та демонструвати надихаючий приклад боротьби за встановлення справедливого правового суспільства на освітньо-науковій ниві. Переконаний, що сьогоднішня Науково-практична конференція «ПРАВА ЛЮДИНИ: ІСТОРІЯ ТА СУЧАСНІСТЬ» стане черговим кроком на цьому шляху.

Бажаю учасникам конференції успішної роботи, цікавих та плідних дискусій!

Дякую за увагу!

СЕКЦІЙНЕ ЗАСІДАННЯ 1.

РОЛЬ МІЖНАРОДНИХ ТА НАЦІОНАЛЬНИХ ІНСТИТУЦІЙ У ЗАБЕЗПЕЧЕННІ ПРАВ ЛЮДИНИ НА СУЧАСНОМУ ЕТАПІ

*Ахмеян Б.А., студент IV курсу
Інституту права та суспільних відносин Університету «Україна»
Лукацька Л.Г., старший викладач
кафедри галузевого права та загально-правових дисциплін
Інституту права та суспільних відносин
Університету «Україна», м. Київ*

РОЛЬ ВЕРХОВНОГО СУДУ УКРАЇНИ В ЗАБЕЗПЕЧЕННІ ПРАВ ЛЮДИНИ, ЯК ОСНОВА ДЕМОКРАТИЧНОГО УПРАВЛІННЯ ТА ПРАВОВОЇ ДЕРЖАВИ

На сучасному етапі розвитку суспільства забезпечення прав людини є ключовим принципом демократичного управління та основою функціонування правових держав. Роль міжнародних та національних інституцій у цьому процесі є вирішальною, адже саме вони формують механізми захисту, спостереження та реагування на порушення прав людини.

Міжнародні інституції, такі як ООН, Рада Європи та ЄСПЛ, забезпечують універсальність стандартів у сфері прав людини, захищаючи права осіб у разі неспроможності національних систем правосуддя. Вони встановлюють правові рамки, що служать зразком для держав, і сприяють адаптації законодавства. Це особливо актуально для України, де виконання рішень ЄСПЛ відповідно до Європейської конвенції з прав людини гарантує, що права людини залишаються в центрі уваги навіть у найскладніших обставинах.

Національні інституції відіграють ключову роль у захисті прав людини, забезпечуючи гармонізацію законодавства з міжнародними стандартами, контроль за дотриманням прав через Омбудсмана та судову систему, а також доступ громадян до правосуддя. Вони формують правову культуру, запобігають порушенням і вирішують проблему виконання рішень міжнародних судів. Їхня незалежність і співпраця з міжнародними структурами є основою ефективної реалізації прав людини та верховенства права.

Верховний Суд України відіграє ключову роль у формуванні міжнародного правового іміджу держави. Демонструючи прихильність до принципів верховенства права, незалежності судової системи та дотримання міжнародних стандартів, він забезпечує відповідність національного законодавства нормам міжнародного права, зокрема Європейської конвенції з прав людини, і гарантує виконання рішень міжнародних судів, таких як ЄСПЛ. Це сприяє зміцненню правової системи України.

Рішення Верховного Суду враховують міжнародний досвід і рекомендації таких організацій, як ООН чи Рада Європи, що підвищує якість судочинства та сприяє інтеграції України в глобальний правовий простір. В умовах сучасних викликів, зокрема збройного конфлікту, Суд захищає права людини, включаючи розгляд справ, пов'язаних із воєнними злочинами, та враховує рекомендації Міжнародного кримінального суду.

Діяльність Верховного Суду формує довіру міжнародних партнерів і позитивний імідж України як правової держави, що сприяє залученню інвестицій і зміцненню її позицій на міжнародній арені. Участь у міжнародних судових ініціативах і співпраця з іншими країнами допомагають запозичувати кращі практики, що укріплює національну судову систему та її авторитет у світі.

Сучасні виклики, спричинені збройним конфліктом, погіршенням доступу до соціальних благ, кіберзагрозами та екологічними проблемами, потребують рішучих дій. Україні необхідно розслідувати воєнні злочини, захищати права ВПО та біженців, адаптувати законодавство до стандартів ЄС, удосконалювати кібербезпеку та забезпечувати екологічну справедливість. Ефективна співпраця національних і міжнародних інституцій та реформування правової системи є ключем до подолання цих випробувань і зміцнення верховенства права.

Основні аспекти ефективного забезпечення прав людини включають: виконання рішень міжнародних судів, що зміцнює правову державу та довіру громадян; гармонізацію національного законодавства з міжнародними стандартами як основу євроінтеграції; розширення компетенції національних інституцій через впровадження міжнародних стандартів; спільну боротьбу зі злочинами міжнародного характеру, зокрема через співпрацю з Міжнародним кримінальним судом (МКС); а також моніторинг виконання

зобов'язань у співпраці з міжнародними органами. Синергія цих механізмів сприяє формуванню ефективної системи захисту прав людини, адаптуючи міжнародні стандарти до національних реалій.

Отже, забезпечення прав людини є основою демократичного управління та правової держави, і критична роль у цьому процесі належить як міжнародним, так і національним інституціям. Міжнародні організації, такі як ООН, Рада Європи та ЄСПЛ, встановлюють універсальні стандарти, які орієнтують національні системи правосуддя, а національні інституції, зокрема судова система та Омбудсман, забезпечують їх імплементацію та контроль. Верховний Суд України відіграє важливу роль у забезпеченні відповідності національних норм міжнародним стандартам, зміцнюючи правовий імідж країни та сприяючи її інтеграції в глобальну правову спільноту. Співпраця між міжнародними та національними органами, а також гармонізація законодавства є необхідними для ефективного захисту прав людини та подолання глобальних викликів, зміцнюючи верховенство права.

Список використаних джерел

1. Європейська конвенція з прав людини. (1950). Страсбург: Рада Європи.
2. Загальна декларація прав людини. (1948). Нью-Йорк: Організація Об'єднаних Націй.
3. Міжнародний пакт про громадянські та політичні права. (1966). Нью-Йорк: Організація Об'єднаних Націй.
4. Конституція України. (1996). Київ: Верховна Рада України.

*Бурмеха В., здобувачка II вищого магістерського рівня
вищої освіти, групи ЗПЗ-24-1м-тк-Київ
Інституту права та суспільних відносин
Університету «Україна», м. Київ*

ЄВРОПЕЙСЬКИЙ КОМІТЕТ З ПИТАНЬ ЗАПОБІГАННЯ КАТУВАННЯМ ЧИ НЕЛЮДСЬКОМУ АБО ТАКОМУ, ЩО ПРИНИЖУЄ ГІДНІСТЬ, ПОВОДЖЕННЮ ЧИ ПОКАРАННЮ

Організація Об'єднаних Націй приділяє велику увагу питанням гуманного ставлення до всіх осіб, зокрема до осіб, позбавлених волі. Вона розробила та прийняла ряд міжнародних нормативних актів про захист та забезпечення прав людини та основоположних свобод.

Відповідно до ст. 5 Загальної декларації прав людини нікого не може бути піддано катуванням або жорстокому, нелюдським чи принижуючим його гідність поведженню або покаранню [1]. Заборона катувань в такому ж формулюванні закріплена і у статті 7 Міжнародного пакту про громадянські та політичні права – міжнародній угоді, яка має обов'язкову юридичну силу для всіх держав, які її ратифікували [2]. Серед людей, які досліджують скарги про катування або інші види принижуючого гідність поведження, існує тенденція зосереджуватися на інформації про політичних в'язнів, про людей, які пов'язані із політикою та зазвичай знаходяться в опозиції до офіційної влади. Однак «звичайних злочинців» також нерідко піддають катуванням з метою отримання їх зізнання у скоєнні злочину або з метою вимагання та залякування [3, с. 21].

У Мінімальних стандартних правилах поведження з в'язнями (1955), прийнятих на першому Конгресі ООН з попередження злочинності і поведження з правопорушниками, термін «в'язень» застосовується в загальному значенні. Він охоплює як підслідних, так і засуджених осіб [3]. Найбільший ризик застосування катувань існує на першій стадії арешту або ув'язнення особи, до того, як вона отримує можливість доступу до послуг адвоката. Він існує протягом всього періоду розслідування незалежно від того, де особа знаходиться увесь цей час. У тюрмах катування засуджених в'язнів зазвичай не настільки розповсюджені, тому що слідство на цьому етапі вже закінчено. Але слід пам'ятати, що умови тримання як на етапі попереднього ув'язнення, так і після переведення до тюрми можуть вважатися нелюдським або таким, що принижує гідність поведженням.

Конвенцію проти катувань та інших жорстоких або таких, що принижують гідність, видів покарання було прийнято 10 грудня 1984 р. резолюцією 39/46 Генеральної Асамблеї ООН, яка набула чинності 26 червня 1987 р [4]. Саме тому 26 червня – Міжнародний день підтримки жертв катувань. У ній викладено заходи, яких мають вжити держави, щоб запобігти застосуванню катувань та жорстокого поведження з боку державних посадових осіб, а самі положення Конвенції є юридично обов'язковими для тих держав, що її ратифікували.

Так, ст. 17 Конвенції передбачає створення Комітету проти катувань (далі – Комітет), який складається «з десяти експертів, що

відзначаються високими моральними якостями й визнаною компетентністю в галузі прав людини та виступають у своїй особистій якості». Порядок розгляду періодичних доповідей держав-членів «про вжиті ними заходи щодо здійснення їх зобов'язань за цією Конвенцією» міститься у ст. 19. Стаття також уповноважує Комітет отримувати та розглядати такі доповіді раз на чотири роки. Однак Комітет також має право зробити запит «інших доповідей», які повинні бути надані [4].

Якщо проаналізувати положення Конвенції, можна зробити висновок, що Комітету доступна тільки та інформація, яку погодиться надати держава. Але на практиці Комітету можуть надавати інформацію і неурядові організації (далі – НУО), і Секретаріат ООН, що передає інформацію з інших інституцій, зокрема, з доповідей Спеціального доповідача з питань катувань. Ще на 11 сесії (перша доповідь 1989 р.) Спеціальний доповідач зазначав, що він уповноважений отримувати інформацію про конкретні випадки можливого застосування катувань та негайно вживати заходів та застосовувати процедуру термінового звернення до уряду відповідної держави. Якщо порівнювати його діяльність з діяльністю Комітету, то вона має більш гуманітарний та превентивний характер, але в той же час вони можуть співробітничати стосовно таких питань, як визначення, що саме є катуванням та жорстоким, нелюдським або принижуючим гідність поводженням та покаранням (п. 17) [5, с. 4].

Процедура, передбачена ст. 19, є дуже формальною, але її практичне застосування розширено та спрощено. Комітет проводить спеціальні сесії для того, щоб під час «словесних брифінгів» отримати від НУО інформацію раніше, ніж держава надасть необхідний письмовий звіт у строки, передбачені Конвенцією [5, с. 211]. В останній доповіді Комітету 2013 року зазначено, що «він вже давно визнає значимість діяльності НУО та проводить з ними закриті зустрічі з усними перемовинами безпосередньо напередодні розгляду доповіді кожної держави-учасниці, поданої відповідно до статті 19 Конвенції. Комітет висловлює вдячність НУО за їх участь в цих зустрічах і особливо вдячний за участь національних НУО, які безпосередньо повідомляють свіжу інформацію про стан справ у країні» (п. 19) [5, с. 5].

22 липня 2006 року після ратифікації двадцятою країною вступив в силу Факультативний протокол до Конвенції (далі –

Протокол), який було прийнято резолюцією 57/199 Генеральної Асамблеї ООН від 18 грудня 2002 року [6]. Протокол містить в собі положення або процедури, які доповнюють основний договір, не ввійшли до нього. Протокол є факультативним в тому сенсі, що його положення не є автоматично юридично обов'язковими для держав, які ратифікували основний договір; держави можуть ратифікувати його за своїм бажанням. Слід звернути увагу на те, що факультативний протокол має свій власний механізм для ратифікації та набуття чинності, який не залежить від основного договору [6, с. 20-21]. Виходячи із вищезазначеного, правова природа протоколу полягає в тому, що він доповнює текст вже існуючого договору, тому в більшості випадків тільки держави-члени основного договору можуть його ратифікувати.

Протокол передбачає створення Підкомітету з попередження катувань (далі – Підкомітет), який здійснює свої повноваження в рамках Статуту ООН та керується його цілями та принципами, а також нормами ООН, які стосуються поводження з особами, позбавленими волі (ст. 1-2). Стаття 17 Протоколу вимагає, щоб кожна держава-член «підтримувала, призначала або створювала» один або більше «незалежних національних превентивних механізмів (далі – НПМ) для попередження катувань на національному рівні» [6]. Станом на 2013 рік із 65 держав-членів 43 офіційно повідомили Підкомітет про призначення своїх НПМ. Держави зобов'язані гарантувати як «функціональну незалежність» НПМ, так і «незалежність їх персоналу» (ст. 18). Держави також повинні вжити заходів для того, щоб експерти мали потенціал та необхідні знання та для того, щоб забезпечити «адекватну представленість етичних груп та меншин в країні» (ст. 18). Підкомітет та НПМ уповноважені відвідувати місця позбавлення волі та робити рекомендації владі відповідної держави щодо захисту в'язнів від катувань (ст. 4, 11, 9). Підкомітету та НПМ також надане право безпосередньо та конфіденційно спілкуватися один на один із в'язнями (ст. 11, 12, 20).

Підкомітету до того ж надані повноваження консультувати та надавати допомогу державам-членам та сприяти зміцненню систем НПМ (ст. 11). Підкомітет публікує свою доповідь разом з будь-якими зауваженнями відповідної держави-члена у випадку, якщо від неї надійшло таке прохання. Якщо держава розголошує частину доповіді Підкомітету, то він може опублікувати доповідь повністю або

частково. Але якщо держава відмовляється співробітничати з Підкомітетом або відмовляється вживати заходів для виконання його рекомендацій, то за його проханням (тільки після того, як держава-член отримає можливість викласти свої міркування стосовно виниклої проблеми) Комітет може виступити з публічною заявою щодо цього питання або опублікувати доповідь (ст. 16) [6]. Можна зробити висновок, що в даному випадку має місце так звана «політична відповідальність» держави-члена за невиконання рекомендацій Підкомітету.

Таким чином, можна підсумувати, що Комітет проти катувань, Підкомітет з попередження катувань та національні превентивні механізми – виконавчі органи ООН, які забезпечують захист прав в'язнів на міжнародному рівні. Ці механізми необхідно постійно вдосконалювати та розробляти нові ефективні методики забезпечення виконання їх рекомендацій.

Список використаних джерел

1. Загальна декларації прав людини від 10.12.1948. URL: http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/995_015 (дата звернення 20.11.2024).

2. Міжнародний пакт про громадянські та політичні права від 16 грудня 1966 року. URL: http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/995_043 (дата звернення 20.11.2024).

3. Жиффар К. Катування: посібник зі складання повідомлень. Процедури документування та складання заяв про катування у контексті міжнародної системи захисту прав людини / пер. з англ. Колчестер : Центр прав людини. Ессекський університет. 2000. 236 с.

4. Конвенція проти катувань та інших жорстоких, нелюдських або таких, що принижують гідність, видів поводження і покарання: ухвалена Генеральною Асамблеєю ООН 10 грудня 1984 року, ратифікована Указом Президії Верховної Ради УРСР № 3484–XI від 26 січня 1987 року. URL: http://zakon1.rada.gov.ua/cgi-bin/laws/main.cgi?nreg=995_085 (дата звернення 20.11.2024).

5. Доповідь Комітету проти катування: прийнята на 44-й сесії (1989 г.). Додаток № 46 (A/44/46). ООН. Нью-Йорк, 1989. 57 с. URL: http://tbinternet.ohchr.org/_layouts/treatybodyexternal/Download.aspx?symbolno=A%2f44%2f46&Lang=en (дата звернення 20.11.2024).

6. Факультативний протокол до Конвенції проти катувань та інших жорстоких, нелюдських або тих, що принижують гідність,

видів поведження або покарання від 18 грудня 2002 року. URL: http://www.un.org/ru/documents/decl_conv/conventions/torture_prot.shtml (дата звернення 20.11.2024).

*Денисов Д.О., аспірант
кафедри галузевого права та загально-правових дисциплін
Інституту права та суспільних відносин
Університету «Україна», м. Київ*

ЗАХИСТ ПРАВ ЛЮДИНИ В РАМКАХ ПОЛІТИКИ ЄВРОПЕЙСЬКОГО СОЮЗУ

Захист прав людини є одним із ключових пріоритетів міжнародного співтовариства та основою політики Європейського Союзу. У сучасних умовах, коли світ стикається з новими викликами – збройними конфліктами, міграційними кризами, соціальною нерівністю та поширенням мови ненависті, – забезпечення фундаментальних прав і свобод людини набуває особливого значення.

Для ЄС, який прагне залишатися еталоном дотримання прав людини, важливо не лише декларувати відповідні принципи, а й ефективно реалізовувати їх у практичній площині. Зростаюча кількість випадків порушення прав людини через дискримінацію, соціальне відчуження та нестабільність підкреслює необхідність посилення програм із підтримки соціально вразливих груп, захисту прав дітей, жінок та мігрантів.

Особливо актуальною досліджена тематика є для України, яка, співпрацюючи з ЄС, прагне адаптувати власну правову систему до високих стандартів захисту прав людини та соціальної рівності. Впровадження європейських практик у сфері правозахисту є важливим елементом інтеграції України до ЄС та відновлення довіри громадян до правових і соціальних інституцій.

Таким чином, дослідження механізмів захисту прав людини в ЄС дозволяє оцінити ефективність існуючих правових та соціальних інструментів, окреслити перспективи їх розвитку та визначити шляхи запровадження аналогічних підходів у країнах, що прагнуть досягти стабільності та соціальної справедливості [2].

Європейський Союз розглядає захист прав людини як основоположний принцип своєї внутрішньої та зовнішньої політики. ЄС прагне створити суспільство, де всі громадяни мають рівні

можливості для реалізації своїх прав і свобод, незалежно від соціального статусу, етнічного походження чи інших ознак. Розглянемо детальніше визначені аспекти:

1. Право на приватність і захист особистих даних – ЄС закріпив право на приватність як невід’ємний елемент людської гідності. Загальний регламент про захист даних (GDPR) гарантує право кожного громадянина ЄС на контроль над своїми персональними даними та захищає їх від неправомірного використання. Право на приватне життя передбачає захист від втручання у сімейне життя, кореспонденцію та особисті відносини.

2. Свобода вираження поглядів і боротьба з мовою ненависті – ЄС підтримує свободу слова та вираження поглядів як основу демократичного суспільства. Водночас запроваджуються механізми для боротьби з проявами дискримінації, закликами до насильства та мовою ненависті. Європейська комісія розробила стратегії для посилення медіаграмотності населення та підтримки незалежних медіа, які відіграють важливу роль у протидії пропаганді та викривленню фактів.

3. Захист від дискримінації – Європейський Союз впроваджує програми рівності та недискримінації, зокрема щодо гендерної рівності, прав національних меншин та осіб з інвалідністю. Основоположні документи, такі як Хартія основних прав ЄС, гарантують заборону будь-яких форм дискримінації та забезпечують рівний доступ до соціальних благ, освіти та охорони здоров’я.

4. Соціальні права та право на гідний рівень життя – ЄС активно підтримує програми соціальної допомоги для забезпечення гідного рівня життя, права на працю та соціальний захист. Ініціатива Європейський стовп соціальних прав передбачає забезпечення мінімальних стандартів у сфері праці, доступу до соціальних послуг та підтримки малозабезпечених верств населення.

5. Захист прав жінок і дітей – ЄС впроваджує заходи для забезпечення рівних можливостей для жінок у всіх сферах суспільного життя, зокрема у сфері зайнятості та політичної участі. Особливу увагу приділяють захисту прав дітей, боротьбі з експлуатацією, насильством і забезпеченню доступу до якісної освіти та охорони здоров’я.

6. Права біженців та мігрантів – Європейський Союз дотримується принципів гуманізму у своїй політиці щодо мігрантів і

біженців. Забезпечується право на притулок та відповідні умови для інтеграції, зокрема через програми підтримки переселенців [1].

Отже, безумовно Європейський Союз послідовно впроваджує політику захисту прав людини, орієнтуючись на принципи рівності, свободи та людської гідності. Програми ЄС спрямовані на створення соціально справедливого середовища, де кожна особа може реалізувати свої права без дискримінації та перешкод. Акцентовано увагу на важливості ролі ЄС як глобального лідера у сфері захисту прав людини та соціального захисту.

Список використаних джерел

1. Донеллі Дж. Права людини у міжнародній політиці. пер. з англ. Т. Завалій. Львів : Кальварія, 2004. 280 с.
2. Шуміло І. А. Міжнародна система захисту прав людини : навчальний посібник. Київ: ФОП Голембовська О.О. 168 с.

*Загородня А.С., доктор філософії (PhD), доцент
кафедри міжнародних відносин та політичного консалтингу,
Інституту права та суспільних відносин
Університету «Україна», м. Київ
ORCID: <https://orcid.org/0000-0003-2741-1953>*

РОЛЬ УКРАЇНИ В ДІЯЛЬНОСТІ РАДИ БЕЗПЕКИ ООН: ЗАХИСТ ПРАВ ЛЮДИНИ ТА ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ МІЖНАРОДНОЇ БЕЗПЕКИ

Рада Безпеки Організація Об'єднаних Націй (далі – ООН) – основний орган, що відповідає за підтримання міжнародного миру та безпеки. В її функції входить ухвалення рішень щодо врегулювання конфліктів, введення санкцій, а також ухвалення рішень про застосування міжнародних військових контингентів для підтримки миру [2].

Україна, як один із засновників ООН та держава, яка пройшла через військову агресію, приділяє особливу увагу співпраці з Радою Безпеки для захисту національних інтересів, зміцнення міжнародного правопорядку та забезпечення суверенітету.

Україна у 1945 р. стала однією з держав-співзасновниць ООН. Так, делегація України взяла активну участь у Конференції в Сан-Франциско, зробивши вагомий внесок у розробку Статуту ООН, зокрема скоординувавши процес розробки Преамбули та Цілей і

Принципів Статуту ООН. До 1991 р., перебуваючи у складі Радянського Союзу, Україна мала в ООН власне представництво на рівні де-юре незалежної країни. Україна входила до складу Ради Безпеки ООН, яка у відповідності до Статуту Організації несе головну відповідальність за підтримання міжнародного миру та безпеки, чотири рази: у 1948-1949, 1984-1985, 2000-2001, 2016-2017 роках. З них двічі як Українська Радянська Соціалістична Республіка і двічі – як незалежна держава [1].

З моменту проголошення Україною незалежності розпочався новий період її діяльності в ООН, яку було визначено одним з пріоритетних напрямів зовнішньої політики держави.

Як учасник усіх міжнародних конвенцій і протоколів, що регулюють боротьбу з тероризмом, Україна бере активну участь у діяльності РБ ООН на контртерористичному напрямку [1].

Разом з тим, українська делегація брала активну участь в роботі над усіма без винятку пунктами порядку денного Ради, а це більше ніж 540 формальних і 315 неформальних засідань з понад 50-ти питань глобального порядку денного. Україна внесла свої ідеї до більше як 130 резолюцій РБ ООН, а також понад 40 заяв голови Ради Безпеки.

Представник України також очолював три допоміжних органи Ради – Комітет 1521 щодо Ліберії, Комітет 1591 щодо Судану та Комітет 2127 щодо Центральноафриканської Республіки.

Крім того, у лютому 2017 р. в рамках головування України в РБ ООН були проведені відкриті дебати міністерського рівня з проблематики конфліктів у Європі. Також за ініціативою української делегації було ухвалено першу в історії резолюцію РБ ООН 2341 щодо захисту критичної інфраструктури від терористичних атак. У березні 2017 р. Україна провела неофіційне засідання Ради Безпеки ООН за формулою Арріа «Гібридна війна як загроза міжнародному миру та безпеці», яке стало першим обговоренням проблематики гібридних війн в рамках ООН, а у квітні того ж року було організоване неофіційне засідання РБ ООН на тему «Вплив зміни клімату на безпеку: зростання рівня морів» [3].

Загалом, за час членства України в РБ ООН особлива увага приділяла таким блокам питань як:

- протидія російській агресії проти територіальної цілісності та політичної незалежності України;

- забезпечення універсального дотримання цілей та принципів Статуту ООН;
- зміцнення миротворчого потенціалу ООН; - підвищення прозорості та демократичності роботи Ради Безпеки ООН;
- посилення спроможностей ООН із запобігання конфліктам та посередництва;
- підтримання миру на Африканському континенті;
- боротьба з тероризмом;
- підтримка процесів роззброєння та нерозповсюдження просування порядку денного щодо жінок, миру і безпеки, а також дітей у збройних конфліктах.

Отже, діяльність України у Раді Безпеки ООН демонструє її прагнення відігравати активну роль у забезпеченні міжнародного миру та безпеки. Україна не лише виступила одним із держав-засновників ООН, а й зробила значний внесок у розробку ключових документів організації. Упродовж своєї історії членства у Раді Безпеки Україна відстоювала принципи суверенітету, територіальної цілісності та верховенства міжнародного права. Особливу увагу наша держава приділяє питанням протидії агресії, боротьбі з тероризмом, роззброєнню та миротворчим операціям, а також питанням гуманітарної безпеки.

Водночас співпраця України з Радою Безпеки ООН стикається з низкою викликів, серед яких блокування рішень через право "вето" з боку держав-агресорів та складність ухвалення рішень у кризових ситуаціях. Незважаючи на це, українська делегація активно використовує механізми дипломатії, ініціюючи важливі резолюції, зокрема у сфері захисту критичної інфраструктури та протидії гібридним загрозам.

Подальше зміцнення позицій України у Раді Безпеки ООН потребує підтримки міжнародних партнерів, ефективної реалізації реформ у структурі ООН та посилення глобального контролю за дотриманням принципів Статуту ООН. Це дозволить забезпечити дієвий міжнародний механізм запобігання конфліктам та захисту прав держав у сучасному світі.

Список використаних джерел

1. Мартинов А. Діяльність української дипломатії у Раді Безпеки ООН (2016–2017 рр.). Міжнародні зв'язки України: наукові пошуки і знахідки. 2018. Вип. 27. С. 146-163.

2. Статут Організації Об'єднаних Націй. Розділ VII. Дії щодо загрози миру, порушень миру та актів агресії URL: <https://www.un.org/en/about-us/un-charter/chapter-7>

3. Турчин Я. Б. До проблеми реформування РБ ООН у контексті питання територіальної цілісності України. Гілея: науковий вісник. 2014. Вип. 85. С. 320-325.

*Іванова О., здобувачка II вищого магістерського рівня
вищої освіти, групи ЗПЗ-24-Ім-тк-Київ
Інституту права та суспільних відносин
Університету «Україна», м. Київ*

МІЖНАРОДНІ ЗАСОБИ ЗАХИСТУ ПРАВА НА ГРОМАДЯНСТВО І СВОБОДИ ЙОГО ЗМІНЮВАТИ

Міжнародні засоби захисту прав на громадянство та свободу змінювати його є важливими у процесі забезпеченні прав людини, особливо коли національні системи правового захисту недостатні та неефективні. Право на громадянство закріплено у багатьох міжнародних документах. Існує низка міжнародних організацій та механізмів, що дають можливість особам захищати свої права у даній сфері.

У сучасній юридичній науці міжнародного права визначають громадянство стійким правовим зв'язком між особою та державою, що виявляється взаємними правами та обов'язками, встановленими законом.

Досить подібне тлумачення можна знайти в Європейській конвенції про громадянство 1997 року, в якій зазначено, що термін «громадянство» стосується відносин між особою та нацією без уточнення етнічного походження цієї особи означає правові відносини між Дещо інше визначення можна знайти в рішенні Міжнародного суду ООН у справі Ноттебома.

Громадянство там розуміється, як правові відносини, засновані на соціальних фактах справжніх зв'язків, інтересів та емоцій, наявності взаємних прав та обов'язків. Громадянство стосується конкретних юридичних і фактичних відносин між особою та державою. головним вираженням такого зв'язку є постійне проживання особи на території країни [1, с. 61].

Окрім того, навіть якщо громадяни залишаються за кордоном протягом тривалого періоду часу, їхні просторові та часові зв'язки залишаються незмінними, тому слід також звернути увагу на їх сталість. Такий громадянин продовжує мати всі права, які він мав у цій державі, а також зобов'язаний виконувати всі покладені на нього обов'язки. Держави зобов'язані забезпечити своїм громадянам необхідний захист (включаючи дипломатичний захист).

До основних міжнародних нормативно-правових актів відносять:

1) Загальна декларація прав людини (1948). У ст. 15 Декларації визначається право кожної людини на громадянство а також що "ніхто не може бути свавільно позбавлений свого громадянства або права змінити його". Дана декларація основою міжнародних документів що стосується захисту прав людини.

2) Міжнародний пакт про громадянські і політичні права (1966). Хоча Пакт не містить прямих положень про право на громадянство, його статті захищають багато аспектів прав людини, які прямо або опосередковано пов'язані з громадянством, включаючи право на судовий захист, недискримінацію, свободу пересування тощо. Пакт також створює Комітет ООН з прав людини, до якого можуть звертатися особи, чії права були порушені.

3) Конвенція про статус осіб без громадянства (1954) і Конвенція про скорочення без громадянства (1961). Ці конвенції встановлюють стандарти захисту осіб без громадянства та зобов'язують держави вживати заходів для запобігання без громадянству. Держави, які ратифікували ці документи, зобов'язані не позбавляти осіб громадянства свавільно, а також забезпечувати їм певні права та соціальні гарантії.

4) Європейська конвенція про громадянство (1997). Прийнята Радою Європи, ця конвенція встановлює єдині стандарти щодо набуття, втрати і відновлення громадянства та включає принцип недопущення дискримінації. Конвенція також передбачає захист від свавільного позбавлення громадянства.

Під механізмами міжнародного захисту визначають систему міжнародних органів, які діють для здійснення міжнародних стандартів прав і свобод особи чи у випадку порушення прав, їх відновлення. До міжнародних засобів захисту права на громадянство і свободи відносяться [2, с. 394]:

Комітет ООН з прав людини, який є органом незалежних експертів, що створений згідно до Міжнародного пакту про громадянські і політичні права, в ньому розглядаються звернення осіб у формі скарг обґрунтовані на порушення їхніх прав, також прав на свободу пересування, на захист від без громадянства та недопущення с позбавлення незаконно громадянства. Після ратифікації протоколу до Пакту особи можуть звертатися з індивідуальними скаргами на порушення своїх прав.

Європейський суд з прав людини, який створений при Раді Європи, його функція полягає в тому що ЄСПЛ приймає скарги від громадян різних країн, з якими було підписано Європейську конвенцію з прав людини. Хоч в Конвенції не міститься прямої статті щодо права на громадянство, суд у своїй практиці боронить права, пов'язані з громадянством, у прецедентному праві, використовуючи положення про свободу пересування, права на сімейне життя та недискримінацію.

Управління Верховного комісара ООН у справах біженців, дане управління захищає осіб без громадянства, скорочуючи без громадянство та посилює підтримку особам, що мають намір набути громадянство. Організація співпрацює з державами для розробки правових рамок, що відповідають міжнародним стандартам, та займається адвокацією прав без громадян. Відповідно до свого мандату, Управління Верховного комісара ООН у справах біженців (УВК БООН) надає захисті підтримку біженцям, внутрішньо переміщеним особам (ВПО), репатріантам, жертвам війни та особам без громадянства, щоб дати їм змогу отримати доступ до прав і базових послуг та знайти довгострокові рішення [2, с.461].

Спеціальний доповідач ООН з питань прав людини мігрантів і питання без громадянства, метою якого є сприяти захисту прав мігрантів та осіб без громадянства, виявляти порушення та формулювати рекомендації державі щодо вирішення питань, пов'язаних з громадянством.

У міжнародному правовому аспекті є низка організацій та ініціатив для засобів захисту громадянства та свободи змінювати його, до них відносяться, як міжнародна організація з міграції (ММО), так і Управління Верховного комісара ООН у справах біженців (УВКБ ООН).

Міжнародна організація з міграції займається питаннями міграції, зокрема допомагає особам, які опинилися без громадянства внаслідок конфліктів або міграційних процесів, та надає технічну підтримку урядам у розробці законодавства, що регулює питання громадянства[3, с. 425].

Відповідно коли глобальна кампанія з викорінення без громадянства є кампанією, ініційована УВКБ ООН та спрямована на зменшення кількості осіб без громадянства та покращення захисту їхніх прав. Вона закликає держави ратифікувати міжнародні конвенції з питань без громадянства та вживати заходів для запобігання без громадянству. Міжнародні засоби захисту прав на громадянство є важливим елементом системи прав людини. Вони допомагають забезпечити права осіб, коли національні системи правового захисту не працюють належним чином або коли особа стикається з дискримінацією. Міжнародні організації, суди та механізми нагляду дозволяють захистити права на громадянство та свободу змінювати його на глобальному рівні, сприяючи утвердженню принципів верховенства права та недискримінації.

Список використаних джерел

1. Дрьомов С.В. Інститут громадянства як регулятор впливу на ста забезпечення національної безпеки України: аналітична доповідь. Київ : НІСД, 2017. 91 с.
2. Про міжнародні договори України: Закон України від 29.06.2004 № 1906-IV. Відомості Верховної Ради України від 10.12.2004. № 50, Ст. 540.
3. Про ратифікацію Європейської конвенції про громадянство: Закон України від 20.09.2006 № 163-V. Відомості Верховної Ради України від 10.11.2006. № 45. Ст. 437.

*Кенко В.О., студент II курсу
Інституту права та суспільних відносин Університету «Україна»
Бригінець О.О., д.ю.н., професор,
професор кафедри галузевого права та загально-правових дисциплін
Інституту права та суспільних відносин
Університету «Україна», м. Київ
ORCID: <https://orcid.org/0000-0003-4058-7566>*

РОЛЬ ВСЕСВІТНЬОЇ ОРГАНІЗАЦІЇ ІНТЕЛЕКТУАЛЬНОЇ ВЛАСНОСТІ ТА ПРАКТИКИ КРАЇН-ПАРТНЕРІВ УКРАЇНИ У ЗАБЕЗПЕЧЕННІ ПРАВ ЛЮДИНИ НА СУЧАСНОМУ ЕТАПІ

Всесвітня організація інтелектуальної власності (ВОІВ) є ключовим інструментом забезпечення прав людини в контексті інтелектуальної власності. Як спеціалізований орган ООН, ВОІВ сприяє розробці глобальних стандартів і механізмів захисту прав інтелектуальної власності (ІВ), які є невід’ємною складовою економічних, культурних та соціальних прав людини. Відповідно до Конвенції про заснування ВОІВ, організація забезпечує міжнародну співпрацю у сфері ІВ та сприяє обміну найкращими практиками між країнами-членами. Особливе значення для України на сучасному етапі має співпраця з ВОІВ у рамках платформи «WIPO ALERT».

Приєднання України до платформи «WIPO ALERT» стало вагомим кроком у боротьбі з порушеннями у сфері ІВ. Платформа забезпечує доступ до інформації про онлайн-ресурси, які порушують права інтелектуальної власності, що дозволяє ефективніше координувати дії державних органів і правовласників. Водночас це сприяє підвищенню довіри міжнародних партнерів до України як до країни, що готова впроваджувати сучасні стандарти захисту ІВ. Для кінцевого споживача це означає більше доступу до легального, якісного контенту, захист інтересів авторів та творців, а також сприяння розвитку культурного і технологічного середовища.

Незважаючи на прогрес, Україна продовжує стикатися зі значними викликами у сфері ІВ. Проблеми включають високий рівень онлайн-піратства, обмежені можливості правозастосування та недосконалість судової системи. Зокрема, у «Спеціальному звіті 301», підготовленому Офісом торгового представника США, Україна визнана однією з країн, що потребує пріоритетного спостереження через відсутність належного виконання норм ІВ. Це ускладнює

залучення інвестицій, уповільнює інноваційний розвиток і підриває довіру до української правової системи. Для громадян це створює ризик обмеженого доступу до інноваційних продуктів та послуг, а також знижує рівень поваги до їхніх власних прав на творчі здобутки [1].

Досвід країн-партнерів України може стати орієнтиром для вирішення цих викликів. Наприклад, Німеччина демонструє ефективність спеціалізованих судів з питань ІВ, які забезпечують швидке і професійне вирішення спорів. Франція, завдяки закону «HADOPI», успішно бореться з онлайн-піратством, впроваджуючи механізми попередження порушників і застосовуючи жорсткі санкції. У Сполученому Королівстві ефективно працює Управління інтелектуальної власності («UKIPO»), яке забезпечує підтримку бізнесу у питаннях захисту прав ІВ та впроваджує програми співпраці між урядом і приватним сектором. Для споживача ці заходи означають доступ до безпечного та якісного продукту, повагу до його прав як автора користувача інтелектуальних здобутків.

Україна може взяти на озброєння кілька ключових елементів цих успішних практик. По-перше, створення спеціалізованих судів з питань ІВ дозволить забезпечити компетентний і швидкий розгляд справ у цій сфері. По-друге, розробка програм, подібних до закону «HADOPI», сприятиме боротьбі з онлайн-порушеннями через підвищення відповідальності користувачів і посилення контролю за дотриманням прав ІВ. Це безпосередньо вплине на кінцевого споживача, який отримає можливість користуватися контентом без ризику порушення своїх прав чи прав інших осіб. По-третє, розвиток співпраці між урядом, бізнесом та громадськими організаціями дозволить сформулювати комплексний підхід до захисту прав ІВ, що забезпечить краще дотримання прав усіх учасників ринку.

Важливо також підвищити рівень обізнаності громадян про права інтелектуальної власності через освітні ініціативи та інформаційні кампанії. Інвестування в цифрові інструменти, такі як системи управління цифровими правами, стане важливим кроком до зменшення рівня піратства та контрафакту в Україні. Це підвищить доступність легального контенту для споживачів, збільшить довіру до цифрових сервісів і покращить загальний рівень культури споживання.

Таким чином, інтеграція України в глобальну систему захисту ІВ за допомогою платформ, таких як платформа «WIPO ALERT», у поєднанні з імплементацією успішних практик країн-партнерів, сприятиме зміцненню правової системи, підвищенню міжнародної довіри та забезпеченню прав людини в Україні на сучасному етапі. Кінцевий споживач отримує доступ до якісного контенту, гарантії захисту своїх прав як користувача чи автора та сприятливі умови для розвитку творчості та інновацій.

Список використаних джерел

1. 2021 Special 301 Report. Office of the United States Trade Representative. URL: <https://ustr.gov/sites/default/files/2023-04/2023%20Special%20301%20Report.pdf>

*Корень О., здобувачка II вищого магістерського рівня
вищої освіти спеціальності 081 «Право»*

*Миколаївського міжрегіонального інституту
Університету «Україна», м. Миколаїв*

*Половченя А., к.ю.н., доцент
кафедри права та інформаційних технологій
Миколаївського міжрегіонального інституту
Університету «Україна», м. Миколаїв*

ORCID: <https://orcid.org/0000-0002-2598-2106>

МІЖНАРОДНІ СУДОВІ ОРГАНИ

Міжнародні судові органи та механізми захисту майнових прав Розглядаючи дане питання, встановлено, що міжнародні судові органи є важливою складовою системи захисту прав людини, зокрема прав на власність, що закріплені у міжнародних угодах, договорах та конвенціях. Вони забезпечують дотримання принципів правової держави, встановлюючи ефективні механізми для вирішення міжнародних суперечок та захисту інтересів осіб, чії майнові права були порушені державами або іншими суб'єктами міжнародного права. Важливість міжнародних судових органів у захисті майнових прав полягає в їхній здатності здійснювати наднаціональний контроль за дотриманням міжнародних стандартів, забезпечуючи правовий захист громадян незалежно від національних кордонів. Вони також виступають як інструмент вирішення міжурядових суперечок та

захисту прав осіб від порушень, що не можуть бути врегульовані на національному рівні.

Міжнародний суд ООН (МС ООН) є основним судовим органом Організації Об'єднаних Націй, який займається вирішенням спорів між державами, включаючи спори, що стосуються майнових прав. МС ООН має юрисдикцію тільки щодо спорів між державами, що визнають його компетенцію. Суд розглядає справи, пов'язані з порушенням міжнародних договорів, що охоплюють майнові права, включаючи захист прав власності у випадку конфіскації майна, порушення умов договорів, що стосуються інвестицій, а також інші питання, що виникають у контексті міжнародних відносин. МС ООН може приймати рішення у справах, де йдеться про порушення прав власності через незаконні захоплення або насильницькі акти, що порушують норми міжнародного гуманітарного права. Однак варто зауважити, що основною особливістю Міжнародного суду є його обмеження щодо індивідуальних позовів, адже він розглядає лише міжурядові суперечки [1].

Міжнародний центр з врегулювання інвестиційних спорів (ICSID) є органом, що належить до групи Світового банку, і який спеціалізується на вирішенні спорів між державами та іноземними інвесторами. Цей судовий орган став важливим інструментом для захисту майнових прав іноземних інвесторів у випадку, коли держава порушує умови договору, зокрема у разі націоналізації майна, незаконного вилучення майна або порушення умов контрактів. Процес подачі позову до ICSID є простим і доступним для іноземних інвесторів, що дозволяє швидко і ефективно вирішувати спори, зокрема в тих випадках, коли держави порушують права інвесторів на майно. Рішення ICSID обов'язкові для виконання, і вони надають можливість інвесторам отримувати відшкодування за збитки, завдані порушенням їхніх прав на майно [2].

Європейський суд з прав людини є важливим механізмом для захисту майнових прав громадян, що порушуються державами-учасницями Європейської конвенції з прав людини. Зокрема, ст. 1 Першого протоколу до ЄКПЛ гарантує право кожної особи на мирне володіння своїм майном, яке може бути обмежено лише в межах закону та для досягнення публічних інтересів. ЄСПЛ має повноваження розглядати індивідуальні скарги громадян, які стосуються порушення їх прав на власність. Суд виносить рішення,

що є обов'язковими для виконання державами, і може призначити відшкодування шкоди потерпілим. Проте, важливо зазначити, що ЄСПЛ не може втручатися в питання розміру відшкодування або в інші деталі національних процесів. Замість цього, суд вказує на загальні принципи і стандарти, що мають бути дотримані національними органами влади [4].

Світова організація торгівлі також має механізм захисту майнових прав через механізми вирішення суперечок між державами. Спори, що виникають між державами-членами СОТ, можуть стосуватися порушень майнових прав, наприклад, у випадку порушення міжнародних торгових угод, які зачіпають інтелектуальну власність або правила, що регулюють торговельні бар'єри, які впливають на права власності. СОТ забезпечує ефективні засоби вирішення спорів між державами щодо порушень торгових угод, які можуть включати питання майнових прав. Рішення, ухвалені СОТ, є обов'язковими для виконання, і це може включати санкції або економічні заходи, спрямовані на відновлення порушених прав [5].

Крім ЄСПЛ, в інших регіонах існують судові органи, які займаються захистом майнових прав у межах їх юрисдикції. Наприклад, в Африці функціонує Африканський суд з прав людини і народів, а в Америці – Міжамериканський суд з прав людини. Ці органи мають подібні функції, що й ЄСПЛ, але розглядають справи, пов'язані з порушенням прав людини, включаючи порушення прав на власність, в межах своїх відповідних юрисдикцій.

Отже, міжнародні судові органи відіграють надзвичайно важливу роль у захисті майнових прав осіб, забезпечуючи ефективні механізми для вирішення міжнародних спорів. Через свою діяльність ці органи сприяють розвитку міжнародного правопорядку, який забезпечує правовий захист громадян від порушень прав на власність. Роль таких судів полягає не тільки в тому, щоб відновлювати порушені права, але й у тому, щоб стимулювати держави до виконання міжнародних зобов'язань та вдосконалення своїх правових систем. Проте для досягнення більшої ефективності захисту майнових прав необхідно продовжувати вдосконалювати міжнародні механізми та інтеграцію між міжнародним і національним правом.

Гармонізація законодавства, покращення доступу до правосуддя та активна співпраця між міжнародними і національними судами є важливими кроками на шляху до більш ефективного захисту

майнових прав на глобальному рівні. Таким чином, міжнародні судові органи та механізми захисту прав на власність мають велике значення для правової стабільності та розвитку міжнародних відносин, а також для створення умов для зростання довіри до правосуддя у глобальному контексті.

Список використаних джерел

1. Соболь О.І., Южека Р.С. Сучасний вплив рішень Європейського Суду з прав людини на розвиток законодавства та судової практики України. Південноукраїнський правничий часопис. Вип. 1/2020. Одеса. 48–54с.

2. Міжнародний суд ООН. Посольство України в Королівстві Нідерланди. Опубліковано 22 лютого 2024 року. URL: <https://netherlands.mfa.gov.ua/spivrobotnictvo/spivrobotnictvo-z-mizhnarodnimi-organizacijami/mizhnarodnij-sud-oon>

3. Європейський суд з прав людини (ЄСПЛ). Протокол № 11 до Конвенції про захист прав людини і основоположних свобод. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/994_535#Text

4. Міжнародний центр з врегулювання інвестиційних спорів (ICSID). Міжнародний арбітраж. URL: <https://www.international-arbitration-attorney.com/uk/the-international-centre-for-settlement-of-investment-disputes-icsid/>

5. Світова організація торгівлі (СОТ). Міністерство закордонних справ України. Опубліковано 28 червня 2023 року. URL: <https://mfa.gov.ua/mizhnarodni-vidnosini/svitova-organizaciya-torgivli-sot>

*Крамаренко І.В., аспірант
кафедри галузевого права та загально-правових дисциплін
Інституту права та суспільних відносин
Університету «Україна», м. Київ*

МІЖНАРОДНІ МЕХАНІЗМИ ЗАХИСТУ ПРАВ ЛЮДИНИ: ПРАКТИКА ЄВРОПЕЙСЬКОГО СУДУ З ПРАВ ЛЮДИНИ

Захист прав людини є важливим аспектом міжнародного права та забезпечення гідності, свободи та рівності всіх осіб, незалежно від їхнього походження, статі, національності чи інших ознак. Міжнародні механізми захисту прав людини створюють правову базу

для підтримки ідеалів справедливості та мирного співіснування на глобальному рівні.

До міжнародно-правових інструментів, спрямованих на забезпечення та захист основних прав людини, належать:

а) міжнародно-правові акти, які містять норми діяльності та визначають права й обов'язки відповідних суб'єктів (наприклад, конвенції, пакти, угоди, договори), а також міжнародні документи, що зазвичай не встановлюють конкретних норм поведінки чи формулювання прав і обов'язків (зокрема, декларації, заяви, меморандуми);

б) міжнародні органи, що здійснюють нагляд та контроль за дотриманням прав людини (комісії, комітети) та забезпечують їх захист (суди, трибунали) [2].

Серед міжнародних органів, які займаються захистом прав людини, можна виділити такі категорії:

1. органи, що діють у межах угод з прав людини, складаються з незалежних експертів або представників урядів та ухвалюють загальні рекомендації;

2. несудові міжнародні органи, які здійснюють контроль за виконанням угод щодо прав людини, працюють за участі експертів у відповідних галузях та формулюють конкретні рекомендації, обов'язковість яких ґрунтується на моральному авторитеті;

3. міжнародні органи юрисдикційного характеру (судові чи несудові), що ухвалюють обов'язкові рішення та забезпечують їх виконання [3].

Одним із найважливіших інститутів у цій сфері є Європейський суд з прав людини (ЄСПЛ), який забезпечує дотримання прав і свобод людини в межах Ради Європи.

Європейський суд з прав людини був заснований у 1959 році відповідно до Європейської конвенції з прав людини, яку було прийнято в 1950 році. Суд розглядає скарги від осіб або груп осіб, які вважають, що їхні права, гарантовані Конвенцією, порушені державами-учасницями. ЄСПЛ складається з суддів, які призначаються державами-членами Ради Європи, і діє на основі принципів незалежності, неупередженості та доступності для громадян [6].

Процедура розгляду справи в Європейському суді передбачає кілька етапів. Спочатку заявник повинен звернутися до національних

судів своєї країни для вичерпання національних засобів правового захисту. Лише після того, як внутрішні можливості захисту прав вичерпані, особа може подати заяву до ЄСПЛ. Заява подається в письмовій формі, і суд приймає рішення щодо її допустимості. Якщо справа приймається до розгляду, ЄСПЛ аналізує факти та надає правову оцінку [4].

ЄСПЛ виконує кілька ключових функцій, серед яких:

- Розгляд індивідуальних скарг на порушення прав людини.
- Контроль за виконанням рішень суду країнами-учасниками.
- Прийняття прецедентних рішень, що створюють юридично обов'язкові стандарти для держав-членів [5].

ЄСПЛ активно застосовує тлумачення правових норм, гарантованих Європейською конвенцією, сприяючи розвитку міжнародного правосуддя та посилення прав людини у Європі.

Практика ЄСПЛ має великий вплив на формування стандартів захисту прав людини в європейському контексті. Суд розглядає різноманітні справи, серед яких особливу увагу привертають такі порушення, як:

- Тортури та нелюдське поводження (ст. 3 Європейської конвенції).
- Право на справедливий суд (ст. 6).
- Свобода вираження поглядів (ст. 10).
- Право на повагу до приватного та сімейного життя (ст. 8).
- Дискримінація (ст. 14). [1]

Наприклад, справа *Handyside v. the United Kingdom* (1976) стала важливим прецедентом у питаннях свободи вираження думок, визначаючи межі цієї свободи в контексті громадського порядку та моральності.

Рішення ЄСПЛ мають значний вплив на національні правові системи, оскільки країни-члени Ради Європи зобов'язані виконувати постанови суду. Це впливає на зміну національних законів і практики, а також на удосконалення системи захисту прав людини в країнах Європи. В Україні, зокрема, практики ЄСПЛ стали основою для численних змін у правовій системі, зокрема в питаннях щодо свободи слова, прав осіб, які перебувають під вартою, та боротьби з катуваннями [4].

Отже, Європейський суд з прав людини є ключовим елементом міжнародного механізму захисту прав людини. Його практика сприяє

розвитку міжнародного правосуддя, формуванню єдиного правового простору для захисту прав і свобод людини в Європі. Завдяки своїй діяльності ЄСПЛ значно покращує дотримання прав людини в країнах-членах Ради Європи, посилюючи правові стандарти та забезпечуючи індивідуальний захист громадян.

Список використаних джерел

1. Антонович М. Міжнародна система захисту прав людини: кризь призму України. URL: <https://core.ac.uk/download/pdf/149240005.pdf>
2. Бисага Ю.М., Палінчак М.М., Белов Д.М., Данканич М.М. Міжнародні засоби захисту прав та свобод людини і громадянина. Ужгород, 2003. 57 с. URL: <https://dspace.uzhnu.edu.ua/jspui/bitstream/lib/5099/1/Мжнпр%20захист.pdf>
3. Основи міжнародно-правових стандартів прав людини: навч.-метод. посібник / за ред. завідувача кафедри міжнародного та європейського права О. В. Бігняка. Херсон: Видавничий дім «Гельветика», 2019. 168 с.
4. Пovalена М.В. Конституційно-правовий аспект міжнародних засобів захисту прав і свобод людини та громадянина в Україні. Юридичний науковий електронний журнал. №5/2022. С. 102-106. URL: http://www.lsej.org.ua/5_2022/20.pdf
5. Рабінович П.М. Основи загальної теорії права та держави. Навч. Посібник. Вид. 9-те, зі змінами. Львів: Край, 2007. 192 с.
6. Шуміло І.А. Міжнародна система захисту прав людини: навчальний посібник. Київ: Вид. «ФОП Голембовська О.О.», 2018. 168 с. URL: https://nlu.edu.ua/wp-content/uploads/2021/05/msc_1_copy-1.pdf

*Мазур Л.Ю., студентка III курсу
заочної форми навчання групи ЗПЗ-23-2-1-ірsv
Інституту права та суспільних відносин Університету «Україна»
Ізуйта П.О., к.ю.н., доцент,
професор кафедри галузевого права та загально-правових дисциплін
Інституту права та суспільних відносин Університету «Україна»,
Заслужений юрист Україна
м. Київ, Україна
ORCID: <https://orcid.org/0000-0001-9851-3434>*

МІЖНАРОДНІ ТА НАЦІОНАЛЬНІ ІНСТИТУЦІЇ: ЇХ РОЛЬ У ЗАХИСТІ ПРАВ ЛЮДИНИ

Сьогодні захист прав людини є пріоритетним напрямом як національної політики країн, так і міжнародної спільноти. Права людини прирівнюються до таких важливих сфер, як підтримка міжнародного миру та безпеки. Сучасна система захисту прав людини, беручи початок від ідей софістів, після тривалого історичного розвитку закріпилася не лише в національних правових джерелах, а й у міжнародних.

Вивчення міжнародної системи захисту прав людини присвячено багато комплексних досліджень вітчизняних і зарубіжних учених. Зокрема, проблеми із системою захисту прав людини розглядали Бисага Ю.М., Слинько Т. М., Бігняк О. В., Шуміло І. А. тощо.

Розвиток системи захисту прав людини почався після Другої світової війни, яка викликала безпрецедентний розвиток міжнародно-правової системи. Організація Об'єднаних Націй (ООН) відіграла ключову роль, проголосивши захист прав людини однією зі своїх цілей, що закріплено у Статуті ООН, Загальній декларації прав людини (1948), Міжнародних пактах (1966). Все світове співтовариство зіткнулося з необхідністю створення єдиної міжнародної організації для управління та підтримки міжнародного миру та безпеки, тому міжнародна (універсальна) система того часу була комплексним рішенням [5, с.65].

Права людини нині стали найважливішою причиною взаємодії національних правових систем та єдності порядку в міжнародно-правовому просторі. Вони вважаються найважливішими цивілізаційними цінностями правових орієнтирів для взаємодії між

державами. Визнання прав людини як універсальних правових цінностей закріплено в Декларації про принципи міжнародного права про дружні відносини, яка встановлює принцип поваги та дотримання прав і свобод людини (Статут ООН, 1970 р.) [2, с. 34].

Процес національної інтеграції та створення міжурядових об'єднань вплинув на розвиток та підвищення ефективності правового захисту на національному, глобальному та регіональному рівнях. В основному це зумовлено рядом факторів:

По-перше, питання забезпечення та захисту прав і свобод людини стали активно виходити за національні рамки, переставши бути винятковим суверенним правом держав, які визнали обов'язковою юрисдикцію міждержавних правозахисних установ, що спричинило необхідність взаємодії національних та наднаціональних структур у вирішенні багатьох правових ситуацій та пошуку взаємоприйнятних рішень у сфері регулювання правами людини.

По-друге, індивіди та їх об'єднання набули права звернення до міждержавних органів із захисту прав.

По-третє, спостерігається збільшення масиву міжнародно-правових стандартів захисту прав у результаті вирішення спорів про право та тлумачення міжнародних норм у сфері прав та свобод, що потребує їх імплементації у національні системи та безпосереднього застосування у рамках діяльності внутрішньодержавних органів.

По-четверте, механізми захисту права і свобод стають дедалі гнучкішими і доступними у зв'язку з розвитком і зміцненням інститутів судового контролю їх дотримання як у національному, і міжнародному рівні та забезпеченням взаємозв'язку їх компетенції.

По-п'яте, розуміння змісту прав і свобод, допустимих меж їх обмеження під впливом інтеграційних процесів та сприйняття практик правозахисних установ стає уніфікованішим і однаковішим.

Спеціалізовані міжнародні механізми та інструменти, такі як Європейська та Міжамериканська системи правового захисту, враховують специфіку регулювання прав у конкретних країнах. Дані системи склалися в результаті інтеграційних процесів, що відбуваються, відповідно, у просторі європейських держав (Західної, Центральної та Східної Європи) та держав Латинської Америки та Карибського басейну [3, с. 25]. Важливість регіональних систем полягає в їхній здатності враховувати культурні, історичні та правові особливості держав.

Співпраця та координація дій сучасних держав у сфері прав людини оптимізують механізми захисту прав, підвищуючи ефективність дотримання гарантованих прав і свобод. Створення ефективних регіональних інституцій, які функціонують як проміжна ланка між національним та міжнародним рівнями захисту прав людини, є надзвичайно важливим для всього світового співтовариства. Місцева система виступає самостійним гарантом відновлення порушених прав осіб, які вичерпали всі правові можливості захисту всередині своєї держави.

Захист прав людини є ключовим елементом міжнародної та національної політики. Від ідей софістів до сучасних міжнародних документів, права людини стали фундаментальною складовою взаємодії держав. Інтеграційні процеси та регіональні системи захисту прав сприяють підвищенню ефективності захисту прав людини на глобальному рівні.

Список використаних джерел

1. Загальна декларація прав людини. ООН; Декларація, Міжнародний документ від 10.12.1948. Офіційний вісник України. 2008 р., № 93, с. 89.
2. Бисага Ю.М. Міжнародні засоби захисту прав та свобод людини і громадянина. Ужгород, 2019. 57 с.
3. Ісакович С. Механізм діяльності ООН щодо захисту прав людини // Укр. часопис прав людини. 2019. № 1. С. 23-28.

*Половченя А.Б., к.ю.н., доцент
кафедри права та інформаційних технологій
Миколаївського міжрегіонального інституту
Університету «Україна», м. Миколаїв
ORCID: <https://orcid.org/0000-0002-2598-2106>*

РОЛЬ КОНСТИТУЦІЙНОГО СУДУ УКРАЇНИ

Конституційний Суд України (КСУ) – це один із найважливіших органів правосуддя, який здійснює контроль за відповідністю законодавчих актів Конституції України. Одним із ключових аспектів діяльності Конституційного Суду є вирішення питань, що стосуються прав людини, зокрема прав на соціальний захист, доступ до медичних послуг, освіти, житла та інших складових відповідного рівня життя. У цьому контексті Конституційний Суд

грає центральну роль у забезпеченні гідних умов життя для громадян, оскільки він перевіряє, наскільки закони і нормативні акти відповідають основним засадам Конституції, зокрема щодо соціальних прав громадян [1].

Конституційний Суд України є незалежним органом, що здійснює судовий контроль за відповідністю нормативно-правових актів Конституції України.

Відповідно свого призначення на Конституційний Суд покладено певні функції, до деяких основних належать, це:

1) Конституційне судочинство, тобто вирішення питань щодо відповідності законів, актів Верховної Ради України, указів Президента, рішень Кабінету Міністрів Конституції.

2) Тлумачення Конституції і законів України в контексті прав і свобод громадян.

3) Розгляд справ за зверненнями органів державної влади, суддів, а також за заявами громадян щодо законодавчих актів, які порушують їхні права на відповідний рівень життя.

4) Конституційний Суд вирішує питання, що виникають у контексті соціальних прав громадян, забезпечення яких має бути гарантовано Конституцією.

Розкриваючи зазначене питання, необхідно зазначити, що КСУ здійснює наступні функціональні заходи.

По-перше – Конституційний Суд здійснює контроль за соціальною політикою держави, перевіряючи, чи відповідають прийняті закони вимогам Конституції. Якщо нормативні акти обмежують право громадян на гідне життя або суперечать конституційним принципам, Суд має право визнати їх неконституційними. Наприклад, Конституційний Суд може розглядати справи, пов'язані з відсутністю належного фінансування соціальних програм, порушенням прав на житло або соціальний захист [2].

По-друге, КСУ може розглядати конституційність соціальних норм, що стосуються мінімальних пенсій, соціальних виплат, забезпечення інвалідів, старших громадян та осіб, які потребують соціальної підтримки. Якщо урядові програми чи закони обмежують ці права, Конституційний Суд може винести рішення щодо їх коригування. Наприклад, у 2017 році Конституційний Суд України визнав неконституційним частину положень закону, що обмежували

право на соціальну допомогу, стверджуючи, що такі обмеження порушують права громадян на належний рівень життя [3].

По-третє, Конституційний Суд надає тлумачення норм Конституції, що стосуються соціальних прав. Це важливо, оскільки правильне тлумачення статей Конституції може допомогти у визначенні мінімальних стандартів для забезпечення гідного життя. Наприклад, Конституційний Суд може роз'яснювати положення щодо забезпечення житлом, медичними послугами або іншими аспектами відповідного рівня життя.

І четвертий функціонал полягає у тому, що Конституційний Суд може розглядати звернення громадян або органів влади щодо порушення конкретних соціальних прав. Наприклад, якщо законодавство не відповідає Конституції і порушує права на достатній життєвий рівень, громадяни можуть звернутися до Суду для захисту своїх прав.

Також не мало важну роль відіграють рішення Конституційного Суду, які безпосередньо впливають на забезпечення конституційних прав і свобод, у тому числі права громадян на достатній рівень життя. Такі рішення мають нормативно-правовий характер і спрямовані на усунення законодавчих прогалин або визнання неконституційними тих норм, що порушують соціальні гарантії.

З цієї мети Конституційний Суд здійснює заходи пов'язані з захистом соціальних прав громадян, усунення нерівності, зобов'язувати, своїми рішеннями, державні органи до певних активних дій пов'язаних з захистом порушених прав на відповідний рівень життя .

Однак практична реалізація рішень залежить від чинників щодо виконання рішень Конституційного Суду, які потребують оперативного внесення змін до законодавства та забезпечення фінансування. Проте рішення КСУ можуть залишитися декларативними, якщо органи влади не зацікавлені у їх впровадженні, або для реалізації таких рішень, можуть бути певні обмеження [4].

Отже, Конституційний Суд відіграє важливу роль у формуванні соціальної політики держави та забезпеченні достатнього рівня життя громадян, однак його вплив значною мірою залежить від здатності інших державних органів виконувати конституційні обов'язки.

Список використаних джерел

1. Про Конституційний Суд України: Закон України від 13 липня 2017 р. № № 2136-VIII // Відомості Верховної Ради України. 2017. № 35. Редакція від 20.08.2023, підстава – 3277-IX. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2136-19#Text>
2. Конституційний Суд України (офіційний сайт). 4.4.8. Право на достатній життєвий рівень. URL: <https://ccu.gov.ua/storinka-knygy/448-pravo-na-dostatniy-zhyttyevyy-riven>
3. Конституція України: наук.-практ. комент. / редкол.: В. Я. Тацій (голова) та ін. 2-ге вид., переробл. і допов. Харків: Право, 2021. 1128 с.
4. Конституційні права і свободи людини та громадянина в умовах війни та післявоєнний період: матеріали наукового семінару (21 червня 2024 р.) / упор. Д.Є. Забзалюк, М. В. Ковалів, М. Т. Гаврильців, Н. Я. Лепіш. Львів: ЛьВДУВС, 2024. 231 с.

*Пономарьова А.Д., студентка III курсу,
групи ПЗ-23.2-1фмб спеціальності «Право»
Фахового коледжу «Освіта» Університету «Україна»*
*Кулик А.В., старший викладач
кафедри галузевого права та загально-правових дисциплін
Інституту права та суспільних відносин
Університету «Україна», м. Київ*
ORCID: <https://orcid.org/0009-0000-0028-5294>

МІЖНАРОДНІ ТА НАЦІОНАЛЬНІ ІНСТИТУЦІЇ, ЯК ОСНОВА ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ПРАВ ЛЮДИНИ

Міжнародні та національні інституції відіграють фундаментальну роль у забезпеченні прав людини, їхньому захисті, моніторингу та просуванні, адаптуючи стандарти до реалій сучасного світу. На міжнародному рівні головними суб'єктами є Організація Об'єднаних Націй (ООН), Європейський суд з прав людини (ЄСПЛ), Рада Європи, Міжнародний кримінальний суд (МКС), а також спеціалізовані агентства, як-от Управління Верховного комісара ООН з прав людини (УВКПЛ). Вони створюють міжнародні стандарти через ключові документи, зокрема Загальну декларацію прав людини, Міжнародні пакти про громадянські та політичні, а також економічні, соціальні й культурні права, та здійснюють моніторинг їх дотримання.

Ці інституції також впливають на національну політику через механізми рекомендацій, санкцій та правового втручання, якщо права людини грубо порушуються.

На національному рівні ключову роль відіграють державні інституції: суди, омбудсмени, правоохоронні органи та парламенти, які імплементують міжнародні стандарти у внутрішнє законодавство і забезпечують їхнє виконання. У більшості країн діють спеціалізовані інститути захисту прав людини, які забезпечують оперативне реагування на порушення, захист прав вразливих груп та просвітницьку діяльність.

Особливу роль у сучасному світі відіграє співпраця між міжнародними та національними структурами. Вона проявляється у вигляді технічної допомоги, тренінгів для працівників державних органів, фінансування реформ у сфері правосуддя й освіти з прав людини. Така взаємодія підсилює національні системи, робить їх більш ефективними у забезпеченні прав людини.

Сучасні виклики, серед яких збройні конфлікти, зростання авторитаризму, екологічні кризи, масштабні міграційні потоки та розвиток цифрових технологій, створюють нові загрози для прав людини. Наприклад, масове порушення прав у зонах конфліктів вимагає втручання міжнародних судів та трибуналів, тоді як поширення цифрового спостереження піднімає питання права на приватність. У цих умовах надзвичайно важливим є адаптація міжнародних та національних інституцій до нових реалій шляхом реформування, розширення мандатів та впровадження нових механізмів захисту.

Громадянське суспільство, неурядові організації (Amnesty International, Human Rights Watch) та незалежні медіа є важливими союзниками інституцій у боротьбі за права людини. Вони не тільки інформують про порушення, а й тиснуть на уряди та міжнародні організації для вжиття рішучих заходів.

Отже, міжнародні та національні інституції є основою забезпечення прав людини на сучасному етапі. Їхня ефективність залежить від прозорості, здатності до співпраці, адаптивності до викликів сучасності та активної взаємодії з громадянським суспільством. Розвиток цих інституцій та їхнє реформування є ключовими для забезпечення прав людини у глобалізованому світі.

*Спасіченко В.М., студент III курсу,
групи ПЗ-23.2-1фмб спеціальності «Право»
Фахового коледжу «Освіта» Університету «Україна»
Сердюк Є.В., к.ю.н., доцент,
доцент кафедри галузевого права та загально-правових дисциплін
Інституту права та суспільних відносин
Університету «Україна», м. Київ
ORCID: <https://orcid.org/0000-0002-5467-7207>*

МІЖНАРОДНІ ТА НАЦІОНАЛЬНІ ІНСТИТУЦІЇ НА ЗАХИСТІ ПРАВ ЛЮДИНИ ТА В ПЕРСПЕКТИВІ ПОБУДОВИ СПРАВЕДЛИВОГО СУСПІЛЬСТВА

На сучасному етапі роль міжнародних та національних інституцій у забезпеченні прав людини є визначальною, оскільки вони формують та втілюють правові механізми, сприяють захисту від порушень, підтримують міжнародну співпрацю, а також адаптуються до викликів глобалізації, цифровізації та збройних конфліктів.

Забезпечення прав людини є однією з ключових цілей демократичних суспільств. У сучасному світі цей процес є неможливим без активної участі міжнародних та національних інституцій. Вони створюють правові та інституційні механізми, які гарантують дотримання прав людини, реагують на порушення та сприяють встановленню миру і справедливості. У доповіді розглядається роль цих інституцій та їх вплив на захист прав людини.

1. Міжнародні інституції відіграють ключову роль у створенні стандартів і механізмів захисту прав людини.

1.1. Організація Об'єднаних Націй (ООН):

- Основоположним документом у сфері прав людини є Загальна декларація прав людини (1948), прийнята Генеральною Асамблеєю ООН.

- ООН сприяє захисту прав через такі органи, як Рада з прав людини, Управління Верховного комісара ООН з прав людини, а також міжнародні трибунали.

1.2. Рада Європи:

- Європейська конвенція про захист прав людини і основоположних свобод (1950) стала основою для функціонування Європейського суду з прав людини (ЄСПЛ), який розглядає справи про порушення прав у державах-членах Ради Європи.

- ЄСПЛ забезпечує можливість фізичних осіб звертатися за захистом своїх прав.

1.3. Інші міжнародні організації:

- Організація з безпеки і співробітництва в Європі (ОБСЄ), Африканський суд з прав людини, міжамериканські інституції — усі вони створюють регіональні механізми захисту прав людини.

2. Національні механізми доповнюють міжнародну правозахисну систему, забезпечуючи виконання взятих на себе міжнародних зобов'язань.

2.1. Конституційні гарантії:

- У більшості демократичних країн основоположні права і свободи закріплені в конституціях.

2.2. Омбудсмени та правозахисні організації:

- Національні інституції з прав людини, такі як уповноважені з прав людини (омбудсмени), відіграють важливу роль у захисті прав громадян, розглядаючи скарги на порушення з боку держави.

2.3. Судова система:

- Національні суди є першим інструментом для захисту прав людини. Вони мають компетенцію забезпечувати виконання норм міжнародного права на національному рівні.

3. Міжнародні та національні інституції стикаються з низкою викликів у сучасному світі:

- Збройні конфлікти: Порушення прав людини внаслідок військових дій потребують ефективної реакції міжнародної спільноти.

- Глобалізація: Зростання економічної нерівності ставить під загрозу соціальні права.

- Цифровізація: Питання конфіденційності даних, кіберзлочинність та свобода слова в інтернеті стають новими викликами для правозахисних механізмів.

- Кліматичні зміни: Екологічні проблеми безпосередньо впливають на права людини, особливо вразливих категорій населення.

4. Ефективне забезпечення прав людини можливе лише за умов тісної взаємодії та співпраці міжнародних та національних інституцій. Міжнародні стандарти мають імплементуватися у національне законодавство, а міжнародні органи повинні підтримувати національні зусилля шляхом надання рекомендацій, технічної допомоги та моніторингу.

Висновок: міжнародні та національні інституції відіграють ключову роль у захисті прав людини на сучасному етапі. Їхня ефективна діяльність забезпечує не лише правовий захист, але й сприяє побудові більш справедливого суспільства. Умовою успіху є активна співпраця, адаптація до нових викликів та постійне вдосконалення правозахисних механізмів.

*Стеценко Д.С., студентка III курсу,
групи ПЗ-23.2-1фмб спеціальності «Право»
Фахового коледжу «Освіта» Університету «Україна»*

*Вітер Д.В., д.філос.н., с.н.с.,
професор кафедри публічного управління, адміністрування та
соціальної роботи Національного університету
охорони здоров'я України імені П.Л. Шупика, м. Київ
ORCID: <https://orcid.org/0000-0002-7330-1280>*

МІЖНАРОДНІ ТА НАЦІОНАЛЬНІ ІНСТИТУЦІЇ ТА ЇХ РОЛЬ У ЗАБЕЗПЕЧЕННІ ПРАВ ЛЮДИНИ В ПРОЦЕСІ ФОРМУВАННЯ ДЕМОКРАТИЧНОГО СУСПІЛЬСТВА

Роль міжнародних та національних інституцій у забезпеченні прав людини на сучасному етапі є ключовою для формування демократичного суспільства. Міжнародні організації, такі як ООН, Європейський суд з прав людини, Міжнародний кримінальний суд та інші, відіграють провідну роль у встановленні загальнообов'язаних стандартів у сфері прав людини. Вони створюють основи для гармонізації законодавства різних країн та забезпечують механізми захисту прав на міжнародному рівні.

Міжнародні договори та конвенції, такі як Загальна декларація прав людини, Конвенція про захист прав людини і основоположних свобод, а також Конвенція ООН про права дитини, стають основою для розвитку національного законодавства. Ці документи є дороговказом для держав у розробці ефективних механізмів захисту прав людини. У багатьох країнах ратифікація таких договорів спричинила значні реформи, спрямовані на зміцнення правових гарантій для громадян.

Національні інституції, такі як суди, прокуратура, поліція, органи виконавчої влади та парламентські комітети, відповідають за практичне втілення цих норм у життя. Судова влада відіграє особливу

роль, адже саме вона забезпечує розгляд справ про порушення прав людини та відновлення справедливості. Важливим інструментом є діяльність омбудсменів (уповноважених з прав людини), які забезпечують захист прав громадян, зокрема вразливих груп населення, таких як діти, люди з інвалідністю, біженці та представники національних меншин.

Громадські організації та активістські рухи виступають вагомою силою у сфері захисту прав людини. Вони відіграють роль «сторожових псів», фіксуючи випадки порушень, надаючи юридичну підтримку постраждалим, організовуючи просвітницькі кампанії та привертаючи увагу суспільства до проблем, які часто ігноруються. Завдяки їхній діяльності порушення стають більш публічними, що змушує держави та міжнародні організації вживати заходів для покращення ситуації.

Сучасний етап розвитку правозахисної системи стикається з низкою викликів. Поширення авторитарних режимів, обмеження свободи слова, військові конфлікти, міграційні кризи та економічна нерівність створюють нові загрози для дотримання прав людини. Крім того, зростає потреба у вирішенні питань цифрових прав, захисту приватності в умовах розвитку технологій та боротьби з дискримінацією в інтернет-просторі.

Одним із важливих викликів є недостатня координація між міжнародними та національними інституціями. Брак ресурсів, політичний тиск та недостатня прозорість у роботі багатьох інституцій значно ускладнюють їхню ефективність. Вирішення цих проблем вимагає посилення партнерства між державами, громадянським суспільством та міжнародними структурами.

Таким чином, міжнародні та національні інституції є невід'ємною частиною системи забезпечення прав людини. Їх ефективна співпраця, прозорість та орієнтація на гуманістичні цінності є запорукою розвитку демократичного суспільства, де права кожної людини захищені, а порушення отримують належну відповідь. У сучасному світі ці інституції повинні не лише відповідати на виклики часу, а й бути проактивними у захисті людської гідності та свобод.

Роль міжнародних та національних інституцій у забезпеченні прав людини невідмінно зростає через постійні зміни у глобальному середовищі. Одним із найважливіших аспектів їх діяльності є

сприяння поширенню культури прав людини. Це включає просвітницькі кампанії, навчальні програми для громадськості та професійне навчання представників державних структур. Формування обізнаності громадян про їхні права стає основою для зменшення кількості порушень і зміцнення демократичних процесів.

Важливою є також діяльність регіональних інституцій, таких як Європейський Союз, Рада Європи, Організація американських держав або Африканський союз. Ці організації розробляють власні механізми захисту прав людини, враховуючи специфіку регіональних викликів. Наприклад, Європейський суд з прав людини є унікальним органом, що забезпечує можливість громадянам оскаржувати рішення своїх держав, якщо вони порушують права, закріплені в Європейській конвенції з прав людини.

Одним із важливих завдань національних інституцій є запобігання порушенням прав людини через реформування системи правосуддя, забезпечення незалежності судів та впровадження ефективних механізмів оскарження. Велику роль тут відіграє взаємодія між державними структурами та громадським сектором, яка сприяє вдосконаленню процедур і забезпеченню прозорості у прийнятті рішень.

Сьогодні ключовою проблемою залишається захист прав людей, які постраждали внаслідок збройних конфліктів та гуманітарних криз. Міжнародні інституції, такі як ООН та Міжнародний комітет Червоного Хреста, активно працюють у цьому напрямку, забезпечуючи гуманітарну допомогу, сприяючи розслідуванню воєнних злочинів та реабілітації постраждалих. У цьому контексті особливу увагу варто приділити захисту жінок і дітей, які є найбільш вразливими групами в умовах конфлікту.

Сучасні виклики, такі як зміна клімату, цифрова трансформація та поширення фейкової інформації, створюють нові загрози для дотримання прав людини.

Наприклад, вплив кліматичних змін призводить до масової міграції, що викликає порушення соціальних, економічних та політичних прав. У свою чергу, цифрова епоха ставить перед національними та міжнародними інституціями завдання забезпечити кібербезпеку, захист персональних даних та протидію мові ворожнечі в інтернеті.

Інституції на міжнародному та національному рівнях повинні адаптуватися до цих викликів, розробляючи нові механізми та підходи для захисту прав людини. Координація їхньої діяльності, залучення громадянського суспільства та активна співпраця між державами стануть вирішальними факторами у боротьбі за збереження та розвитку правових стандартів у світі.

Забезпечення прав людини тісно пов'язане з економічними, соціальними та культурними правами, які часто ігноруються в умовах кризових ситуацій. У сучасному світі нерівність у доступі до базових ресурсів, таких як освіта, охорона здоров'я та житло, стає перешкодою для реалізації фундаментальних прав. Національні інституції повинні зосереджуватися на створенні умов для соціальної справедливості, водночас міжнародні організації мають підтримувати програми розвитку в найбідніших країнах.

Особливу увагу варто приділити правам корінних народів і національних меншин. Ці групи часто стикаються з дискримінацією, обмеженням доступу до природних ресурсів та порушенням культурної автономії. Національні уряди мають брати до уваги їхні інтереси під час розробки політики, а міжнародні інституції повинні забезпечувати моніторинг виконання угод, спрямованих на захист меншин.

У сучасному світі особливу роль відіграє свобода слова та доступ до інформації. Ці права стають основою для функціонування демократичного суспільства, однак вони все частіше порушуються через цензуру, переслідування журналістів та контроль над ЗМІ. Національні інституції зобов'язані гарантувати незалежність медіа, а міжнародні організації – розробляти механізми захисту журналістів, особливо у зонах конфліктів.

Важливим напрямком роботи інституцій є захист прав людей з інвалідністю. Вони стикаються з численними бар'єрами у доступі до освіти, працевлаштування та громадських послуг. Запровадження інклюзивних політик та забезпечення рівного доступу до всіх сфер життя повинні стати пріоритетами як національних урядів, так і міжнародних організацій.

Ще одним актуальним питанням є права жінок. Гендерна рівність – це не лише питання соціальної справедливості, але й ключ до сталого розвитку суспільства. Міжнародні ініціативи, такі як «ООН Жінки», спрямовані на боротьбу з насильством проти жінок,

забезпечення рівного доступу до освіти та працевлаштування. Національні уряди повинні активно впроваджувати ці ініціативи у своїх країнах.

На завершення варто зазначити, що захист прав людини є спільною відповідальністю міжнародної спільноти, національних урядів та громадянського суспільства. Лише через координацію зусиль, відкритий діалог і довіру можна створити світ, у якому права кожної людини будуть не лише гарантовані, але й реально захищені. У сучасному глобалізованому світі виклики стають дедалі складнішими, але рішучість та співпраця залишаються основними інструментами у боротьбі за права людини.

*Строкач А.Д., студент III курсу,
групи ПЗ-23.2-1фмб спеціальності «Право»
Фахового коледжу «Освіта» Університету «Україна»*

*Кулик А.В., старший викладач
кафедри галузевого права та загально-правових дисциплін
Інституту права та суспільних відносин
Університету «Україна», м. Київ
ORCID: <https://orcid.org/0009-0000-0028-5294>*

УНІВЕРСАЛЬНІ ПРАВОЗАХИСНІ ОРГАНИ НА ВАРТІ ПРАВ ЛЮДИНИ

У зв'язку із введенням в Україні воєнного стану, можуть тимчасово, на період його дії, обмежуватися:

- особисті права і свободи: право на свободу пересування, право на недоторканість житла, таємниця листування, телефонних розмов, право на недоторканість особистого та сімейного життя, право на свободу думки і слова;

- громадянські і політичні права: право на участь в управлінні державними справами, право обирати, право бути обраним, право на мирні зібрання;

- економічні, соціальні та культурні права: право на підприємницьку діяльність, право на працю, право на страйк, право на освіту, право володіти, користуватися і розпоряджатися своєю власністю, результатами своєї інтелектуальної, творчої діяльності.

Права людини як броня – вони захищають нас; вони як правила – говорять нам, як себе поводити; і вони як арбітри – ми можемо до

них звертатися. Вони абстрактні – як емоції, і як емоції, вони належать усім й існують, що б навколо не відбувалося. Вони схожі з природою, тому що їх можна зневажити; та з духом, тому що їх неможливо зруйнувати. Подібно до часу, вони однаково ставляться до всіх нас: багатих і бідних, старих і молодих, білих і чорних, високих і низьких. Вони пропонують нам повагу і вимагають від нас ставитися з повагою до інших. Вони подібні до доброти, правди і справедливості: ми можемо мати розбіжності в думках стосовно їхнього визначення, але ми впізнаємо їх, коли бачимо, що їх порушують. Претензії щодо прав людини в кінцевому підсумку є моральними претензіями і спираються на моральні цінності. Моє право на життя насправді означає те, що нікому не дозволено позбавити мене мого життя, це просто неприпустимо. При такому формулюванні це твердження наврод чи потребує особливого обґрунтування. Напевно, немає читача, який би із цим не погодився, оскільки стосовно себе ми всі визнаємо, що в нашому житті є такі сторони, які мають бути непорушними і яких ніхто інший не повинен торкатися, оскільки вони життєво важливі для нашого буття, для усвідомлення того, хто ми такі і що ми таке; вони життєво важливі для нашої людської природи і нашої людської гідності. Без прав людини ми не можемо розкрити весь свій потенціал. Права людини лише переносять це розуміння на індивідуальний рівень на всіх інших людей планети. Якщо я можу висувати такі вимоги, тоді це може зробити і будь-хто інший.

У політичній та юридичній науках права особи займають одне з найважливіших місць, представляють принципи, норми взаємовідносин між людьми та державою, що забезпечують людині, особі можливість діяти за власним розсудом (цю частину прав звичайно називають свободами) або отримувати певні блага (власні права). В історії суспільства у визначенні прав людини виділяють різноманітні специфічні особливості і традиції їх походження. Справді, можна говорити про право юридичне і традиціоналістське, про західне (європейське) та східне (азіатське) розуміння права. Зрозуміло, якщо для однієї людини згадування права асоціюється зі статтями Карного кодексу, то для іншої – з Декларацією прав людини та громадянина тощо. Логіка походження європейського розуміння права виходить з необхідності, по-перше, реалізації дилеми свобода або рівність: свобода, що породжує нерівність, або рівність, що приносить свободу в жертву на вівтар справедливості; по-друге,

обмеження приватного життя громадян від посягань будь-якої, навіть дуже демократичної, влади.

У різноманітних законодавчих актах (зокрема, міжнародно-правових), у науковій та публіцистичній літературі часто вживається вислів «права і свободи людини». Проте відмінність між правами та свободами як соціальними явищами, а також між відповідними поняттями (якщо не вважати їх тотожними) ще не з'ясована на загальнотеоретичному рівні. Тому термін «права» і термін «свободи» переважно вживають як «свободи». Якщо зміст поняття «права людини» розкривається тут через філософську категорію «можливості», то така його інтерпретація, напевне, включає в себе і поняття «свобод людини». Розуміння прав людини як її певних можливостей зустрічаємо у деяких правників-суспільствознавців. Щодо інших інтерпретацій поняття «права людини» у сучасній науковій літературі, то у найзагальнішому вигляді їх можна звести до таких позицій: 1) певним чином унормована її свобода; 2) певні її потреби чи інтереси; 3) її вимоги щодо надання певних благ, адресовані суспільству, державі, законодавству; 4) особливий вид (форма існування, спосіб прояву) моралі.

Ст. 55 Конституції України [2], яка надає право громадянам звертатися до міжнародних механізмів захисту прав людини, має на увазі винятково міждержавну частину механізму. Такі (міждержавні) органи відрізняються тим, що вони створюються за взаємною згодою кількох держав, як правило, оформленою міжнародною угодою, діють у межах такої угоди, яка визначає їхні повноваження і спеціальні правила процедури.

Відповідно міждержавні правозахисні організації відрізняються тим, що: а) вони дійсно мають вплив на уряди; б) найчастіше їхні рішення обов'язкові для виконання, і в будь-якому випадку їхню думку не можна зігнорувати; в) вони змушують міжнародне співтовариство звертати увагу на порушення прав людини.

Всі універсальні правозахисні органи поділяють на три види:

1) Постійні органи, що є частиною апарату ООН – Комісія ООН з прав людини та її експертний орган – Підкомітет по запобіганню дискримінації та захисту прав меншин. Ці органи, а також Комісія становища жінок, створені в рамках ЕКОСОС для виконання його повноважень в галузі захисту прав людини. У рамках іншого основного органу ООН – Секретаріату, створений Центр прав

людини, розташований в Женеві і Управління Верховного Комісара ООН у справах біженців. Останньою за часом була створена в 1993 р. посада Верховного Комісара ООН з прав людини.

2) Органи, створені згідно з міжнародними угодами, укладеними під егідою ООН. У рамках ООН було розроблено безліч міжнародних договорів про захист прав людини, що розвивають положення Всезагальної декларації, [1] щодо окремих груп прав чи окремих прав, закріплених у ній. Однак, якщо Декларація прав, як ми пам'ятаємо, формально не є ні для кого обов'язковою, але стала такою фактично для всіх держав, то вищевказані договори юридично обов'язкові для виконання державами, але тільки тими, котрі їх підписали і ратифікували. Це насамперед стосується затвердженого в 1966 р. Пакту про громадянські та політичні права [3] і про соціальні й економічні права (перший набув чинності 23 березня 1976 р., а другий – 3 січня 1976 р.). Ці документи (а також Протоколи до Пакту про громадянські і політичні права), разом із Всезагальною Декларацією складають основне джерело міжнародного права в галузі захисту прав людини – Міжнародний білль про права людини. Окрім Пактів під егідою ООН були розроблені: Конвенція про ліквідацію усіх форм расової дискримінації, Конвенція про запобігання катуванням та іншому жорстокому, нелюдському або такому, що принижує гідність поводженню чи покаранню, а також безліч інших договорів. На виконання усіх цих угод були створені: Комітет ООН з прав людини (не плутати з Комісією ООН), Комітет з економічних, соціальних і культурних прав, Комітет з расової дискримінації, Комітет проти катувань тощо.

3) Спеціалізовані установи Організації Об'єднаних Націй. У відповідності зі ст. 57 і 63 Статуту ООН із Організацією пов'язані різні установи, створені міжурядовими угодами в галузі економіки, соціальних відносин, культури, освіти, охорони здоров'я та ін. Спеціалізовані установи є постійно діючими міжнародними організаціями, які працюють на підставі власних статутів і угод з ООН. Сьогодні існує 16 таких організацій. Однак далеко не всі ці установи займаються правами людини. Для тих, що здійснюють правозахисну діяльність, вона не є основною, а впливає із загально-соціальної спрямованості їх діяльності і, відповідно, лише доповнює її. До таких установ відносяться насамперед Міжнародна Організація

Праці (МОП) і Організація Об'єднаних Націй з питань освіти, науки і культури (ЮНЕСКО).

Отже, права людини захищають гідність людини у різних сферах її діяльності. Тому їх можна розділити на різні категорії.

Список використаних джерел

1. Загальна декларація прав людини. (1948). Нью-Йорк: Організація Об'єднаних Націй.
2. Конституція України. (1996). Київ: Верховна Рада України.
3. Міжнародний пакт про громадянські та політичні права. (1966). Нью-Йорк: Організація Об'єднаних Націй.

СЕКЦІЙНЕ ЗАСІДАННЯ 2.

ЗАГАЛЬНО-ТЕОРЕТИЧНІ ПРОБЛЕМИ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ І ЗАХИСТУ ПРАВ ТА СВОБОД ЛЮДИНИ І ГРОМАДЯНИНА

*Ареф'єв С., здобувач II вищого магістерського рівня
вищої освіти, групи ЗПЗ-24-1м-тк-Київ
Інституту права та суспільних відносин
Університету «Україна», м. Київ*

ВІДНОСНО ІСТОРИЧНОГО РОЗВИТКУ ТА ЕВОЛЮЦІЇ ОБМЕЖЕНЬ ПРАВА НА ПЕРЕСУВАННЯ

Свобода пересування є невід'ємним правом людини, проте історично її реалізація часто обмежувалась через різні зовнішні обставини, такі як військові конфлікти, надзвичайні ситуації та пандемії. Кожен з цих факторів впливав на трансформацію правових інститутів і розвиток механізмів обмеження пересування.

Одним із найяскравіших прикладів обмеження права на пересування є воєнні конфлікти. Під час світових війн ХХ століття, свобода пересування громадян суттєво обмежувалася у зв'язку з військовими діями та окупацією територій. Наприклад, під час Другої світової війни введення обмежень на пересування в окупованих зонах Європи стало необхідністю для контролю над пересуванням населення і забезпечення безпеки.

У сучасній історії, зокрема в Україні, введення воєнного стану в 2022 році через збройну агресію Росії спричинило масштабні обмеження свободи пересування. Указ Президента України №64/2022, затверджений Законом України №2102-ІХ, офіційно обмежив право на виїзд з країни для військовозобов'язаних чоловіків у віці від 18 до 60 років. Ці заходи були запроваджені для забезпечення національної безпеки і підтримки обороноздатності країни в умовах збройного конфлікту. Такі обмеження є виправданими в умовах війни і відповідають міжнародним стандартам, зокрема, статті 12 Міжнародного пакту про громадянські та політичні права, яка передбачає можливість обмеження свободи пересування в інтересах безпеки держави [1].

Ще один приклад обмежень на пересування – пандемія COVID-19, коли в 2020 році уряди багатьох країн, включаючи Україну, були

змушені вводити карантинні заходи. Ці заходи включали локдауни, закриття кордонів і обмеження на пересування між регіонами. Закон України «Про захист населення від інфекційних хвороб» та ряд підзаконних актів визначали порядок введення таких обмежень на пересування з метою запобігання поширенню вірусу. Подібні заходи відповідали міжнародним стандартам, що дозволяють обмежувати права людини в умовах надзвичайної ситуації для захисту громадського здоров'я [2].

Еволюція обмежень на пересування завжди була пов'язана з необхідністю захисту населення та забезпечення національної безпеки. Історичний розвиток цього інституту відображає баланс між правами людини та вимогами державної безпеки в умовах кризових ситуацій, що підтверджується як національними законами, так і міжнародними нормами.

Вплив міжнародних та національних правових актів на обмеження права на пересування в сучасних умовах, зокрема під час воєнного стану в Україні, є значним і багаторівневим.

На національному рівні ключовим документом, що регулює ці обмеження, є Закон України «Про правовий режим воєнного стану» (№389-VIII від 2015 року), а також Указ Президента України №64/2022, який ввів воєнний стан через військову агресію Росії. Відповідно до цих актів, обмеження на свободу пересування були впроваджені для військовозобов'язаних чоловіків віком від 18 до 60 років. Це обмеження виправдано необхідністю забезпечення національної безпеки та мобілізації військових ресурсів для захисту держави. Закон також передбачає інші форми контролю, такі як введення комендантської години, евакуація населення з небезпечних зон та контроль на державному кордоні [3].

З міжнародної точки зору, обмеження на пересування повинні відповідати стандартам, встановленим Міжнародним пактом про громадянські та політичні права (стаття 12). Цей пакт дозволяє тимчасові обмеження на пересування, якщо вони здійснюються відповідно до закону, необхідні для забезпечення національної безпеки, громадського порядку або захисту прав інших людей. Україна, як сторона цього пакту, має дотримуватися вимог щодо пропорційності обмежень, навіть під час надзвичайних обставин, таких як війна. Також було задіяно механізм тимчасового déroгації певних прав, що дозволяє країнам тимчасово відступати від деяких

міжнародних зобов'язань під час надзвичайних ситуацій, зокрема, війни [3].

Європейська конвенція з прав людини, ратифікована Україною, також визнає можливість тимчасових обмежень права на пересування під час війни або іншої суспільної небезпеки. Проте, такі обмеження повинні бути законними, пропорційними та застосовуватися лише в тих межах, які необхідні для досягнення цілей безпеки [4].

Отже сучасне правове регулювання обмеження пересування в умовах війни в Україні відображає баланс між національними безпековими інтересами та міжнародними зобов'язаннями України у сфері прав людини.

Список використаних джерел

1. «Аналіз правомірних обмежень свободи пересування за міжнародними стандартами». Міжнародний огляд прав людини. 2023. URL: <https://doaj.org>

2. Дуднік І.Свобода пересування і право на вибір місця проживання. URL: <https://www.helsinki.org.ua/articles/svoboda-peresuvannya-i-pravo-na-vybir-mistsya-prozhyvannya-i-dudnik/>

3. Закон України «Про правовий режим воєнного стану» від 12 травня 2015 року № 389-VIII. Відомості Верховної Ради України. 2015. № 28. Ст. 250.

4. Політико-правові аспекти обмеження свободи пересування громадян в умовах воєнного стану в Україні. URL: <https://relint.vnu.edu.ua/index.php/relint/article/view/307>

*інодіак. Володимир Байдюк, студент IV курсу
Богословського факультету
Київської Трьохсвятительської духовної семінарії УГКЦ,
м. Київ – с. Княжичі*

Женжера С.В., к. філос. н.,
доцент кафедри міжнародних відносин та політичного консалтингу
Інституту права та суспільних відносин
Університету «Україна», м. Київ
ORCID: <https://orcid.org/0009-0000-8154-1164>

ПРАВА ЛЮДИНИ В ЕСХАТОЛОГІЧНІЙ ПЕРСПЕКТИВІ: ВІЙНА, СТРАЖДАННЯ І НАДІЯ У ХРИСТІ

Захист справ людини часто обмежується суто світським розумінням цього питання, іноді досить приземленим, що часто зводиться до автоматичної відповідності певним нормам законодавства, опублікованим у відповідних документах та витлумачених фаховим юристом в офіційний спосіб. Проте окрім наших конституційних прав, що проявляються у юридичному, соціальному, кримінальному аспектах тощо існує релігійно-духовний вимір. Як зазначає у своїй фундаментальній праці С.Т. Пінкерс: «Закон, якщо визнати свободу індиферентності, розуміється як такий, що випливає зі свободи, з посталої перед нами волі, подібної до нашої власної, але такої, що наділена спроможністю накидати себе нам зі зобов'язувальною силою... закони розрізняються залежно від того, хто є законодавцем: Бог, Церква чи суспільство» [1, с. 246].

Актуальним виміром реалізації духовних прав людини у воєнних реаліях є есхатологія, як наука про останні часи та звершення кінця світу згідно Божого задуму, що змушує людину замислитись не лише про земний нормативний чи життєвий сенс, а й також про трансцендентне.

У християнському есхатологічному богослов'ї права людини не зводяться лише до соціальних, побутових чи правових категорій. Вони відсилають нас замислитись над вченням про людину як *imago Dei*, образ Бога [2, Буття 1: 26-27], але найактуальнішим на сьогодні для християнина є покликання до участі жити вічно у Божому Царстві. Таким чином, права набувають особливої уваги в перспективі Божого суду та есхатологічного оновлення світу після страшного суду. І не лише права чи обов'язки, взяті окремо, але діалектика прав і свобод

(що дуже вірно методологічно підкреслює вище цитований С.Т. Пінкерс). Навіть якщо законодавцем виступає Господь, Він не тяжіє над нашим вибором абсолютно, залишаючи свободу морального вчинку та духовного поступу в перспективі кінця звичного для нас культурного світу, небезпеки нашому земному життю, а можливо, і всій цивілізації, в умовах використання зброї масового знищення.

На сьогоднішній день світські, земні права людини часто порушуються, ставляться під сумнів, ними зухвало нехтують, особливо в контексті сьогоднішньої війни та геноциду в Україні збоку російського агресора. З юридичної точки зору, це породжує питання відновлення справедливості, адміністративних кордонів, тоді як в есхатологічному вимірі це питання Божого правосуддя. Адже війна це завжди смерть, насильство, та інші страшні вчинки, але не остаточний кінець. Ми надіємось і віримо у відновлення справедливості в перемогу та Божий задум щодо українського народу, держави, світової місії, що виростає з реалізації національної ідеї тут і зараз.

Зараз християни різних конфесій відчуваємо себе на порозі великого посту, що вводить нас в есхатологічний вимір дисциплінарно, ритуально, через вчення та життя Церкви. В Новому Завіті йдеться про Останній Суд, де критерій праведності буде не лише віра, а й ставлення до інших: тобто добрі справи «Бо голодував я, і ви дали мені їсти; мав спрагу, і ви мене напоїли; чужинцем був, і ви мене прийняли; нагий, і ви мене одягли; хворий, і ви навідались до мене; у тюрмі був, і ви прийшли до мене» [2, Євангелія від Матея 25: 35-36]. Це змушує нас замислитись над тим, що права людини, (життя, гідність, свобода), не тільки захищають нашу землю, а й є також частиною Божого задуму про Спасіння. Порушення людських прав та адміністративних кордонів, має не лише юридичні, а й також есхатологічні наслідки, оскільки на страшному суді будуть суджені не тільки діла, а й відповідальність перед своїм ближнім.

Тому сучасні військові конфлікти ставлять великі виклики перед богослов'ям, породжують питання, як зупинити порушення прав людини та масові безпорядки, в надії на Божу справедливість, яка іноді відсутня між людьми. Для християнина відповідь у тому, аби мислити в есхатологічній перспективі.

Катехизм Католицької Церкви пояснює, що остаточне призначення людини полягає не в цьому світі, але у вічному житті з Богом, напр.: «Небо є останньою метою і сповненням найглибших

бажань людини, станом найвищого й остаточного блаженства» [3, ККЦ 1024]; «Жити в небі – це «бути з Христом»» [3, ККЦ 1025]. Це означає, що людське життя може бути сповнене страждання, однак завжди є надія, що у кінцевому результаті Бог відновить справедливість. Права людини в есхатологічному контексті виходять за межі цього світу і прямують до трансцендентності до остаточної зустрічі із Богом, вони стають частиною Божого задуму. Наш час не вичерпується тільки земним життям, але має глибоку духовну й есхатологічну значущість.

Тому у конкретній ситуації, коли ми стаємо перед екзистенційним вибором, маємо холоднокровно діяти в умовах небезпеки, ризикуємо життям заради порятунку інших та збереження людської гідності, не варто спрощувати діалектику життя земного та буття вічного. Як вірно вказує С.Т. Пінкерс, все це природно, але не позбавляє нас свободи духовного вибору: «...схильність до збереження буття, похідна від нашої якості бути субстанцією, не є сліпою і геть несвідомою, як рухи природних істот чи хімічних тіл, й так само не є підвладною необхідності, взірцем якої постають фізичні закони. Ця схильність, певна річ, настільки глибинна, що часто не може бути схоплена нашою ясною свідомістю, натомість вона діє у нас як саме джерело будь-якого свідомого і вільного воління. Вона пробуджує у нас спонтанне бажання бути і жити. Воно нестримне, але нас не приневолює; не заважає нашій свободі, а дає їй] бути й надихає її. Схильність зберігати буття є витокom життя і дії» [1, с. 374].

Тому, перебуваючи в есхатологічній перспективі, не слід казати, що мене позбавили вибору, не залишили шансів, не варто падати духом чи панікувати перед обличчям небезпеки. Такі моменти і цей вибір можуть призвести до найсуттєвіших практичних і моральних вчинків у нашому житті та безпосередньо вплинути на життя вічне.

Список використаних джерел

1. Серве Теодор Пінкерс. Джерела християнської моралі: її метод, зміст та історія. Пер. з фр. К.: Дух і Літера, Інститут Релігійних Наук св. Томи Аквінського, 2013. 608 с.

2. СВЯТЕ ПИСЬМО СТАРОГО ТА НОВОГО ЗАВІТУ. Повний переклад, здійснений за оригінальними єврейськими, арамейськими та грецькими текстами. Видавництво отців Василіян «МІСІОНЕР», 2007.

3. Катехизм Католицької Церкви. URL: https://www.truechristianity.info/ua/books/catholic_church_catechism/catholic_church_catechism_1_2_3_12.php

*Баклан О.В., д.ю.н., професор,
професор кафедри галузевого права та загально-правових дисциплін
Інституту права та суспільних відносин
Університету «Україна», м. Київ
ORCID: <https://orcid.org/0000-0002-1878-1349>*

ЩОДО ПРАВОВОЇ ПРИРОДИ РЕАЛІЗАЦІЇ ПРАВА НА ЗВЕРНЕННЯ ГРОМАДЯН ТА НАДАННЯ АДМІНІСТРАТИВНИХ (УПРАВЛІНСЬКИХ) ПОСЛУГ ГРОМАДЯНАМ З БОКУ ОРГАНІВ ПУБЛІЧНОЇ АДМІНІСТРАЦІЇ

Окресленим назвою статті питанням присвячено досить велику кількість наукових досліджень фахівців з адміністративного права та процесу. Зокрема, насамперед, слід вказати на праці Авер'янова В.Б., Колпакова В.К., Кузьменко О.В., Перепелюка В.Г., Тимощука В.П., Тищенко М.М. та деяких інших.

Метою даного дослідження є спроба відмітити та підкреслити окремі особливості провадження по зверненнях громадян та надання адміністративних (управлінських) послуг громадянам з боку органів публічної влади України та стисло проаналізувати зміст стадій цих найпоширеніших видів адміністративних проваджень.

Питома вага по різновидам звернень громадян орієнтовно є наступною: 96,1% складають заяви (клопотання), 1% – скарги та 2,9% – пропозиції.

Основними учасниками (сторонами) в зазначених адміністративних провадженнях є:

1) особа, зацікавлена в реалізації своїх прав і обов'язків у сфері публічного управління (громадяни і їх об'єднання). Як зацікавлена сторона в адміністративних провадженнях може виступати одночасно не один, а два і більше громадян або об'єднання громадян;

2) орган виконавчої влади або орган місцевого самоврядування (посадова особа цього органу), який компетентний приймати індивідуальні правові акти, що дозволяють реалізовувати ці права і обов'язки громадян або державний реєстратор, суб'єкт державної

реєстрації, які уповноважені відповідно до закону надавати адміністративні послуги.

В рамках зазначених адміністративних проваджень практично не застосовуються заходи адміністративного примусу, між зацікавленою особою і суб'єктом владних повноважень, що бере участь в адміністративних провадженнях, виникають регулятивні процесуальні правовідносини, в яких суб'єкт владних повноважень виступає не в ролі арбітра, а в ролі організатора, що забезпечує реалізацію у сфері публічного управління прав або обов'язків зацікавленої особи, передбачених відповідними матеріальними нормами права.

В адміністративно-юрисдикційному і адміністративно-юстиційному процесах важливе процесуальне значення мають докази, тобто будь-які фактичні дані, на основі яких правозастосовчий орган (посадова особа) встановлюють наявність або відсутність факту адміністративного правопорушення, винність особи й інших обставин, що мають значення для правильного вирішення справи. У цих видах адміністративного процесу громадяни й організації надають докази на основі принципу диспозитивності.

В адміністративно-процедурному процесі на громадян і юридичних осіб покладений обов'язок надавати компетентному органу (посадовій особі) необхідні для вирішення справи належно оформлені документи й інші матеріали, а також відповідальність за їх достовірність. Так, наприклад, відповідно до Закону України «Про внесення змін до Закону України «Про захист прав споживачів» відсутність розрахункового документа, виданого споживачеві разом з проданим товаром, є підставою для відмови споживачеві в праві обміняти непродовольчий товар належної якості на аналогічний у продавця, у якого він був придбаний, якщо товар не підійшов за формою, габаритами, фасоном, кольором, розміром або з інших причин не може бути ним використаний за призначенням.

Органи виконавчої влади або органи місцевого самоврядування, що беруть участь в адміністративних провадженнях, повинні бути активні і самостійні в здійсненні юридичних дій і прийнятті рішень, спрямованих на законне вирішення справи. Активність органу публічного управління повинна виявлятися навіть у тому випадку, коли розглянута справа порушується не з його ініціативи, а з ініціативи зацікавлених осіб: громадян і їхніх об'єднань. Суб'єкт

владних повноважень ніяк не зв'язаний з думкою громадян про необхідність здійснення тих або інших процесуальних дій, прийняття проміжних рішень; він вправі самостійно, зі своєї ініціативи здійснювати перевірки за обставинам справи, призначати експертизи, викликати фахівців та ін.

Поряд з обов'язком органів публічного управління інформувати громадян і їх об'єднання про рішення, які прийняті у рамках адміністративних проваджень, існує також обов'язок надання суб'єктами владних повноважень зацікавленим особам інформації, необхідної останнім для реалізації прав і виконання обов'язків у сфері публічного управління. Так, наприклад, право споживачів на інформацію про продукцію та зміст цієї інформації визначає Закон України «Про внесення змін до Закону України «Про захист прав споживачів» .

Адміністративне провадження як складова частина адміністративного процесу містить у собі декілька послідовних стадій. Уважне вивчення подібних процедур, дій, операцій у різних видах адміністративних проваджень свідчить, принаймні, про чотири ознаки, які вони мають.

По-перше, вони здійснюються послідовно, тобто одна дія, операція змінює іншу, утворюючи своєрідний ланцюг дій.

По-друге, розташування операцій у цьому ланцюгу має не випадковий характер, їх послідовність логічно визначена. Так, винесення рішення по справі стосовно розгляду письмового звернення громадянина до органу публічного управління не може передувати такій дії, як реєстрація цього звернення.

По-третє, різним видам адміністративних проваджень притаманні різні за характером і призначенням операції. Відрізняються вони і за ступенем урегульованості адміністративно-процесуальними нормами.

По-четверте, здійснення тієї або іншої дії чи операції у тому або іншому провадженні визначається адміністративно-процесуальними нормами і виступає як момент реалізації матеріальних норм адміністративного права.

Стадії існують у будь-якому адміністративному провадженні. Кожному виду адміністративних проваджень притаманні свої стадії, які не повторюються в інших видах. Саме тому через стадії, через їх аналіз характеризується адміністративне провадження. Тобто,

розглянути або дати характеристику тому чи іншому адміністративному провадженню здебільшого означає – проаналізувати кожну з його стадій.

Треба зазначити, що стадії одних видів проваджень зафіксовані в нормативному порядку, інших – не зафіксовані і являють собою специфічний результат узагальнення чинних у тій чи іншій сфері правил.

О.М. Бандурка і М.М. Тищенко, аналізуючи діюче законодавство, що регулює адміністративні провадження по розгляду заяв, пропозицій та скарг громадян, роблять висновок, що в провадженнях по зверненнях громадян до органів публічного управління існують наступні стадії:

1. Порушення провадження по зверненню.
2. Розгляд справи компетентним органом (посадовою особою) і прийняття по цій справі індивідуального правового акту.
3. Оскарження (або опротестування – у разі скарги, у випадку пропозиції ця стадія взагалі відсутня) рішення у справі (факультативна стадія).
4. Виконання прийнятого в справі рішення [2, с.132-146] (у ряді випадків, на наш погляд, також може бути факультативною).

При загальному подальшому розгляді стадій на підставі чинного законодавства про звернення громадян будемо притримуватись цієї, найбільш поширеної класифікації.

Перша стадія здійснення адміністративних проваджень по зверненнях громадян до органів виконавчої влади або органів місцевого самоврядування – порушення справи. У випадку ініціювання провадження громадянами або їх об'єднаннями справа про адміністративні провадження порушується органом публічного управління (посадовою особою) шляхом прийняття до розгляду відповідного звернення, у якому викладається прохання заявника про надання йому конкретного права або визначеного правового статусу, або дозволу на здійснення якої-небудь юридичної дії, або про встановлення яких-небудь юридичних фактів. До звернення повинні додаватися передбачені відповідними нормативно-правовими актами документи, необхідні для розгляду справи.

При прийомі звернення і відповідних документів орган публічного управління (посадова особа) повинний розглянути наступні питання:

а) чи представлено звернення самим заявником або уповноваженою ним особою?

б) чи підвідомчі даному органу питання, що містяться в зверненні і потребують вирішення?

в) чи дотримані встановлені законодавством вимоги до оформлення звернення, що представляється?

г) чи представлені заявником всі необхідні відповідно до законодавства документи і матеріали, прикладені до звернення, і чи оформлені вони належним чином?

д) чи сплачені заявником у встановленому законодавством порядку і розмірах державне мито, реєстраційний збір або інші обов'язкові платежі при подачі звернення?

Розгляд цих питань здійснюється, як правило, у присутності заявника або уповноваженої ним особи. Тільки після розгляду даних питань і отримання на них позитивних відповідей уповноважена посадова особа органу публічного управління має право приймати звернення громадян. Після закінчення прийому представлених заявником документів проводиться їх реєстрація, про що робиться відповідний запис у реєстраційній книзі (журналі). У разі незадовільної відповіді хоча б на одне зі сформульованих вище питань посадова особа органу публічного управління (суб'єкта надання адміністративної послуги) зобов'язана відмовити заявнику в прийнятті звернення до розгляду з роз'ясненням причин відмови.

З моменту реєстрації звернення адміністративну справу слід вважати порушеною. Якщо заявником представлені всі необхідні для вирішення справи документи, то компетентний орган публічного управління не має права відмовити у порушенні цієї справи.

У разі ініціації адміністративних проваджень органами публічного управління справа порушується компетентним органом (посадовою особою) шляхом видання відповідного індивідуального правового акту, що містить або вимогу до громадянина чи об'єднань громадян виконати який-небудь обов'язок, або передбачає підставу для здійснення контрольно-наглядових функцій, або підстави для державного заохочення. Особа, у відношенні якої порушена справа, повинна бути письмово проінформована про це компетентним органом публічного управління з вказівкою підстав для порушення справи і дій, що дана особа повинна чи може здійснити.

В адміністративних провадженнях після порушення справи компетентний орган публічного управління проводить попередню перевірку представлених громадянами або організаціями документів на предмет вірогідності відомостей, що містяться в них, і готує матеріали справи до розгляду по суті.

Усі зазначені дії і рішення органів публічного управління спрямовані на підготовку розгляду справи по суті і прийняття по цій справі законного й обґрунтованого рішення. Від якості підготовки матеріалів справи залежить оперативність і об'єктивність розгляду справи на наступній стадії процесу.

Друга центральна стадія адміністративних проваджень по зверненнях громадян та надання адміністративних (управлінських) послуг громадянам з боку органів публічної влади – розгляд справи. Розглядати порушену і підготовлену до розгляду адміністративну справу по суті з наступним прийняттям владного правозастосовчого рішення у формі індивідуального правового акту вправі тільки уповноважений на те орган або посадова особа органу публічного управління (суб'єкт надання адміністративної послуги тощо). Справа може розглядатися як одноосібно керівником або іншою уповноваженою посадовою особою компетентного органу, так і колегіально. У ході розгляду справи по суті компетентний орган або посадова особа повинні безпосередньо вивчити підготовлені матеріали справи, у разі потреби витребувати додаткові документи, викликати зацікавлену особу, що бере участь у справі. Доказами по адміністративних справах є, як правило, документи, що підтверджують ті або інші факти, що містять необхідну в справі інформацію, а також висновки експертів і інших фахівців, акти обстежень, оглядів і т.п. В адміністративних провадженнях велика кількість справ розглядається компетентним органом або посадовою особою у відсутності зацікавленої особи. Але деякі види справ в адміністративних провадженнях в силу їх особливостей узагалі не можуть розглядатися без участі зацікавленої особи (реєстрація автотранспортних засобів, переважна більшість проваджень з надання адміністративних послуг та ін.).

Третя стадія адміністративних проваджень по зверненнях громадян – оскарження рішення в справі. Дана стадія є факультативною і в більшій ступені характерна для адміністративно-

юрисдикційного і адміністративно-юстиційного процесів тому і ретельно досліджується дослідниками цих юридичних явищ.

Четверта стадія адміністративних проваджень по зверненнях громадян – виконання винесеного рішення в справі, на якій громадяни і їх об'єднання або органи публічного управління вчиняють дії, спрямовані на реалізацію наданих громадянам прав або виконання покладених на громадян обов'язків у сфері публічного управління. На нашу думку, дана стадія може бути розглянута як факультативна, тобто вона може й бути відсутньою в адміністративно-процедурному процесі. Це пов'язано з тим, що в деяких адміністративних провадженнях після винесення рішення в справі припиняються адміністративно-процесуальні відносини між громадянами (їх об'єднаннями) і органами публічного управління, отже, припиняється адміністративно-процедурний процес. Наприклад, коли розгляд пропозиції громадянина вказує на нікчемність даної пропозиції або розгляд заяви громадянина показує, що її виконання практично неможливе.

В якості висновків, варто також відмітити, що в більшості адміністративних проваджень після винесення рішення по більшості категорій справ не потрібна подальша участь органів публічного управління в реалізації громадянами й організаціями наданих прав [3; 4].

Список використаних джерел

1. Інформація щодо стану організації роботи зі зверненнями громадян та вжитих заходів, спрямованих на забезпечення гарантування реалізації конституційного права громадян на звернення

України

[/ https://ukrstat.gov.ua/zvern/2021/2021_Ipiv.htm#:~:text=%D0%A1%D0%B5%D1%80%D0%B5%D0%B4%20%D0%B7%D0%B2%D0%B5%D1%80%D0%BD%D0%B5%D0%BD%D1%8C%20%D0%B3%D1%80%D0%BE%D0%BC%D0%B0%D0%B4%D1%8F%D0%BD%20%2C1,%D0%B7%D0%B1%D1%96%D0%BB%D1%8C%D1%88%D0%B8%D0%BB%D0%B0%D1%81%D1%8F%20%D0%BD%D0%B0%2028%2C3%25](https://ukrstat.gov.ua/zvern/2021/2021_Ipiv.htm#:~:text=%D0%A1%D0%B5%D1%80%D0%B5%D0%B4%20%D0%B7%D0%B2%D0%B5%D1%80%D0%BD%D0%B5%D0%BD%D1%8C%20%D0%B3%D1%80%D0%BE%D0%BC%D0%B0%D0%B4%D1%8F%D0%BD%20%2C1,%D0%B7%D0%B1%D1%96%D0%BB%D1%8C%D1%88%D0%B8%D0%BB%D0%B0%D1%81%D1%8F%20%D0%BD%D0%B0%2028%2C3%25)

2. Бандурка О.М. Адміністративний процес : підручник. К.: Літера ЛТД, 2001. 244 с.

3. Баклан О.В. Контрольно-наглядова діяльність та адміністративний примус в сфері охорони праці. Навч. посібник. Київ, Поліпром. 2003. 168с.

4. Адміністративний процес у парадигмі права: дис.... д-ра юрид. наук: 12.00. 07. / О.В. Кузьменко, 2006.

*Богданець О.О., студент III курсу,
спеціальності «Автомобільний транспорт»
Інженерно-технологічного інституту
Університету «Україна»*

ПРАВО НА ОСВІТУ ДІТЕЙ ТА МОЛОДІ З ТИМЧАСОВО ОКУПОВАНИХ ТЕРИТОРІЙ

Освіта дітей та молоді з тимчасово окупованих територій (ТОТ) в українських навчальних закладах є одним із важливих питань сьогодення. Адже виникає низка питань, що потребують узгодження. По-перше, це безпека та безпечне навчання, зокрема, приєднання з окупованої території до українських сайтів. По-друге, вступ і подальше навчання у закладі вищої освіти вимагає фізичної присутності здобувача. Отже, наступне питання – безпечна дорога та перетин кордону, отримання посвідки внутрішньо-переміщеної особи, кошти на проживання, тобто соціальне забезпечення, пільги на проживання і навчання та інші питання. Отже, потрібна продумана підтримка проживання дитини в під час навчання в українських закладах освіти. Питання ускладнюється ще й тим, що діти неповнолітні. І це також потребує правового врегулювання.

Потрібна продумана правова врегульована система освіти таких дітей. І це добре, що є така молодь, яка національно-свідома і прагне попри складні умови, небезпеку продовжувати навчатися в закладах України. Також, на мою думку, потрібна широка інформаційна кампанія, щоб без перешкод змогли на сайті Міністерства освіти, Освітніх центрів з легкістю віднайти потрібну щодо освіти інформацію.

Це питання потребує виваженого підходу та вирішення на законодавчому рівні, оскільки важливо не втратити молодь, яка прагне навчатися і жити в українському суспільстві.

Список використаних джерел

1. Бисага Ю.М., Петрецька Н.І. Права людини в національному та європейському контекстах. Підручник. Ужгород: Видавничий дім "Гельветика", 2018. 482 с.

2. Інформація для осіб з ТОТ та ВПО. Сайт Міністерства освіти України. URL: <https://mon.gov.ua/ministerstvo-2/pro-ministerstvo-2/informatsiya-dlya-osib-z-tot-ta-vpo?v=672b2002c933d>

Будько В., здобувачка II вищого магістерського рівня вищої освіти, групи ЗПЗ-24-1м-тк-Київ Інституту права та суспільних відносин Університету «Україна», м. Київ

РІВНІСТЬ ЯК КОНСТИТУЦІЙНИЙ ПРИНЦИП

Відповідно до ст. 21 та ст. 24 конституції України, принцип рівності означає, що усі люди є вільні і рівні у своїй гідності і правах, громадяни мають рівні конституційні права і свободи та є рівними перед законом [1].

Принцип рівності є одним із ключових конституційних принципів, що забезпечує захист прав та свобод усіх людей. У своїй доповіді я висвітлю такі аспекти: сутність рівності, її конституційні гарантії, а також значення для правової держави та демократичного суспільства [1].

Конституційний принцип рівності передбачає, що всі люди мають рівні права та можливості незалежно від їхніх індивідуальних особливостей. Це означає, що жодна людина не може зазнавати дискримінації за ознаками раси, статі, релігії, національності, соціального статусу, політичних поглядів чи інших факторів [2].

З цього свідчить, що конституційний принцип передбачає три основні компоненти:

Перший компонент – це рівність всіх перед законом, а саме кожна особа має право на рівне ставлення з боку держави та органів влади, а також на рівний захист своїх прав і свобод.

Цей компонент передбачає, що держава та її органи зобов'язані забезпечити всім громадянам рівні права та можливості, незалежно від їхньої статі, раси, етнічного походження, мови, релігійних переконань, політичних поглядів, соціального або економічного становища, віку, стану здоров'я тощо.

Ключові аспекти компоненту рівного ставлення з боку держави забезпечують: заборону дискримінації, рівний доступ до правосуддя та державних послуг, справедливе ставлення в адміністративних і

судових процесах, міжнародне визнання та відповідність стандартам, спеціальні заходи для вразливих груп населення та інші.

Реалізація цього принципу в повсякденній діяльності державних органів і служб дозволяє побудувати суспільство, в якому всі громадяни можуть повною мірою користуватися своїми правами, не зазнаючи дискримінації чи упередженого ставлення. Цей принцип забезпечує основи довіри до держави, сприяє зміцненню демократичних інститутів та правопорядку, а також підтримує єдність та стабільність суспільства [2].

Другий компонент – це забезпечення рівних умов для доступу до освіти, праці, охорони здоров'я та інших базових благ.

Забезпечення рівних умов у доступі до базових благ є однією з ключових ознак демократичного суспільства та соціально орієнтованої держави. Воно сприяє усуненню соціальних бар'єрів, зменшенню нерівності, підвищенню соціальної мобільності та формуванню стійкого, згуртованого суспільства.

Забезпечення рівних умов для доступу до освіти, праці, охорони здоров'я та інших базових благ – важливий аспект соціальної політики держави, спрямований на усунення нерівностей та підвищення рівня життя всіх громадян.

До основних напрямків такого забезпечення відносять освіту, працю, охорону здоров'я [2].

У своєму функціоналі держава має забезпечувати доступ до якісної освіти на всіх рівнях, особливо для вразливих категорій населення (люди з інвалідністю, мешканці сільських територій, національні меншини тощо). Це включає виділення фінансової підтримки, стипендії, скасування чи зниження вартості навчання, покращення інфраструктури шкіл та університетів, запровадження дистанційного навчання.

При забезпеченні рівних можливостей на ринку праці держава на підставі нормативно-правового забезпечення передбачає ліквідацію дискримінації за ознаками статі, віку, раси, національності, інвалідності. Державні програми можуть включати сприяння працевлаштуванню, перекваліфікацію, створення робочих місць у регіонах із високим рівнем безробіття, підтримку малого бізнесу.

Доступ до медичних послуг є однією з ключових потреб людини. Держава повинна забезпечувати фінансування закладів охорони здоров'я, підтримку медичного страхування, розширення

доступу до медичних послуг у віддалених регіонах, забезпечення необхідними лікарськими засобами. Також важливою є медична профілактика, освіта в галузі охорони здоров'я та пропаганда здорового способу життя [2].

Крім основних напрямків (освіта, праця, охорона здоров'я), існують інші важливі аспекти, що потребують уваги держави це, зокрема, житло, соціальні послуги, захист прав споживачів та інші. Наприклад, державні програми можуть передбачати пільгове житло для малозабезпечених, доступ до чистої води, транспортних послуг, соціального забезпечення. Отже забезпечення рівних умов є одним із ключових принципів соціальної держави та сприяє формуванню соціальної єдності та справедливості.

Таким чином, забезпечення рівних умов для доступу до базових благ потребує комплексного підходу та участі як держави, так і суспільства в цілому. Лише спільними зусиллями можливо створити середовище, де кожен громадянин зможе реалізувати свій потенціал, не зважаючи на соціальні чи економічні бар'єри.

Третій компонент – це зобов'язання держави створювати умови для зменшення соціальної нерівності та підтримки вразливих груп населення.

Сутність зобов'язання держави створювати умови для зменшення соціальної нерівності та підтримки вразливих груп населення полягає в реалізації принципів соціальної справедливості, рівності можливостей і людської гідності. Держава має виконувати свою роль у забезпеченні прав і підтримки для тих, хто стикається з соціальними, економічними або фізичними обмеженнями, і не має достатньо можливостей для реалізації своїх прав і потенціалу на рівних умовах з іншими.

Такі зобов'язання можна розділити на певні групи, які включають: гарантію соціального захисту, доступ до освіти та медицини, сприяння зайнятості та доступу до ринку праці, забезпечення житлом та інфраструктурною підтримкою, політика щодо захисту прав вразливих груп, забезпечення доступу до інформації та цифрових технологій, підтримка громадських та соціальних ініціатив тощо [2].

Отже держава зобов'язана розробляти та реалізовувати соціальні програми, які надають допомогу людям, що не можуть забезпечити себе самостійно. Це можуть бути соціальні виплати,

пенсії, допомога з безробіття, субсидії на житло і комунальні послуги, а також соціальні послуги для осіб похилого віку, інвалідів, самотніх батьків та інших вразливих груп.

Щоб зменшити соціальну нерівність, держава повинна забезпечити рівний доступ до якісної освіти та охорони здоров'я. Це включає розвиток шкільної та університетської інфраструктури, надання безкоштовних або доступних освітніх послуг, фінансування шкільних програм для дітей із малозабезпечених сімей, а також доступні медичні послуги, профілактику та лікування для всіх громадян.

Принцип рівності передбачений багатьма міжнародними документами, такими як:

- Загальна декларація прав людини (стаття 1: "Всі люди народжуються вільними і рівними у своїй гідності та правах") [3];
- Міжнародний пакт про громадянські та політичні права (стаття 26, яка гарантує рівність перед законом і заборону дискримінації) [4];
- Європейська конвенція з прав людини (стаття 14 і Протокол №12, які закріплюють заборону дискримінації за різними ознаками) [5].

Рівність є важливим елементом правової держави, яка сприяє соціальній справедливості та демократичним цінностям. Завдяки принципу рівності закони є однаково обов'язковими для всіх, а правосуддя здійснюється без упередженості та дискримінації.

Водночас забезпечення рівності є не лише завданням держави, але й суспільства. Соціальна рівність сприяє зменшенню напруженості між різними групами, запобігає конфліктам та створює умови для розвитку суспільства.

Отже принцип рівності є важливим елементом конституційного ладу, який забезпечує справедливість та гідність для всіх людей. Завдяки реалізації принципу рівності держава забезпечує захист прав усіх громадян незалежно від їхніх особливостей. Однак цей принцип потребує постійної уваги та зусиль для подолання дискримінації та забезпечення рівних можливостей для всіх. І це є підставою вжити, що значення рівності як основоположного принципу правової держави і важливість його забезпечення як на національному, так і міжнародному рівнях.

Список використаних джерел

1. Конституція України: станом на 1 верес. 2024 р.: відповідає офіц. тексту. Редакція від 01.01.2020, підстава – 27-IX. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/main/254%D0%BA/96-%D0%B2%D1%80#Text>
2. Погребняк С.П. Основоположні принципи права : дис. ... д-ра юрид. наук: 12.00.01 / С. П.Погребняк ; Нац. юрид. акад. України ім. Ярослава Мудрого. Х., 2019. 433 с.
3. Загальна декларація прав людини. Прийнята і проголошена резолюцією 217 А (III) Генеральної Асамблеї ООН від 10 грудня 1948 року: Неофіційний переклад. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/995_015#Text
4. Міжнародний пакт про громадянські та політичні права. Міжнародний пакт ратифіковано Указом Президії Верховної Ради Української РСР N 2148-VIII (2148-08) від 19.10.73 р. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/995_043#Text
5. Європейська конвенція з прав людини. Ратифіковано Законом № 475/97-ВР від 17.07.97р. Набрання чинності для України 11.09.1997р. Редакція від 01.08.2021р. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/995_004#Text

*Висоцький Е.М., студент III курсу,
групи ПЗ-23.2-1фмб спеціальності «Право»
Фахового коледжу «Освіта» Університету «Україна»
Вітер Д.В., д.філос.н., с.н.с.,
професор кафедри публічного управління, адміністрування та
соціальної роботи Національного університету
охорони здоров'я України імені П.Л. Шупика, м. Київ
ORCID: <https://orcid.org/0000-0002-7330-1280>*

ЗАХИСТ ПРАВ ЛЮДИНИ В УМОВАХ СУЧАСНИХ ВИКЛИКІВ

Права людини залишаються основою справедливого та сталого розвитку суспільства, особливо в умовах сучасних викликів, які супроводжують глобальні та локальні кризи. Україна, перебуваючи у стані збройної агресії Російської Федерації, стикається з численними порушеннями основоположних прав громадян. Военний конфлікт на території країни спричинив масові порушення права на життя,

свободу, безпеку, а також соціальні, економічні та культурні права населення. Бомбардування міст, окупація територій, викрадення та депортація громадян, руйнування інфраструктури та обмеження доступу до базових послуг значно ускладнили реалізацію прав людини, гарантованих Конституцією України та міжнародними документами.

Складна ситуація спостерігається в реалізації прав військовослужбовців, які не лише захищають державу, а й потребують захисту самі. Війна створює особливі умови, за яких права на соціальне забезпечення, охорону здоров'я, юридичну допомогу та справедливий суд стають значно ускладненими для реалізації. Сім'ї військових часто залишаються без належної державної підтримки, а самі захисники стикаються з бюрократичними перешкодами у вирішенні юридичних та соціальних питань. Важливим викликом є те, що чимало військовослужбовців змушені звертатися за правовою допомогою поза межами військових частин, що вказує на недоліки в організації внутрішньої юридичної підтримки.

Окрему увагу заслуговує ситуація з внутрішньо переміщеними особами, яких в Україні налічується мільйони. ВПО стикаються з проблемами доступу до житла, роботи, освіти, медицини та адміністративних послуг. Недостатня інтеграція переселенців у місцеві громади часто спричиняє соціальну напругу, тоді як відсутність комплексних програм підтримки погіршує їх становище. Цивільне населення у зонах бойових дій або на тимчасово окупованих територіях взагалі залишається у критичному становищі, зазнаючи порушень базових прав, таких як право на безпеку, свободу пересування, захист життя та майна.

У сучасному світі цифрові права також стають важливою складовою загальної концепції прав людини. Україна в умовах війни стикається зі зростанням кіберзагроз, незаконним збором персональних даних, пропагандою та інформаційними маніпуляціями, що створює додаткові ризики для суспільства. Приватність громадян у цифровому середовищі, їх право на доступ до достовірної інформації та захист від дезінформації повинні стати пріоритетними завданнями як держави, так і громадських організацій.

Зважаючи на всі зазначені виклики, необхідно посилювати національні механізми захисту прав людини. Це включає створення ефективних юридичних інструментів для забезпечення соціального

захисту військовослужбовців та їхніх родин, розробку програм для інтеграції внутрішньо переміщених осіб, а також відновлення зруйнованої інфраструктури та забезпечення базових послуг у постраждалих регіонах. Критично важливо забезпечити доступ громадян до безоплатної правової допомоги та удосконалити механізми компенсації матеріальних і моральних збитків, завданих війною. Міжнародна співпраця відіграє значну роль у цьому процесі. Документування злочинів проти прав людини, залучення міжнародної гуманітарної допомоги, а також використання правових механізмів, наданих ООН, ОБСЄ та Європейським судом з прав людини, можуть сприяти покращенню ситуації.

Захист прав людини в умовах сучасних викликів потребує системного підходу, який передбачає співпрацю між державою, громадянським суспільством та міжнародними організаціями. Лише завдяки поєднанню зусиль можна забезпечити належний рівень дотримання прав людини навіть у найскладніших умовах, таких як війна, та побудувати правову основу для стабільного і демократичного майбутнього України.

УДК 340.1

***Вуйв О.В.**, Голова Вознесенського міськрайонного суду
Миколаївської області, м. Вознесенськ, Україна,
ORCID: <https://orcid.org/0009-0005-6414-0162>*

***Булкат М.С.**, д.ю.н., професор,
професор кафедри галузевого права та загально-правових дисциплін
Інституту права та суспільних відносин Університету «Україна»,
суддя Вознесенського міськрайонного суду Миколаївської області,
м. Вознесенськ, Україна,
ORCID: <https://orcid.org/0009-0007-4647-8199>*

ДО ПИТАННЯ ПРО ДЖЕРЕЛЬНИЙ БАЗИС ІСТОРИКО-ПРАВОВИХ ДОСЛІДЖЕНЬ СУДОЧИНСТВА З ОПТИКОЮ НА ПІВДЕННІ УКРАЇНСЬКІ ТЕРЕНИ

Дослідження генези державних практик та судочинства з оптикою на певні регіони або окремі історичні періоди української державності – явище не нове. Однак останнім часом відмічаємо підвищену увагу до історичної, історико-правової спадщини південних українських теренів у науковій площині [7] та в

суспільному діалозі [3]. Новітні переосмислення регіональної історії у межах предмета правової науки, зокрема теоретико-правових та історико-правових досліджень, детермінували нагальну необхідність розширення методологічних обріїв, впровадження деяких методологічних новел вітчизняної історичної, археографічної науки, використання кроссекторального підходу, переосмислення вітчизняної та загальноєвропейської доктрини, спадщини видатних науковців тощо. Формування підходів до розуміння права, держави, судочинства, як і інституалізація європейської правничої науки, – процеси тривалі. Їх становлення часто пов'язують із античним досвідом Стародавньої Греції. Характеризуючи формування освітньої політики, навчальних програм, згодом – інституалізацію європейської правничої освіти і науки, а також паралельний процес формування державно-правової доктрини, фахівці звертаються і до періоду Стародавнього Риму [8].

Здобутки античної культури, освіти і науки «прийшли» на українські терени із давньогрецькими поселеннями у Північному Причорномор'ї. Борисфеніда виникла на острові Березань вже у другій половині VII ст. до н. е. [6] Протягом VI ст. до н. е. виникли інші значні міста Північного Причорномор'я: Ольвія – у пониззі Південного Бугу, Херсонес Таврійський – на заході Криму тощо [4, С.98-101].

У контексті проведення історико-правових досліджень, слід звернути увагу на спадщину всесвітньо відомих діячів Північного Причорномор'я: херсонеського історика Сіріска Понтійського (III ст. до н. е.), географа Діонісія Ольвійського (I ст. до н. е.), боспорських філософів Смікра та Діфіла (IV ст. до н. е.), Стратоніка (I ст. н. е.) та інших. Серед вихідців Північного Причорномор'я, які працювали у Греції в III ст. до н. е., відзначають філософів Біона Борисфеніда, Сфера Боспорського, історика Посидонія Ольвіополіта та інших [1; 5].

Контроверсійними залишаються положення щодо ступеня впливу античної культури, освіти, науки, права на процес формування власне українського права та держави [2]. Як і в багатьох інших європейських державах, вітчизняні науковці концентровані на виокремленні автентичної традиції. Однак фахівці одногласно вказують на визначальний цивілізаційний вплив державного, культурного, освітнього та наукового досвіду міст-полісів Північного

Причорномор'я на розвиток навколишніх скіфської, сарматської та інших праукраїнських народностей [4, с.101].

У контексті зазначеного можна відмітити наступні положення:

– досвід південних українських теренів у період античності справив сутнісний вплив на подальше становлення українських права та держави;

– культуру, науку, праворозуміння держав-полісів українського півдня через матеріальну та доктринальну спадщину слід розуміти як повноцінні складові світової античної спадщини;

– процеси державотворення, формування європейських освіти і науки, їх інституціоналізації, поступу державно-правової доктрини у загальноєвропейському контексті періоду античності на теренах України представлені досвідом держав-полісів українського півдня;

– матеріальна та доктринальна спадщина античних держав-полісів українських теренів є важливою складовою джерельного базису досліджень щодо генези вітчизняних та загальноєвропейських державних практик та судочинства, зокрема і через оптику античних витоків інституціоналізації європейської освіти і науки.

Список використаних джерел

1. Борисенко В. Й. Курс української історії: з найдавніших часів до XX століття: навч. посіб. 2-ге вид. Київ: Либідь 1998. 616 с.;

2. Гавриленко О. А. Античні держави Північного Причорномор'я: біля витоків вітчизняного права (кінець VII ст. до н. е. – перша половина VI ст. н. е.): монографія. Харків: Парус, 2006. 352 с.

3. Грабовський С. Хто заснував великі міста Півдня України? *Radio Свобода*. 2008. URL: <https://www.radiosvoboda.org/a/1124480.html>

4. Крижицький С. Д. Античні міста-держави Північного Причорномор'я. Енциклопедія історії України: У 10 т. / редкол.: В. А. Смолій та ін.; Інститут історії України НАН України. Київ: Наукова думка, 2003. Т. 1.

5. Ніколаєв М. Політична історія Ольвії Понтійської II ст. до н.е. у світлі відновлення літочислення. *Вісник Київського нац. ун-ту ім. Тараса Шевченка*. Серія Історія. 2018. № 1 (136). С. 45–50.

6. Ольговський С. Я. Історія дослідження Борисфеніди та хронологічні етапи її існування. *Давньогрецькі міста-колонії Північного Причорномор'я: навчальний посібник*. Київ: КНУКіМ, 2007. URL:

<https://www.myslenedrevo.com.ua/uk/Edu/ForStudents/AnticStates/Bog/HitBorisfenida.html>

7. Схід і Південь України: час, простір, соціум: колективна монографія: У 2 т. / Відп. ред. В. А. Смолій; Ред. кол.: Я. В. Верменич та ін.; Інститут історії України НАН України. Т. 1. Київ: Інститут історії України, 2014. 378 с.

8. Хомерікі О. А. Феномен університету як маркер суспільного розвитку і модератор соціокультурних трансформацій. *Грані: соціологія*. 2015. № 5 (121). С. 58–63.

*Гула М.Р., студентка III курсу,
групи ПЗ-22-1-іпсв спеціальності «Право»
Інституту права та суспільних відносин
Університету «Україна», м. Київ*

ПРОБЛЕМИ ТА ПЕРЕШКОДИ ФАКТИЧНОЇ РЕАЛІЗАЦІЇ ПРАВ І СВОБОД ЛЮДИНИ

Права людини, гарантовані Конституцією та міжнародними угодами, мають бути реалізовані. З цією метою в Конституції України є окремий розділ, присвячений правам і свободам людини і громадянина. Стаття 21 Конституції України передбачає, що всі люди є вільні і рівні у своїй гідності та правах. Права і свободи людини є непорушними та невідчужуваними. Згідно зі статтею 22 Основного Закону, права і свободи людини і громадянина, закріплені Конституцією, не є вичерпними. Конституційні права і свободи гарантуються і не можуть бути скасовані. Частина 3 статті 22 Конституції України підкреслює, що при прийнятті нових законів або внесенні змін до чинних законів не допускається звуження змісту та обсягу існуючих прав і свобод. Частина 2 статті 3 Конституції України проголошує, що права і свободи людини та їх гарантії визначають зміст і спрямованість діяльності держави. Держава відповідає перед людиною за свою діяльність. Утвердження і забезпечення прав і свобод людини є головним обов'язком держави. [1]

М.І. Козюбура, С.С. Алексєєв, Л.Н. Завадська, А.М. Колодій, Н.М. Оніщенко, В.Ф. Погорілко, М.П. Рабінович, М.І. Хавронік, А.Я. Олійник, О.В. Зайчук, С.Д. Гусарев, О.Д. Трофімов та інші. Українські науковці вивчають та аналізують проблеми реалізації та захисту прав і свобод громадян. [2]

Конституційна система прав людини і громадянина України теоретично охоплює найбільш повний спектр прав і свобод у виборі шляхів і способів життєдіяльності кожної людини, яка проживає або перебуває в нашій державі. Це дійсно є позитивним надбанням нашого суспільства. Однак, майже завжди існують значні перешкоди та бар'єри як об'єктивного, так і суб'єктивного характеру на шляху до фактичної реалізації та захисту цих прав і свобод, які складають основу невирішених проблем у цій сфері. [3]

До проблем реалізації та захисту прав людини і громадянина в умовах розбудови правової держави в Україні належать:

- низький рівень правової культури та правосвідомості більшості членів нашого суспільства;

- незадовільний рівень зовнішнього виховного впливу суспільства та самовиховання на кожну людину, при тому, що у багатьох людей є реальне відчуття власної честі та гідності.

- низький рівень дотримання правопорядку (законності) в житті суспільства і держави, а також безумовної відповідальності кожної людини без винятку перед собою та іншими за процес і результати своєї діяльності;

- нерівність гілок і органів державної влади та неповноцінне функціонування місцевої автономії громад у реальному житті;

- низький рівень професіоналізму у сфері політичного та державного управління та виключна залежність від особистих і колективних інтересів;

- відсутність чіткої структури громадянського суспільства та громадського контролю за діяльністю всіх державних інституцій;

- високий рівень корупції на всіх рівнях та етапах державного і суспільного життя та відсутність політичної волі до її зниження;

- відсутність прямої взаємозалежності між людиною і громадянином та між державою і суспільством.

Застосування принципу верховенства права в усіх сферах суспільного життя та державного управління. Характерні риси цього принципу – гуманізм, справедливість, пропорційність, об'єктивна необхідність і доцільність правового регулювання суспільного життя – дозволяють верховенству права виконувати свою потрійну функцію. По-перше, воно обмежує діяльність державної влади інтересами суспільства, правами і свободами людини; по-друге, воно застосовує формальну законність, яка має гарантувати безпеку і передбачуваність

усіх видів і форм суспільних відносин; по-третє, воно гарантує верховенство права, а не верховенство окремих осіб, навіть якщо окремі особи не є верховенством права. Саме верховенство права як універсальне явище формує оптимальний баланс між суспільними, особистими та державними відносинами, що уможлиблює повну реалізацію прав і свобод кожної людини. У цьому контексті міжнародне співтовариство накопичило багатий досвід реалізації верховенства права в країнах з розвиненими правовими системами та демократичними формами і методами управління, а Україна має невеликий, але унікальний досвід. Потрібно лише поставити собі за мету адаптувати ці глобальні та національні правові цінності до реалій нашого суспільного та державного життя, проявити політичну, корпоративну та індивідуальну волю і наполегливість у їх реалізації та залучити до цього складного і довготривалого завдання весь державний апарат влади і громадянське суспільство України.[3]

Список використаних джерел

1. Конституція України. Офіційний вебпортал парламенту України. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/254к/96-вр#Text> (дата звернення: 03.12.2024).

2. Федоренко В.Л. Конституційні права і свободи людини та їх гарантування й захист в Україні : монографія / В.Л. Федоренко. Київ: Видавництво Ліра, 2020. 138 с. URL: <https://knushop.com.ua/image/catalog/lira20230617/pdf/12709.pdf?srltid=AfmBOooH-4wbeFoqkGWMcjOoGYsVhydiW7TKwZelPM98LPkC3QxH0UV> (дата звернення: 03.12.2024).

3. DSpace Repository :: Electronic Kyiv-Mohyla Academy Institutional Repository. URL: <https://ekmail.ukma.edu.ua/server/api/core/bitstreams/cf9f825f-1ed7-4deeb06a-c99596bc1959/content> (дата звернення: 03.12.2024).

*Головко П.Л., аспірант
кафедри теорії та історії держави і права
Національного авіаційного університету, м. Київ
ORCID: <https://orcid.org/0009-0003-7531-2420>*

*Макеєва О.М., к.ю.н., доцент,
завідувач кафедри теорії та історії держави і права
Національного авіаційного університету, м. Київ
ORCID: <https://orcid.org/0000-0001-6101-2951>*

ПРАВОВІ ЗАСАДИ ЗАХИСТУ ПРАВ ВІЙСЬКОВОСЛУЖБОВЦІВ В УМОВАХ ВОЄННОГО СТАНУ

Ключові слова: права військовослужбовців, воєнний стан, правові засади.

Вступ. В умовах захисту цілісності та незалежності Української Держави та українського народу від широкомасштабної збройної агресії російської федерації, особливої актуальності набувають проблеми належної реалізації прав та соціальних гарантій військовослужбовців, які стали на захист Батьківщини, ризикуючи при цьому своїм здоров'ям та життям. Захист та забезпечення вказаних прав є справою державної ваги, а його належне нормативно-правове регулювання одним із головних завдань законотворців. Окрім того, необхідно враховувати, що законодавчо встановлені обмеження конституційних прав і свобод в умовах дії правового режиму воєнного стану, для військовослужбовців мають бути належним чином компенсованими шляхом розширення обсягів соціальних прав та гарантій для них а також членів їх сімей.

Матеріали та методи. Вивчення наукових досліджень з проблем правових засад захисту прав військовослужбовців в умовах воєнного стану здійснювалося шляхом застосування загальнонаукових методів аналізу, синтезу та узагальнення. Цими ж методами досліджувалися нормативно-правові акти відповідної тематики. Додаткове застосування формально-юридичного методу дозволило більш широко використати формальну структуру і логічні відношення вказаних правових норм для їх теоретичного та практичного розуміння. Прогностичний метод використовувався для визначення перспективності запропонованих новацій для поліпшення стану реалізації соціальних прав військовослужбовців.

Результати. Аналізуючи дослідження вказаної проблематики необхідно підкреслити одностайну позицію вчених, які підкреслюючи її складність як у плані забезпечення правового регулювання, так і можливостей для реалізації, зазначають при цьому, що забезпечення соціальних прав військовослужбовців є чи не найактуальнішим завданням держави в сучасних умовах. При цьому до головних причин негараздів у вирішенні цієї проблеми вчені відносять і недосконалість законодавчої та нормативно-правової бази...» [1].

Очільниця правозахисної організації «Юридична сотня» Юлія Морій наголошує на недієвості більшості існуючих юридичних механізмів захисту прав військовослужбовців та необхідності перегляду таких механізмів [2].

Л.І. Мазуренко звертає увагу на незабезпечення державою повної реалізації законодавчо визначеного особливого соціального статусу військовослужбовців, встановлених їм пільг компенсацій та гарантій внаслідок нестачі матеріальних та фінансових ресурсів а також відсутності чіткого механізму реалізації цих гарантій і пільг [3].

П.Ю. Машіка зазначає, що незважаючи на вже прийняту цілу низку нормативно-правових актів, спрямованих на забезпечення захисту соціальних прав і свобод військовослужбовців, нагальною залишається необхідність удосконалення нормативно-правової бази в цій сфері а також пошуку нових альтернативним механізмам соціального забезпечення прав військовослужбовців. [4].

Аналізуючи проблеми реалізації соціальних прав військовослужбовців, А. Гончаренко та А Карнаух відносять до основних відсутність відпусток для військових, що перебувають на фронті, недостатність грошових виплат та виплат за поранення або інвалідність, недостатнє матеріальне і продовольче забезпечення тощо [5].

Серед пропозицій науковців варто вказати на необхідність реформування системи соціального захисту військовослужбовців із урахуванням успішного досвіду країн Західної Європи та США, на якій наголошує Л.І Мазуренко [3] а також на перспективність запровадження правозахисного інституту військового омбудсмена, що дозволить спрямувати його зусилля на подолання негативних явищ у сфері як військового управління, так і державного управління взагалі [6].

Доволі перспективною, але і в той же час певною мірою дискусійною є наукова позиція В.О. Рекшинського в частині широкого розгортання неюрисдикційних форм захисту соціальних прав військовослужбовців, які, на думку автора «...характеризуються значним правозахисним потенціалом, забезпечення державою повноцінного вираження якого безпосереднім чином сприятиме посиленню соціальної безпеки військовослужбовців у цілому» [7, с. 313]. Автор підкреслює можливості неюрисдикційного захисту прав військовослужбовців в частині комплексного, цілеспрямованого та правомірного тиску на порушника таких прав, мобілізації публічної думки з приводу конкретного порушення а також забезпечення солідарності військовослужбовців як однорідної групи, що розуміє специфіку проблем соціальної безпеки військовослужбовців й забезпечує захист їх прав. Дослідник пропонує розгортання інституційного партнерства захисту прав та інтересів військовослужбовців, що дозволить її учасниками акумулювати досвід, знання та інші ресурси, спрямувавши їх на вирішення нагальних проблем захисників Вітчизни. Абсолютно погоджуючись з позицією дослідника щодо перспективності залучення до вирішення проблеми реалізації прав військовослужбовців правозахисного потенціалу суб'єктів громадянського суспільства взагалі та платформ неюрисдикційного захисту зокрема, вважаємо за доцільне підкреслити необхідність здійснення такої роботи за умови суворого дотримання норм чинного законодавства та недопущення умов для підриву обороноздатності держави, на чому, до речі, наголошує і сам автор.

Аналізуючи систему законодавчого забезпечення реалізації прав військовослужбовців ми виходили з запропонованої Р.С. Пінчук та О.П. Письменною класифікації, які диференціюють акти законодавства на загальні закони, які визначають державну політику та регулюють відносини у означеній сфері та спеціальні законодавчі і підзаконні нормативно-правові акти, які регламентують порядок реалізації прав конкретної суспільної групи - військовослужбовців і членів їхніх сімей [8, с. 313].

До першої групи законодавства відноситься Конституція України, ст. 17 визначає, що: «Держава забезпечує соціальний захист громадян України, які перебувають на службі у Збройних силах України та інших військових формуваннях, а також членів їх сімей» [9]. До цієї групи вважаємо за необхідне віднести і ключовий Закон,

що визначає основи та принципи національної безпеки і оборони, цілі та основні засади державної політики, що гарантуватимуть суспільству і кожному громадянину захист від загроз - «Про національну безпеку України» [10].

Другу групу законодавства складають закони та підзаконні нормативно-правові акти, які регулюють конкретну сферу реалізації прав військовослужбовців. До них відносяться закони України «Про Збройні Сили України», «Про соціальний і правовий захист військовослужбовців та членів їх сімей», «Про пенсійне забезпечення військовослужбовців та осіб начальницького і рядового складу органів внутрішніх справ», «Про статус ветеранів війни, гарантії їх соціального захисту», а також ряд інших законів та підзаконних нормативно-правових актів.

При цьому законотворці адекватно реагуючи на зміну ситуації у зазначеній сфері, які обумовлені реаліями воєнного стану, оперативні оновлюють і удосконалюють зазначені законодавчі акти. У якості прикладу наведемо Закон України «Про соціальний і правовий захист військовослужбовців та членів їх сімей», зміст якого протягом дії воєнного стану змінювався, доповнювався і удосконалювався 16 раз [11].

В той же час, виходячи з аналізу наукових позицій дослідників у галузі юриспруденції, діяльності законотворців а також законопроектів, які зареєстровані та перебувають на розгляді, необхідність у поліпшенні законодавства з аналізованого напрямку роботи залишається суттєвою.

Висновки. Таким чином проблема нормативно-правового регулювання реалізації прав військовослужбовців є надзвичайно актуальною. Глибокий аналіз наукових розвідок і законодавчого регулювання вказаної галузі а також пошук і визначення шляхів удосконалення її нормативно-правової бази та практичних шляхів реалізації є безумовно необхідним як для поліпшення соціального становища захисників Вітчизни, так і посилення обороноздатності країни в цілому.

Список використаних джерел

1. Алещенко В. І. Соціальна політика в Збройних Силах України: проблеми та шляхи їх розв'язання / Наука і оборона. 2005. № 2. С. 38–44.

2. Ржеутська Л. Чи потрібен українським військовим свій омбудсмен? URL: <https://www.dw.com/uk/ci-potriben-ukrainskim-vijskovim-svij-ombudsmen/a-66867869> (дата звернення 17.10.2024).

3. Мазуренко Л. І. Основні засади державної політики у сфері соціального захисту військовослужбовців: нормативно-правове забезпечення / Актуальні проблеми політики. 2023. Вип. 71 с. 223–231. URL: http://app.nuoua.od.ua/archive/71_2023/71_2023.pdf#page=223 (дата звернення 17.10.2024).

4. Машіка П.Ю. Право військовослужбовців та ветеранів війни на охорону здоров'я та медичну допомогу в умовах воєнного стану / Науковий вісник Ужгородського Національного Університету, Серія ПРАВО. Випуск 77: частина 2, Ужгород, 2023, с. URL: https://visnyk-juris-uzhnu.com/wp-content/uploads/2024/02/81_part-1-1.pdf#page=131 (дата звернення 17.10.2024).

5. Гончаренко А., Карнаух А. Захист прав військовослужбовців та осіб, які постраждали від війни / політика та право в умовах дії воєнного стану: пошук рішень : збірник матеріалів Міжнарод. наук. конф. Київ : Вид-во УДУ імені Михайла Драгоманова, 2024. 399 с. С. 240–242. URL: https://enquir.npu.edu.ua/bitstream/handle/123456789/44937/Honcharenko_Karnaukh.pdf?sequence=1 (дата звернення 17.10.2024).

6. Марцеляк О.В. Військовий омбудсман як інституційна гарантія захисту прав військовослужбовців (зарубіжний досвід) / Науковий вісник Ужгородського Національного Університету, Серія ПРАВО. 2024. Випуск 81: частина 1. С. 131–137. URL: https://visnyk-juris-uzhnu.com/wp-content/uploads/2024/02/81_part-1-1.pdf#page=131 (дата звернення 17.10.2024).

7. Рекшинський В.О. Соціально-правове значення неюрисдикційного захисту соціальних прав військовослужбовців в Україні / Електронне наукове видання «Аналітично-порівняльне правознавство». № 01, 2024. С. 313–317. URL: https://app-journal.in.ua/wp-content/uploads/2024/02/APP_01_2024-1.pdf#page=313 (дата звернення 17.10.2024).

8. Пінчук Р.С., Письменна О.П. Покращення соціального і правового захисту військовослужбовців Збройних Сил України як запорука формування професійного війська. Науковий вісник Ужгородського національного університету. 2020. Серія «Право».

Вип. 60. С. 83–89 URL: <https://visnyk-juris-uzhnu.com/wp-content/uploads/2021/02/19.pdf> (дата звернення 17.10.2024).

9. Конституція України: прийнята на п'ятій сесії Верховної Ради України від 28 червня 1996 року. Відомості Верховної Ради України. 1996. № 30. ст. 141. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/254%D0%BA/96-%D0%B2%D1%80#Text> (дата звернення 17.10.2024).

10. Про національну безпеку України : Закон України від 21.06.2018 № 2469-VIII. Редакція від 09.08.2024. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2469-19#Text> (дата звернення 17.10.2024).

11. Про соціальний і правовий захист військовослужбовців та членів їх сімей : Закон України від 20.12.1991 № 2011-XII. Редакція від 25.08.2024. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2011-12#Text> (дата звернення 17.10.2024).

УДК 342.5

*Дремов Д.С., аспірант
кафедри галузевого права та загально-правових дисциплін
Інституту права та суспільних відносин
Університету «Україна», м. Київ
Орловська І.Г., к.ю.н., доцент,
доцент кафедри галузевого права та загально-правових дисциплін
Інституту права та суспільних відносин
Університету «Україна», м. Київ
ORCID: <https://orcid.org/0000-0001-9266-7416>*

ПРАВА ТА ОBOB'ЯЗКИ ПЛАТНИКА ПОДАТКІВ ЯК УЧАСНИКА ПОДАТКОВИХ ВІДНОСИН

Дані тези присвячені аналізу поняття «податкові відносини» та характеристики правового статусу їх суб'єкта, а саме: платника податку. Автори наголошують на важливості податків як основного джерела доходів державного бюджету та розглядає податкові відносини як взаємодію між державою (у особі податкових органів) та платниками податків. Підкреслюється, що розуміння правового статусу платника податків є необхідним для ефективної взаємодії та забезпечення дотримання податкового законодавства.

Відповідно до статті 57 Конституції України кожен зобов'язаний сплачувати податки і збори в порядку і розмірах, встановлених законом [1], адже саме ці платежі є основним джерелом доходів державного бюджету, за рахунок якого здійснюється фінансування різних сфер життя: від виплати пенсій, стипендій, допомоги малозабезпеченим сім'ям до будівництва лікарень, доріг, мостів, аеропортів тощо.

Шиш А.М. визначив, що податок є інструментом безспірного вилучення частини вартості валового внутрішнього продукту, а податкові відносини виступають як процес запровадження механізму справляння податків і віддзеркалюють соціально-економічну реакцію суспільства на нього [2, с. 5]. Отже, податок можна визначити як певну гарантію, яка дозволить задовільнити публічний інтерес суспільства у його еволюції.

На думку Сидорука Р.А., податкові правовідносини – це владно-майнові суспільні відносини, врегульовані нормами податкового права, приписи яких виражені в категоричній формі, а учасники цих відносин мають кореспондуючі права та обов'язки, пов'язані зі справлянням податків та зборів та охоронювані силою державного примусу [3].

Бекерська Д.А. підкреслювала, що податкові відносини є суспільними відносинами, які врегульовані нормами права щодо встановлення і стягнення податків з юридичних та фізичних осіб [4, с. 20].

На нашу думку, податковими відносинами можна назвати ті, які виникають між державою (у особі податкових органів) та платниками податків відповідно до податкового законодавства і регулюють встановлення, обчислення, сплату та контроль за сплатою податків, зборів та інших обов'язкових платежів до бюджетів усіх рівнів. Простіше кажучи, кожен з нас, хто отримує дохід, має майно або здійснює будь-яку діяльність, яка підлягає оподаткуванню, є учасником податкових правовідносин.

Будь-які правовідносини мають відповідну структуру. Так, до елементів структури податкових відносин належать: об'єкт, суб'єкт і зміст відносин.

Авторський колектив навчального посібника «Податкове право» зазначає, що загальноприйнятим є віднесення до системи суб'єктів податкових правовідносин трьох груп учасників: 1) держава

в особі органів влади, що встановлюють та регулюють сферу оподаткування; 2) податкові органи; 3) платники податків [5, с. 17].

Відповідно до статті 15 Податкового кодексу України платниками податків визнаються фізичні особи (резиденти і нерезиденти України), юридичні особи (резиденти і нерезиденти України) та їх відокремлені підрозділи, які мають, одержують (передають) об'єкти оподаткування або провадять діяльність (операції), що є об'єктом оподаткування згідно з Податковим кодексом України або податковими законами, і на яких покладено обов'язок із сплати податків та зборів згідно з Податковим кодексом України [6].

Бакун О.В. дає визначення громадянина як суб'єкта податкових правовідносин: платником податку є громадянин, здатний проявити свою волю до стягнення податку та його використання, тобто дієздатний в державно-правовому розумінні, який може сплатити податок, покладений на нього актом вищої юридичної сили [7, с. 11].

Характеризуючи правовий статус, Золотарьова Я. С. зазначає, що це – обсяг законодавчо встановлених прав і обов'язків, які визначають межі можливої і необхідної поведінки, а також міру юридичної відповідальності, яка настає в разі порушення норм права, що визначають правовий статус [8]

Маринчук Є.С. вважає, що податково-правовому статусу притаманний зобов'язуючий характер, оскільки він базується на імперативній конституційній нормі (ст. 67 Конституції України) та залежить як від суб'єктного складу податкових правовідносин, так і від об'єкта таких правовідносин (певних обов'язкових платежів). Залежно від ступеня участі осіб у податкових правовідносинах їхній статус завжди є спеціальним щодо податкового обов'язку зі сплати податку з певного об'єкта оподаткування. Змістом правового статусу фізичної особи платника податку на доходи є три взаємопов'язані основні елементи: податкова правосуб'єктність, наявність об'єкта оподаткування та поширення податкової юрисдикції держави (на об'єкт та на особу) [9].

Права та обов'язки платника податків визначено у статтях 16 та 17 Податкового кодексу України [6].

Мамалуй О.О., досліджуючи платників податків як учасників податкових правовідносин та посилаючись на Греца С.М., відзначив необхідність збереження сталого підходу, за яким платник податків

визначається як зобов'язаний учасник податкових відносин. Проте водночас правник наголошує на необхідності визначати характер правового статусу платника податків крізь призму правового механізму конкретного податку чи збору (мова йде, зокрема, про такий податок, як податок на додану вартість (ПДВ)) [10].

Виходячи із вищенаведеного, поняття «платник податків» є ключовим у системі податкового права. Воно визначає особу, яка бере участь у податкових відносинах і несе відповідальність за сплату податків. Розуміння правового статусу платника податків є необхідним для ефективної взаємодії з податковими органами та забезпечення дотримання податкового законодавства.

Важливо зазначити, що сплата податків є обов'язковою для всіх платників, незалежно від їх бажання. Правовий статус платника податків визначається особливими нормами податкового права, однак цей статус може змінюватися залежно від змін у його майновому стані або діяльності.

Список використаних джерел

1. Конституція України від 28.06.1996 № 254к/96-ВР. Відомості Верховної Ради України (ВВР), 1996, № 30, ст. 141. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/254%D0%BA/96-%D0%B2%D1%80#Text>

2. Шиш А. М. Аналіз розвитку податкових відносин : автореф. дис. на здобуття наук. ступеня канд. екон. наук : спец. 08.06.04. Нац. аграр. ун-т. К., 2002. 20 с.

3. Сидорук Р.А. Поняття та особливості податкових правовідносин. Науковий вісник Міжнародного гуманітарного університету. Сер.: Юриспруденція. 2013 № 6-2 том 1. С. 146-149. URL: <https://vestnik-pravo.mgu.od.ua/archive/juspradenc6-2-1/38.pdf>

4. Бекерська Д.А. Податкове право і податкове законодавство України : навч. посіб. Юрид. лит-ра, 2000. 220с.

5. Податкове право: Навч. посіб. / Г.В. Бех, О.О. Дмитрик, Д.А. Кобильнік та ін.; за ред. проф. М.П. Кучерявенка. Київ : Юрінком Інтер, 2003.400 с.

6. Податковий кодекс України від 02.12.2010 № 2755-VI. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2755-17#Text>

7. Бақун О.В. Громадянин як суб'єкт податкових правовідносин в умовах переходу до ринкової економіки: Автореф. дис. ... канд. юрид. наук. Чернівці, 2000. С. 20.

8. Золотарьова Я. С. Адміністративні посади та їх правовий статус у судовій системі України. Юридична наука. 2015. № 10. С. 49. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/jnn_2015_10_8

9. Маринчак Є.С Наукові погляди на сутність правового статусу фізичної особи-платника податків. Держава та регіони. Серія: Право, 2018 р., № 3 (61). С. 85-89. URL: http://law.stateandregions.zp.ua/archive/3_2018/17.pdf

10. Мамалуй О. О. Платник податків як учасник податкових правовідносин. Актуальні проблеми вітчизняної юриспруденції. № 1. 2020. С. 69-73. URL: http://apnl.dnu.in.ua/1_2020/18.pdf

*Жук Е.В., студент III курсу,
групи ПЗ-23.2-1-іпсв спеціальності «Право»
Інституту права та суспільних відносин
Університету «Україна»*

ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ПРАВ І СВОБОД ЛЮДИНИ ТА ГРОМАДЯНИНА В УМОВАХ ВОЄННОГО СТАНУ

Забезпечення прав і свобод людини та громадянина є наріжним каменем демократії й основою справедливого суспільства. У контексті сучасних викликів питання забезпечення прав і свобод людини та громадянина в Україні набуло особливої значущості. Наша держава зараз переживає один із найскладніших періодів незалежної історії, пов'язаний із соціальними та економічними труднощами в умовах воєнного стану. Сучасність ставить перед нами нові завдання, пов'язані з захистом цих прав в умовах змінного і нестабільного середовища. Як зазначає Ю. Разметаєва, «однією з властивостей прав людини є їхня здатність вважатися універсальною цінністю, тобто вони мають значення для будь-якого суспільства громадянського типу, незалежно від національно-культурного контексту» [4, с. 112]

Після 24 лютого 2022 року, коли російська федерація розпочала повномасштабну збройну агресію проти України, правові гарантії захисту прав людини опинилися під серйозною загрозою. Російське вторгнення на територію України стало підставою для запровадження воєнного стану відповідно до Указу Президента України від 24 лютого 2022 року № 64/2022 «Про введення воєнного стану в Україні». Основним нормативно-правовим актом, що регулює правовідносини щодо введення в Україні воєнного стану є Закон

України «Про правовий режим воєнного стану» від 12 травня 2015 р. № 389-VIII. Стаття 1 цього закону визначає воєнний стан як «особливий правовий режим, що вводитьися в Україні або в окремих її місцевостях у разі збройної агресії чи загрози нападу, небезпеки державній незалежності України, її територіальній цілісності та передбачає надання відповідним органам державної влади, військовому командуванню, військовим адміністраціям та органам місцевого самоврядування повноважень, необхідних для відвернення загрози, відсічі збройної агресії та забезпечення національної безпеки, усунення загрози небезпеки державній незалежності України, її територіальній цілісності, а також тимчасове, зумовлене загрозою, обмеження конституційних прав і свобод людини і громадянина та прав і законних інтересів юридичних осіб із зазначенням строку дії цих обмежень» [1]

Введення воєнного стану в Україні значно ускладнює забезпечення державою прав громадян через об'єктивну необхідність їх часткового обмеження. Такі обмеження включають законодавче звуження змісту та обсягу прав і свобод людини, а також вплив чинників, які унеможливають або ускладнюють їх реалізацію. Водночас Конституція України гарантує дотримання стандартів правової держави в таких умовах. Це означає, що: по-перше, обмеження прав людини і громадянина є тимчасовими та обмежуються мінімально необхідними заходами; по-друге, існує перелік прав, які не можуть бути порушені за жодних обставин; по-третє, остаточне рішення про запровадження воєнного стану ухвалюється парламентом як вищим загальнодержавним представницьким органом [3, с. 3].

Але у частині 2 статті 64 Конституції України вказано, що «в умовах воєнного або надзвичайного стану можуть встановлюватися окремі обмеження прав і свобод із зазначенням строку дії цих обмежень. Не можуть бути обмежені права і свободи, передбачені статтями 24, 25, 27, 28, 29, 40, 47, 51, 52, 55, 56, 57, 58, 59, 60, 61, 62, 63 цієї Конституції» [2]. До таких прав і свобод належать: рівність конституційних прав і свобод та рівність перед законом (стаття 24); заборона позбавлення громадянства і права змінити громадянство (стаття 25); невід'ємне право на життя (стаття 27); право на повагу до гідності людини та громадянина (стаття 28); право на свободу та особисту недоторканність (стаття 29); право направляти індивідуальні

чи колективні письмові звернення або особисто звертатися до органів державної влади, органів місцевого самоврядування та посадових і службових осіб цих органів (стаття 40); право на житло (стаття 47); рівні права і обов'язки подружжя у шлюбі та сім'ї (стаття 51); рівні права дітей (стаття 52); право на судовий захист (стаття 55); право на відшкодування за рахунок держави чи органів місцевого самоврядування матеріальної та моральної шкоди, завданої незаконними рішеннями, діями чи бездіяльністю органів державної влади, органів місцевого самоврядування, їх посадових і службових осіб при здійсненні ними своїх повноважень (стаття 56); право знати свої права і обов'язки (стаття 57); незворотність дії в часі законів та інших нормативно-правових актів (стаття 58); право на професійну правничу допомогу (стаття 59); право не виконувати явно злочинні розпорядження чи накази (стаття 60); право не бути притягненим до юридичної відповідальності одного виду за одне й те саме правопорушення (стаття 61); презумпція невинуватості (стаття 62); право не давати показання або пояснення щодо себе, членів сім'ї чи близьких родичів, коло яких визначено законом (стаття 63).

Усі інші права та свободи людини і громадянина, закріплені Конституцією України (наприклад такі, як право на свободу пересування, право власності, вибір місця проживання, свободу думки і слова, вираження своїх поглядів та інші), можуть бути обмежені в умовах воєнного стану. Однак такі обмеження допускаються лише в обсязі, необхідному для захисту країни та забезпечення державної безпеки, відповідно до серйозності ситуації. При цьому вжиті заходи мають відповідати міжнародно-правовим нормам і не повинні призводити до дискримінації за ознаками статі, раси, національності, мови, походження, майнового чи соціального статусу, місця проживання, релігійних переконань, поглядів, належності до громадських об'єднань чи іншими ознаками.

Тривала війна, спричинена збройною агресією Росії проти України, значно ускладнює для держави забезпечення повного дотримання прав людини згідно з міжнародними стандартами, особливо на тимчасово окупованих територіях або в зонах активних бойових дій. Уведення режиму воєнного стану в Україні покладає на державу додаткову відповідальність за вдосконалення механізмів реалізації та захисту прав і свобод людини. При ухваленні рішень держава має керуватися принципом верховенства права як

основоположним принципом демократичного суспільства, забезпечуючи правовий баланс, щоб обмеження конституційних прав і свобод не призводили до невиправданого звуження законних прав та інтересів громадян.

Список використаних джерел

1. Закон України «Про правовий режим воєнного стану» від 12 травня 2015 р. № 389-VIII / URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/389-19#Text>
2. Конституція України (зі змінами)/ URL: <https://www.president.gov.ua/ua/documents/constitution/konstituciya-ukrayini-rozdil-ii>
3. Конституційні права і свободи людини та громадянина в умовах воєнного стану : матеріали наукового семінару (23 червня 2022 р.) / упор. М. В. Ковалів, М. Т. Гаврильців, Н. Я. Лепіш. Львів : ЛьвДУВС, 2022. 315 с.
4. Разметаєва Ю. Права людини як фундаментальна цінність громадянського суспільства / Ю. Разметаєва // Юридичний вісник. 2006. № 1. С. 110–113. URL: https://dspace.nlu.edu.ua/bitstream/123456789/1841/1/Razmetaeva_110%e2%80%93113.pdf

*Каращук К.Л., медіатор, адвокат,
приватний виконавець виконавчого округу м. Києва*

МЕДІАЦІЯ ЯК ІНСТРУМЕНТ ЗАХИСТУ ПРАВ ЛЮДИНИ

Ефективна реалізація громадянином конституційних прав є основою будь-якого демократичного суспільства. В більшості країн світу, в тому числі і в Україні, права і свободи людини проголошені найвищою соціальною цінністю і забезпечуються державою. У більшості випадків громадяни звертаються за відновленням своїх порушених прав до судового захисту. Однак національні судові системи далеко не завжди дають можливість відповідного захисту. Зокрема, за статистикою на кінець 2023 р. у Європейському суді з прав людини знаходилося на розгляді 68468 справ проти держав-учасників Конвенції, з яких 8737 – проти України [1]. При цьому більшість справ, які стосуються нашої країни, відносяться до таких категорій, як невиконання або тривале виконання рішень національних судів; надмірна тривалість провадження досудового

слідства у кримінальних справах і судового розгляду цивільних, кримінальних, господарських та адміністративних справ; незабезпечення права на належний судовий захист, неефективність розслідування кримінальних справ правоохоронними органами за скаргами на неналежне поведіння з боку представників органів держави. Отже, навіть у випадку винесення судового рішення про захист порушеного права людини, право може не відновлюватися, оскільки рішення часто виконуються тривалий час або не виконуються зовсім. У зв'язку з цим варто зауважити, що Конституції демократичних країн, в тому числі Конституція України, окрім судового захисту передбачає «право будь-якими не забороненими законом засобами захищати свої права і свободи від порушень і протиправних посягань» (ч.5 ст. 55) [2]. Одним із ефективних інструментів захисту порушених прав є медіація, яка є одним із способів альтернативного вирішення спорів і стрімко розвивається в сучасному світі. Суть її зводиться до того, що незалежна третя особа, яка володіє навичками медіації, допомагає сторонам шляхом переговорів досягти консенсусу за допомогою укладення угоди за результатами медіації. Ч. 2 ст. 3 прийнятого в Україні 16.11.2021 р. Закону «Про медіацію» передбачає проведення медіації, «до звернення до суду, третейського суду, міжнародного комерційного арбітражу або під час досудового розслідування, судового, третейського, арбітражного провадження, або під час виконання рішення суду, третейського суду чи міжнародного комерційного арбітражу» [3]. Визначена у ч.1 ст. 3 сфера дії Закону є досить широкою і стосується як запобігання, так і врегулювання будь-яких конфліктів (спорів), у тому числі цивільних, сімейних, трудових, господарських, адміністративних, а також у справах про адміністративні правопорушення та у кримінальних провадженнях з метою примирення потерпілого з підозрюваним (обвинуваченим). Отже, в умовах не завжди належного функціонування судової системи в Україні та низького рівня виконання судових рішень, медіація могла б стати гідною альтернативою судовому захисту порушених справ.

Передумовами застосування медіації є наявність у сторін розпорядчих прав, які дають можливість укладання угоди за результатами медіації; потреба забезпечення порозуміння між сторонами, оскільки медіація допомагає усунути розбіжності, викликані непорозумінням, які у світогляді сторін є конфліктом; при

проведенні медіації зближуються позиції сторін та підвищуються шанси на укладення мирової угоди та добровільне виконання боржником судового рішення, якщо таке вже винесене, але не виконане.

Перевагами медіації як інструменту захисту прав людини є зменшення навантаження на судову систему та на бюджет, уникнення корупції, зниження витрат сторін конфлікту на розгляд справи порівняно з судовим процесом, значне скорочення строків вирішення справи; можливість вирішення спору он-лайн в умовах знаходження сторін в різних регіонах або країнах, що особливо актуально в умовах війни; оптимізація діяльності виконавців, зниження бюджетних видатків, пов'язаних із примусовим виконанням рішень суду, у сторін виконавчого провадження з'являється можливість вибору між вирішенням питання медіатором або за допомогою домовленості один з одним, розвиток інституту медіації позитивно вплине на розвиток цивільного обороту, а також економіки країни, оскільки це дає ще одну можливість контрагентам, наприклад, підприємцям, за умови досягнутої домовленості, зберегти партнерські відносини та надалі залишитися діловими партнерами.

З огляду на ці переваги, в зарубіжних країнах накопичений значний досвід застосування медіації. Законодавство про медіацію держав-членів Європейського Союзу розвивається відповідно до Директиви 2008/52/ЄС Європейського Парламенту та Ради від 21 травня 2008 року «Про певні аспекти медіації в цивільних та господарських правовідносинах». Директива передбачає запровадження процедур медіації для сприяння досягненню справедливості, і хоча цей документ стосується медіації у спорах міжнародного характеру, Директива заохочує створення законодавства про медіацію в кожній країні Європейського Союзу. Зокрема, Директива передбачає: «Медіація не повинна розглядатися як слабша альтернатива судовому розгляду у тому сенсі, що виконання домовленостей, досягнутих в результаті медіації, залежить від доброї волі самих сторін. Відтак держави-члени мають подбати про те, щоб сторони письмової домовленості, досягнутої в результаті медіації, мали змогу отримати забезпечення виконання суті їх домовленості. Держава-член може відмовити у забезпеченні виконання такої домовленості лише у тому разі, якщо її зміст суперечить законодавству, включаючи міжнародне приватне право

або якщо законодавство держави-члена не передбачає забезпечення виконання змісту конкретної угоди» [4]. Законодавство деяких європейських країн (Нідерланди, Франція, Бельгія, Польща та ін.) передбачає медіацію з цивільних, сімейних, трудових та інших справ. У 2015 році у Франції створено онлайн-платформу Médicys у сфері вирішення спорів шляхом медіації ([http:// www.medicys.fr](http://www.medicys.fr)). Законодавство Швеції передбачає обов'язкову медіацію у спорах про передання дитини від одного з батьків іншому. Законом Швеції «Про медіацію» 2011 р. встановлено, що сторони можуть укласти угоду за результатами медіації на будь-якій стадії процесу. У більшості країн угода за результатами медіації має статус виконавчого документа і підлягає обов'язковому виконанню. Найбільш розвиненим є інститут медіації у Сінгапурі. Досвід Сінгапуру у сфері заслуговує на увагу, оскільки тут можуть вирішуватися не тільки спори між суб'єктами, які знаходяться на території цієї країни, але міжнародні спори, якщо сторони обрали сінгапурського медіатора. Таке обрання є досить популярним, оскільки медіатор має викликати довіру у сторін спору, а Сінгапур, як відомо, є однією із найменш корумпованих країн світу. Основою нормативного регулювання медіації в Сінгапурі є Закон про медіацію 2017 р. та Сінгапурська конвенція про медіацію, яка прийнята 20.12.2018 р. та набрала чинності 12.09.2020 р. Для врегулювання спору за допомогою медіації в Сінгапурі сторони мають укласти з однією із зазначених організацій угоду про посередництво, яка включає питання про проведення медіації, призначення медіатора, оплати гонорарів, конфіденційності, припинення медіації. Слід зауважити, що посередник не несе відповідальності за будь-які дії чи бездіяльність у зв'язку з посередництвом, за виключенням умисних та професійних порушень або шахрайства. Сторони можуть запропонувати для вирішення спору своїх посередників, або просити, щоб відповідна організації призначила медіатора. Згідно з угодою про посередництво сторони спору зобов'язані виконувати досягнуту в результаті медіації угоду. При цьому угода, яка відповідає Закону про медіацію, підлягає примусовому виконанню поряд з судовими рішеннями у понад 160 країн світу.

Слід зауважити, що ефективному застосуванню медіації в Україні перешкоджає ряд проблем. На жаль, наразі немає необхідного рівня поінформованості сторін щодо питання, в чому полягає

процедура медіації, якою є її сутність і правова природа, а також про те, які у цієї процедури переваги і правові наслідки проведення.

Найбільш значною перешкодою для розвитку медіації в нашій країні є неможливість примусового виконання положень угоди за результатами медіації. Саме надання статусу виконавчого документу відповідній угоді, гарантує реалізацію прав та обов'язків сторін та робить медіацію конкурентним інструментом порівняно з судовим розглядом.

Іншою перешкодою розвитку медіації в Україні є те, що у законодавстві не передбачено можливість виконавця виконувати функцію медіатора. у законодавстві не передбачено можливість виконавця виконувати функцію медіатора. Тоді як, наприклад, у ст. 3 Закону України «Про нотаріат» [5] передбачено виконання відповідної функції нотаріусами. Слід звернути увагу на те, що медіація є найскладнішою саме на стадії виконання судового рішення, оскільки потребує спеціальних знань та досвіду саме у сфері виконавчого провадження. Це цілком підтверджується зарубіжним досвідом. Так, відповідно до рекомендацій Європейської комісії з питань ефективності правосуддя (СЕРЕЈ) Ради Європи «якщо виконавці судових рішень бажають виступати медіаторами, вони повинні пройти навчальну програму для цієї мети» відповідно до «Рекомендацій по розробці та моніторингу навчальних програм з медіації» розроблених та прийнятих СЕРЕЈ у червні 2019 р. [6]. Повноваження виконавців виступати медіаторами у виконавчому провадженні передбачена законодавством Франції, Бельгії, Швеції, Нідерландів. Наразі, виконавці в нашій країні де-факто виконують функції медіаторів, не маючи відповідного статусу на рівні закону, а відповідно не прописані їх повноваження, а також процедурні питання.

Підсумовуючи сказане, пропоную наступні заходи щодо удосконалення законодавства щодо медіації на стадії виконавчого провадження:

- інформування сторін конфліктів (спорів) судовими, іншими державними органами та виконавцями про можливість застосування медіації для вирішення спору;
- внесення угоди, укладеної за результатами медіації до переліку виконавчих документів;

- створити он-лайн-платформу для вирішення спорів шляхом медіації;
- надання приватним виконавцям можливості виконання функцій медіатора у виконавчому провадженні та регламентація їх повноважень як медіаторів.

Список використаних джерел

1. Statistical Reports. European Court of Human Rights URL: <https://file:///C:/Users/L/Downloads/stats-analysis-2023-eng.pdf> (accessed 14.06.2024).
2. Конституції України, прийнята на п'ятій сесії Верховної Ради України 28 червня 1996 р. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/254%D0%BA/96-%D0%B2%D1%80#n4348> (дата звернення 12.06.2024).
3. Про медіацію: закон України від 16.11.2021 р. № 1875-IX// Відомості Верховної Ради (ВВР), 2022, № 7, ст.51.
4. Про певні аспекти медіації в цивільних та господарських правовідносинах: Директива 2008/52/ЄС Європейського Парламенту та Ради від 21.05.2008 р. URL: <https://ukrmediation.com.ua/images/DOCS/Model-documents/mediation-directive-ukr.pdf>
5. Про нотаріат: закон України від 02.09.1993 № 3425-XII URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/3425-12#Text> (дата звернення 08.06.2024).
6. Mediation Awareness and Training Programme for Enforcement Agents URL: <https://rm.coe.int/cepej-2021-7-mediation-training-programmes-enforcement-agents-en/1680ac32fe> (accessed 09.06.2024).

*Коба В.В., аспірант
кафедри галузевого права та загально-правових дисциплін
Інституту права та суспільних відносин
Університету «Україна», м. Київ*

ІНФОРМАЦІЙНА БЕЗПЕКА ЯК ГАРАНТІЯ ЗАХИСТУ ПРАВ ЛЮДИНИ В СУЧАСНОМУ ЦИФРОВОМУ СВІТІ

У сучасному світі інформаційна безпека та права людини стають тісно взаємопов'язаними поняттями, що визначають не лише стабільність держав, а й добробут громадян. Інформація, як один із найцінніших ресурсів, може бути як засобом розвитку суспільства, так

і об'єктом зловживань, що порушують фундаментальні права людини, зокрема право на приватність, свободу слова та доступ до достовірної інформації.

В умовах цифрової трансформації та глобалізації нові виклики в інформаційному просторі, такі як кібератаки, поширення дезінформації, незаконний збір даних, стають загрозами як для інформаційної безпеки, так і для прав людини. Нині, особливо актуально для України, яка стикається з гібридними загрозами під час збройного конфлікту, коли інформаційна безпека є невід'ємною частиною захисту суверенітету та демократії.

Таким чином, забезпечення балансу між інформаційною безпекою та дотриманням прав людини є важливим завданням як для держав, так і для міжнародної спільноти.

Права людини, які закріплені у діючих міжнародно-правових договорах, є результатом довготривалого історичного розвитку суспільно-політичної думки, поступового формування стандартів, що стали нормою життя сучасного демократичного суспільства. Пошук універсальної моделі взаємовідносин індивіда та влади тривав тисячоліттями, ідеї демократії, прав людини та принципу громадянства виникли у V–VI століттях до н.е. у стародавніх грецьких полісах. Мислителі того часу (Платон, Протагор, Сократ, Аристотель, Перикл) уперше відзначили тісну взаємодію прав людини та панування закону у суспільстві та визначили напрямки і форми розвитку державності на шляху до свободи та гуманізму. На доктринальному рівні існують різноманітні концепції прав людини: природно-правова, позитивістська, соціалістична, теологічна та універсальна концепція міждержавного співробітництва у галузі прав людини. Сьогодні найчастіше права людини розглядаються як права, які притаманні кожній людині в силу того, що вона є людиною [1].

Незважаючи на те що концепція прав людини часто сприймається як така, що відбиває якісь ідеали, до яких необхідно прагнути, або взагалі як утопічна за своєю природою, суть її полягає в тому, що права людини встановлюють той необхідний мінімум, який потрібен, щоб забезпечити людині «людське» існування [2].

Взаємозв'язок між інформаційною безпекою та правами людини полягає у необхідності створення безпечного інформаційного простору, який забезпечує реалізацію та захист фундаментальних прав людини.

Право на свободу вираження поглядів у сфері інформаційної безпеки полягає в тому, що інформаційна безпека повинна гарантувати можливість громадянам вільно висловлювати свої думки та отримувати інформацію без загрози цензури, блокування чи переслідування. Водночас важливо захищати суспільство від інформаційних маніпуляцій та дезінформації, яка може спотворювати реальність та впливати на суспільні настрої.

Право на приватність говорить про те, що у цифрову епоху зростає значення захисту особистих даних. Інформаційна безпека має забезпечувати конфіденційність особистої інформації громадян та запобігати їй незаконному збору, використанню чи поширенню третіми сторонами, зокрема державними структурами чи комерційними організаціями.

Право на доступ до інформації зазначає, що громадяни мають право на отримання правдивої та своєчасної інформації, особливо в умовах кризових ситуацій чи збройних конфліктів. Інформаційна безпека покликана запобігати інформаційним атакам та дезінформаційним кампаніям, які можуть обмежити доступ до об'єктивних даних чи створити хаос у суспільстві.

Таким чином, ефективна інформаційна безпека повинна забезпечувати умови, за яких права людини не лише дотримуються, а й захищаються від сучасних цифрових загроз. Водночас надмірне втручання в інформаційний простір може призводити до обмеження цих прав, що потребує обережного балансу між безпекою та свободою.

Список використаних джерел

1. Donnelly, J. *Universal Human Rights in Theory and Practice* / J. Donnelly. 2d ed. Ithaca, New York: Cornell University Press, 2003. 290 p.
2. Шуміл І. А. Міжнародна система захисту прав людини: навчальний посібник Київ: ФОП Голембовська О.О. 168 с.

*Кузьменко А.О., студент III курсу,
групи ПЗ-23.2-1фмб спеціальності «Право»
Фахового коледжу «Освіта» Університету «Україна»
Сердюк Є.В., к.ю.н., доцент,
доцент кафедри галузевого права та загально-правових дисциплін
Інституту права та суспільних відносин
Університету «Україна», м. Київ
ORCID: <https://orcid.org/0000-0002-5467-7207>*

ПРАВА ЛЮДИНИ: ІСТОРІЯ ТА СУЧАСНІСТЬ

Права людини є одним із ключових стовпів сучасної цивілізації. Їхня роль у забезпеченні гармонійного співіснування індивідів та суспільства неоціненна. Ці права мають глибокі історичні корені, що сягають древніх цивілізацій, таких як Месопотамія, Єгипет, Греція та Рим. З розвитком людства змінювалися не лише концепції прав людини, а й їхній зміст, що відображало зростаючу складність суспільних відносин. У сучасному світі права людини є ідеалом, до якого прагнуть як розвинуті, так і країни, що розвиваються.

Ідея прав людини була фундаментально важливою для розвитку цивілізації. У древньому світі з'явилися перші юридичні документи, наприклад, «Кодекс Хаммурапі», який містив основи правових відносин між людьми. У Стародавньому Єгипті правосуддя було пов'язане з божественним порядком, і порушення прав ближнього вважалося порушенням космічного ладу.

Значну роль у формуванні прав людини відіграли філософи античності. Сократ, Платон і Арістотель заклали основи уявлення про людську гідність, свободу вибору і особисту відповідальність. Їхні ідеї вплинули на подальший розвиток західної цивілізації, включаючи середньовічне християнство, яке додало поняття рівності перед Богом.

Період Просвітництва став новою епохою для прав людини. Виникнення ідеї суспільного договору, викладеної такими мислителями, як Жан-Жак Руссо, Джон Локк і Томас Гоббс, заклало основи сучасних правових систем. Вперше на державному рівні ідеї рівності та свободи були закріплені у Декларації незалежності США 1776 року і Декларації прав людини і громадянина 1789 року.

XX століття стало переломним у міжнародному визнанні прав людини. Унаслідок двох світових війн було створено Організацію Об'єднаних Націй, яка у 1948 році прийняла Загальну декларацію

прав людини. Цей документ вперше встановив універсальні стандарти прав, які поширюються на всіх без винятку.

На сучасному етапі виникають нові виклики, пов'язані з правами людини. Серед них: цифрові права, які стосуються конфіденційності, свободи слова в інтернеті, проблем соціальної нерівності, глобалізації та міграційних криз. Водночас екологічні виклики, такі як зміна клімату, додають новий вимір правам людини, підкреслюючи важливість права на здорове середовище.

Роль кожного індивіда у захисті прав людини є надзвичайно важливою. Від активної участі в громадянському суспільстві до дотримання прав інших людей – усе це сприяє побудові мирного, демократичного та справедливого світу.

*Кухарський В., здобувач II вищого магістерського рівня
вищої освіти спеціальності 081 «Право»*

*Миколаївського міжрегіонального інституту
Університету «Україна», м. Миколаїв*

*Половченя А., к.ю.н., доцент
кафедри права та інформаційних технологій
Миколаївського міжрегіонального інституту
Університету «Україна», м. Миколаїв*

ORCID: <https://orcid.org/0000-0002-2598-2106>

МІЖНАРОДНІ ЗАСОБИ ЗАХИСТУ ПРАВА НА ВІДПОВІДНИЙ РІВЕНЬ ЖИТТЯ

Право на відповідний рівень життя є одним із основоположних прав людини, що забезпечує умови для гідного існування кожної особи. Враховуючи глобальний характер соціальних та економічних викликів, це право знаходить своє закріплення не лише на національному рівні, але й у міжнародних правових актах, які гарантують доступ до базових благ, таких як житло, охорона здоров'я, освіта, харчування та інші необхідні умови для повноцінного розвитку людини.

Міжнародні організації та правові механізми відіграють важливу роль у забезпеченні цього права. Вони встановлюють стандарти, що сприяють розвитку національних правових систем, а також створюють ефективні інструменти для моніторингу та контролю за виконанням міжнародних зобов'язань державами.

Зокрема, визнані міжнародні пакти, декларації та угоди мають на меті забезпечити мінімальні соціальні стандарти для всіх громадян незалежно від їхнього місця проживання.

Право на відповідний рівень життя є основоположним соціальним правом людини, яке охоплює такі аспекти, як право на житло, належне харчування, охорону здоров'я, освіту, а також інші соціальні та економічні права, що забезпечують гідне існування. Це право закріплене в численних міжнародних договорах, які створюють зобов'язання для держав дотримуватися певних стандартів і гарантій для забезпечення мінімальних умов життя для всіх громадян.

Міжнародні договори, в свою чергу, є ключовими інструментами, які сприяють імплементації права на відповідний рівень життя на національному рівні. Вони закладають основи для того, щоб кожен індивід мав доступ до необхідних життєвих ресурсів, що забезпечують його фізичне, психічне та соціальне благополуччя.

Одним з основних міжнародних документів, що визначають право на відповідний рівень життя, є Міжнародний пакт про економічні, соціальні та культурні права (МПЕСКП). Цей Пакт прийнятий Генеральною Асамблеєю ООН у 1966 році і є частиною міжнародної правової системи, що забезпечує основи соціальних прав людини [1]. Держави, що є учасниками Пакту, зобов'язуються поступово здійснювати заходи для забезпечення цього права в рамках своїх національних можливостей.

Наступний міжнародний документ, який закріплене право кожної людини на достатній життєвий рівень, це Загальна декларація прав людини (1948р.) [2]. Загальна декларація прав людини є першим міжнародним документом, що містить основні права людини, серед яких і право на відповідний рівень життя. Цей документ має важливе значення, оскільки він став основою для подальшого розвитку міжнародних угод у сфері прав людини та соціальних прав.

Вагомим правовим актом для врегулювання права кожної людини на достатній життєвий рівень є Європейська соціальна хартія (в редакції 1996р.) яка прийнята Радою Європи у 1996 році і виступає важливим інструментом у контексті забезпечення соціальних прав в Європі. Вона прямо стосується права на відповідний рівень життя [3]. Держави-учасники цієї Хартії зобов'язані приймати заходи для покращення умов життя громадян, виходячи з доступних ресурсів і можливостей кожної країни.

Конвенція про права дитини (1989) також містить положення, що стосуються забезпечення відповідного рівня життя для дітей. Стаття 27 Конвенції, окремо визначає право кожної дитини на належний життєвий рівень, включаючи їжу, одяг, житло та доступ до охорони здоров'я. Держава зобов'язана сприяти розвитку дитини в умовах, що відповідають стандартам гідного життя [4]. Цей документ підкреслює важливість соціальних прав для дітей і забезпечення їхніх основних потреб.

Окрім зазначених є ряд міжнародних договорів та зобов'язань держав, які виступають основою для національних законодавчих ініціатив у сфері прав людини. Вони встановлюють загальні принципи, яких країни повинні дотримуватися при розробці національних законів, спрямованих на забезпечення права на відповідний рівень життя. Тому міжнародні договори не лише сприяють розвитку права на міжнародному рівні, але й стимулюють держави до створення законодавчих ініціатив, спрямованих на покращення життєвих умов громадян .

Проте, міжнародні договори не лише встановлюють права, але й передбачають механізми для моніторингу їх виконання. Ці механізми дозволяють міжнародним організаціям і комітетам перевіряти, чи виконують держави свої зобов'язання щодо забезпечення права на відповідний рівень життя. Серед основних таких механізмів можна виокремити: Комітет з економічних, соціальних і культурних прав, Комітет з прав дитини, Європейський комітет соціальних прав, Генеральний секретар ООН та інші міжнародні організації [5].

Виходячи з викладеного, можна дійти висновку, що міжнародні договори, такі як Міжнародний пакт про економічні, соціальні та культурні права, Загальна декларація прав людини та Європейська соціальна хартія, створюють основу для забезпечення права на відповідний рівень життя. Вони визначають ключові принципи та зобов'язання для держав, сприяючи розвитку соціальних прав на глобальному рівні. Однак для того, щоб ці права були реальними та ефективно захищеними, держави повинні активно імплементувати міжнародні стандарти, покращувати національне законодавство та забезпечувати моніторинг їх виконання.

Список використаних джерел

1. Міжнародний пакт про економічні, соціальні та культурні права. Ратифіковано 19.10.1973р., підстава – 2148-08. Набрання

чинності для України 03.01.1976р. URL:
https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/995_042#Text

2. Загальна декларація прав людини. Прийнята і проголошена резолюцією 217 А (III) Генеральної Асамблеї ООН від 10 грудня 1948 року: Неофіційний переклад. URL:
https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/995_015#Text

3. Європейська соціальна хартія. Офіційний переклад. Редакція від 07.09.2016р. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/994_062#Text

4. Конвенція про права дитини (офіційний переклад). Редакція зі змінами, схваленими резолюцією 50/155 Генеральної Асамблеї ООН від 21 грудня 1995 року. Редакція від 16.11.2023р. URL:
https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/995_021#Text

5. Антонович М. М. Україна в міжнародній системі захисту прав людини. К., 2020.

*Лесько А.М., студентка II курсу,
групи ПЗ-24.2-1 фмб спеціальності «Право»
Фахового коледжу «Освіта» Університету «Україна»
Університету «Україна»*

*Фаст О.О., к.ю.н., доцент,
завідувач кафедри галузевого права та загально-правових дисциплін,
т.в.о. директора Інституту права та суспільних відносин
Університету «Україна», м. Київ
ORCID: <https://orcid.org/0000-0001-9919-5730>*

МІЖНАРОДНО-ПРАВОВІ АСПЕКТИ ЗАХИСТУ ПРАВ ТА СВОБОД ЛЮДИНИ І ГРОМАДЯНИНА

У сучасних демократичних суспільствах права і свободи людини і громадянина визнаються найвищою соціальною цінністю, а їх захист – пріоритетним завданням держави та міжнародного співтовариства.

Актуальність питання міжнародно-правового захисту прав людини полягає у необхідності постійної трансформації та удосконалення механізмів правового захисту відповідно до викликів сьогодення. Сьогодні на національному та міжнародному рівнях постійно створюються нові механізми та інституції спрямовані на захист прав і свобод людини, приймається нова та удосконалюється

існуюча нормативна база. Проте швидкоплинний розвиток людства, перехід до цифрового суспільства та глобалізаційні процеси зумовлюють необхідність постійного удосконалення інституту захисту прав людини, та формування ефективних стандартів захисту, які будуть пристосовані та відповідатимуть викликам сучасності.

Метою даної короткої наукової розвідки є виявлення основних міжнародно-правових тенденцій та викликів у сфері реалізації прав людини, з якими стикається суспільство на сучасному етапі розвитку, а також вироблення ефективних механізмів їх захисту.

Проблема захисту прав людини та створення ефективних механізмів такого захисту є основним завданням кожної демократичної держави. Проте, після завершення Другої Світової війни, дане коло питань стало визнаною прерогативою всієї міжнародної спільноти. Стаття 55 Конституції України гарантує кожному право, звертатися до відповідних міжнародних органів, установ та організацій, учасником яких є Україна, у випадку вичерпання усіх національних механізмів та процедур захисту своїх порушених прав [1].

Наявність механізму захисту прав людини вважається необхідною умовою реалізації цих прав. Закріплення гарантій захисту прав і свобод людини у тексті Конституції означає обов'язок держави створити конкретні інституції захисту прав людини, серед яких: профільне законодавства, судова система, прокуратура, інститут Уповноваженого Верховної Ради з прав людини тощо. Держава гарантує рівну можливість правового захисту незалежно від віри, раси та етносу, місця проживання, віку і статі. Таким чином, кожна людина має можливість вільно обирати спосіб захисту своїх порушених прав. Права людини гарантовано мають бути забезпечені публічною владою. Разом із тим, якщо громадянин не отримав належної допомоги у зазначеному – він може скористатися міжнародними правовими механізмами їх забезпечення.

Захист прав людини закладений у ключових нормах міжнародного гуманітарного права, серед яких ключовою вважається так звана «декларация (застереження) Мартенса». Дане положення вперше було внесене до преамбули Гаазької конвенції «Про закони і звичаї сухопутної війни» 1899 р. на пропозицію юриста-міжнародника та дипломата Ф. Ф. Мартенса, і пізніше стало самостійною нормою, яку із змінами внесено до наступних конвенцій з міжнародного

гуманітарного права [2]. Механізм дотримання і реалізації норм міжнародного гуманітарного права перебуває в рамках міжнародно-правових заходів, спрямованих на активізацію міждержавної співпраці з метою забезпечення узятих зобов'язань на міжнародному рівні, тобто здійснюється в нормативно-організаційних межах імплементації норм на міжнародному рівні. «Декларація (застереження) Мартенса» передбачає, що до системи комплексу таких нормативно-процесуальних заходів належать заходи контрольного характеру, які є основою та найважливішим елементом міжнародного механізму захисту прав людини.

Важливим елементом механізму захисту прав людини, як на міжнародному, так і на національному рівні є судові органи. Серед міжнародних та регіональних судових органів, до повноважень яких віднесено захист порушених прав людини, слід зазначити наступні: Міжнародний кримінальний суд, Міжнародний суд юстиції, Європейський суд з прав людини, Міжамериканський суд з прав людини та Африканський суд з прав людини і народів.

Гарантії прав людини закріплені не лише у джерелах міжнародного, а і європейського гуманітарного права, яке ґрунтується на положеннях Конвенції про захист прав людини й основоположних свобод. Для захисту цих прав і свобод заснований Європейський Суд з прав людини, юрисдикція якого поширюється на всі справи, і рішення якого обов'язкові для всіх держав-учасниць Конвенції. Саме у практиці реалізації європейського гуманітарного права визначено основні аспекти та механізми притягнення до відповідальності осіб, винних у порушеннях прав людини. Цей аспект правовідносин, відповідно до ст. 2 та 3 Конвенції, дістав назву «процедурне зобов'язання» [3].

Міжнародний кримінальний суд – це судовий орган, який уповноважений розглядати та вирішувати справи про вчинення військових злочинів, актів геноциду, злочинів проти людства та злочинів зовнішньої агресії. Міжнародний кримінальний суд було створено на підставі Римського статуту, тобто цей судовий орган може розглядати справи тільки тих держав, які ратифікували даний міжнародний акт [4]. 21 серпня 2024 року Верховна Рада України 9-го скликання ратифікувала Римський статут, відповідно станом на сьогодні, у наших громадян виникло формальне право звертатися до Міжнародного кримінального суду за захистом порушених прав.

Зважаючи на реалії сьогодення, а саме розпочату повномасштабну війну проти України, виникають нові проблеми та виклики щодо правового захисту порушених прав людини. Зокрема, удосконалення системи захисту прав людини повинно спрямовуватись на створення передумов та ефективних механізмів реалізації положень Римського статуту, з метою забезпечення широкого доступу до міжнародного правосуддя та притягнення винних до відповідальності.

Таким чином, умови сьогодення спонукають до поступової трансформації та вдосконалення механізму захисту прав людини, як на національному, так і на міжнародному рівнях, зокрема:

- 1) зниження формалізованості процедур розгляду скарг, наданих від громадян щодо порушення їх прав і свобод;
- 2) високий ступінь незалежності правотворчих процесів та органів, що реалізують правотворчу та правозахисну діяльність в системі державних органів влади України;
- 3) безкоштовне надання юридичної підтримки в рамках правозахисної діяльності;
- 4) безкоштовне надання інформаційно-роз'яснювальних та психологічних послуг в умовах сучасного стану [5].

Організація взаємодії людини та держави може зазнавати трансформацій під тиском глобальних соціально-економічних тенденцій, зовнішніх факторів чи внутрішніх змін, до яких належать процеси введення надзвичайного чи воєнного стану. Важкий період для України породжує нові виклики, пов'язані із необхідністю створення нових та удосконалення існуючих інституцій захисту прав людини в умовах воєнного стану, що обумовлює перспективність проблематики та формує вектори для подальших досліджень. При цьому, принципово важливо усвідомлювати та розуміти необхідність забезпечення прав людини за будь-яких обставин.

Список використаних джерел

1. Конституція України: зі змінами та доповненнями: (прийнята на п'ятій сесії Верховної Ради України 28 червня 1996 р.). Відомості Верховної Ради України. 1996. № 30. Ст. 141.
2. Гришук О. В. Конституційні цінності: філософські та судові аспекти : монографія. Вид. 2-е доопр. і доповн. Київ : Ваіте, 2020. 530 с.
3. Конвенція про захист прав людини і основоположних свобод: ратифіковано Законом України від 17 липня 1997 р. № 475/97.

URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/995_004 (дата звернення: 14.05.2022).

4. Ковалів М. В. Захист прав і свобод людини та громадянина як одне із завдань держави. Державотворення та правотворення в контексті євроінтеграції : матеріали доп. учасників VII-го Всеукр. круглого столу. Львів : Львівський держ. ун-т внутрішніх справ, 2021. С. 74–77.

5. Лазарева М. Д. Стан забезпечення прав людини в Україні на сучасному етапі. Юридичний науковий електронний журнал. № 1. 2020. С. 51–53.

*Лідіч Б.В., аспірант
кафедри галузевого права та загально-правових дисциплін
Інституту права та суспільних відносин
Університету «Україна», м. Київ*

КОНВЕНЦІЯ ПРО ПРАВА ОСІБ З ІНВАЛІДНІСТЮ ЯК МІЖНАРОДНИЙ ДОГОВІР

Захист прав осіб з інвалідністю є одним із ключових показників розвитку сучасного суспільства, яке прагне досягти рівності та справедливості для всіх. Люди з інвалідністю часто стикаються з бар'єрами, що обмежують їхню участь у суспільному економічному та культурному житті, забезпечення їхніх прав означає не лише надання доступу до необхідних послуг, але й створення умов, за яких кожна людина може реалізувати свій потенціал незалежно від стану здоров'я чи фізичних можливостей. Це вимагає комплексного підходу, який охоплює юридичні, соціальні та культурні аспекти.

Основу для реалізації цього підходу закладає Конвенція про права осіб з інвалідністю – міжнародний договір ООН про права людини, спрямований на захист прав та гідності людей з обмеженими можливостями. Сторони Конвенції зобов'язані сприяти, захищати та забезпечувати повне здійснення своїх прав людьми з обмеженими можливостями та забезпечити повну їх рівність перед законом [1].

Конвенція слугує головним каталізатором у глобальних змінах ставлення до людей з обмеженими можливостями не як до об'єктів благодійності, медикаментозного лікування та соціального захисту, а як до повноправних та рівноправних членів суспільства з правами

людини. Конвенція стала першим договором про права людини у XXI столітті [1].

Є вісім керівних принципів, які лежать в основі Конвенції і відіграють ключову роль формуванні інклюзивного суспільства:

- повага до притаманної гідності, індивідуальної самостійності, включаючи свободу власного вибору та незалежність людини;
- недискримінація;
- повна та ефективна участь та включення до суспільства;
- повага до різноманіття та прийняття людей з обмеженими можливостями як частини людського різноманіття та гуманності;
- рівність можливостей;
- доступність;
- рівність між чоловіками та жінками;
- повага до розвитку можливостей дітей-інвалідів та повага до права дітей-інвалідів на збереження своєї ідентичності [1].

Серед основних положень Конвенції – обов'язок держав забезпечити доступність інфраструктури, транспорту, інформації та комунікації, сприяти працевлаштуванню, інклюзивній освіті. Важливу роль у реалізації її положень відіграють механізми моніторингу, які передбачають підготовку державами регулярних звітів про досягнутий прогрес, а також взаємодію з міжнародними організаціями та громадянським суспільством. Для нагляду за виконанням положень Конвенції створено Комітет з прав осіб з інвалідністю, який є належною організацією експертів. Це один із десяти договірних органів, підтримуваних Управлінням Верховного комісара ООН з прав людини в Женеві. Спочатку він складався з 12 незалежних експертів з прав людини, половина з яких обиралася на дворічний термін, а половина – на чотири роки. Тепер члени обираються на чотири роки, при цьому половина членів обирається кожні два роки. Оскільки Конвенція досягла 80 ратифікацій, Комітет було розширено до 18 членів у 2011 році [1].

Основними функціями Комітету є розгляд періодичних звітів, наданих державами-учасницями, надання рекомендацій щодо покращення виконання положень Конвенції, а також аналіз ситуацій, пов'язаних із можливими порушеннями прав осіб з інвалідністю. Комітет також відіграє важливу роль у формуванні міжнародних стандартів і сприяє поширенню найкращих практик у цій сфері.

Отже, захист прав осіб з інвалідністю є важливим завданням держав. Конвенція про захист людей з інвалідністю є необхідним документом вона слугує орієнтиром та дороговказом у забезпеченні дотримання прав осіб з інвалідністю в країнах, а також виступає потужним інструментом для впровадження соціальних змін, сприяючи рівності, повазі до гідності та справедливості для всіх. Її ефективна реалізація є важливим кроком на шляху до побудови світу, де права кожної людини повністю забезпечені та захищені.

Список використаних джерел

1. Конвенція про права осіб з інвалідністю. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/995_g71#Text (дата звернення 03.12.2024)

*бр. Зіновій Літинський, студент III курсу
Богословського факультету
Київської Трьохсвятительської духовної семінарії УГКЦ,
м. Київ – с. Княжичі
ORCID: <https://orcid.org/0009-0006-4260-0495>*

РЕЛІГІЙНІ ЗАСАДИ ПРАВ ЛЮДИНИ: ІСТОРИЧНИЙ ВПЛИВ ТА СУЧАСНА ВЗАЄМОДІЯ

Переважно права людини прийнято розглядати як секулярну концепцію, зокрема так вона закріплена у міжнародних документах, таких як Загальна декларація прав людини 1948 року [1]. Однак, вартує зазначити, що релігійні традиції також мають значний вплив на формування ідей про гідність, свободу та соціальну справедливість. У багатьох випадках релігійні принципи передували світським правовим нормам і сприяли їхньому розвитку, до прикладу християнські базові норми моральної поведінки, життя згідно з Божими заповідями є певними дороговказами щодо того, що може робити людина, які її права. Це певна відправна точка, і властиво з нею як із праобразом співзвучні сучасні концепції актуального розуміння прав людини.

Бачення цього релігійного підґрунтя можна розглядати через призму християнства, бо у ньому знаходимо непорушні, засадничі визнання кризь на біблійне твердження про створення людини: «І сотворив Бог людину на свій образ; на Божий образ сотворив її; чоловіком і жінкою сотворив їх» [2, Буття 1:27]. Властиво, це формує основу для поваги до людського життя, свободи волі та рівності всіх

перед Богом. Творець наділяє людину такими можливостями з любові до неї, а усі надані Ним вказівки покликані сприяти духовному вдосконаленню й водночас є добровільною пропозицією, певною інструкцією, дотримання якої сприятиме гармонійному життю в світі [2].

Схожі принципи зустрічаються також у ісламі, адже ідея справедливості («адл») та милосердя («рахма») лежить в основі непоодиноких приписів шариату, що стосуються захисту прав людини. В українському тлумаченні Корану читаємо: «Ми пошанували синів Адама» [3, 17:70], що підкреслює природну гідність кожної особи [4, 17]. Подібно, юдаїзм, буддизм та інші загальновідомі релігійні традиції мають свої концепції моральної відповідальності та суспільного устрою, що включають захист потребуючих і забезпечення справедливості.

Доречним є розгляд взаємодії релігії у сучасному суспільстві із правами людини. Безумовно, часто саме вони стають арбітражними стовпами, які стоять на варті захисту соціальної справедливості, простягаючи руку допомоги нужденним, переслідуваним, маргіналізованим групам населення, реагуючи на актуальні труднощі, що постають у відповідному місці, часі й контексті конкретного середовища, або ж загалом у світі. Наприклад, Вселенська Католицька Церква активно підтримує права мігрантів, а ісламські благодійні організації допомагають у зонах конфлікту та природних катастроф. Релігійні принципи є осердям традиційних цінностей та рівності, якою наділені усі люди як творіння Божі, тому бачачи локальні чи то масштабні порушення в сторону обмеження прав жінок, інших верств або ж категорій населення, моральним обов'язком цих спільнот віруючих є наполягання на збереженні рівності всіх у правах людини.

Безумовно, релігія як така, залишається впливовою силою у формуванні уявлень про права людини, адже демонструє джерела бачення гідності людської особи. Вона не лише пропонує, але і повсякчасно чуває над збереженням дарованої свободи як можливості у повноті правди діяти на благо суспільства. Насамкінець приведу цитату релігієзнавця Ганса Кюнга, котрий казав наступне: «Миру між народами не буде без миру між релігіями, а миру між релігіями не буде без діалогу між ними» [5].

Список використаних джерел

1. Загальна декларація прав людини. URL: <https://lawyersunion.org.ua/wp-content/uploads/2021/02/Deklaratsiya-prav-lyudyny.pdf>
2. Книга Буття // Біблія у перекл. Івана Хоменка. URL: https://www.truechristianity.info/ua/biblia/genesis_ukr.php
3. Преславний Коран. Переклад смислів українською мовою. Білінгва / Переклав з арабської Михайло Якубович. URL: https://d1.islamhouse.com/data/uk/ih_books/single/uk_meanings_of_Quran_in_Ukrainian.pdf
4. Коран. Переклад смислів українською мовою / Переклав з арабської Михайло Якубович. Вид. 7-е. Стамбул: Hat Cilt, 2018. 631 с. Сура Аль-Ісра. Аят 70. URL: <https://eprints.oa.edu.ua/id/eprint/7373/1/Koran.pdf>
5. Некролог на смерть Ганса Кюнга // Dr. Karl G. Rijkhoek. Theologe Hans Küng verstorben. 06.04.2021. URL: <https://web.archive.org/web/20210406160543/https://uni-tuebingen.de/universitaet/aktuelles-und-publikationen/pressemitteilungen/newsfullview-pressemitteilungen/article/theologe-hans-kueng-verstorben/>

*Малюга Л.Ю., д.ю.н., доцентка,
доцентка кафедри трудового права та права соціального
забезпечення
Навчально-наукового інституту права
Київського національного університету імені Тараса Шевченка
ORCID: <https://orcid.org/0000-0002-0523-221X>*

СОЦІАЛЬНИЙ ЗАХИСТ ГРОМАДЯН, ЯКІ ПОСТРАЖДАЛИ ВНАСЛІДОК ЧОРНОБИЛЬСЬКОЇ КАТАСТРОФИ: СУЧАСНІ ВИКЛИКИ ТА ПРОБЛЕМИ

Внаслідок найбільшої техногенної катастрофи в історії людства - аварії на Чорнобильській АЕС у квітня 1986 року загалом постраждали 3 259 761 громадянин України та 2293 населені пункти України [1, с.242]. Точне число жертв аварії встановити не вдалося і не вдасться, оскільки багато людей вмирили через роки. За приблизними розрахунками, від аварії на ЧАЕС померло близько 4000 осіб. Конституцією України (ст.16) покладено на державу обов'язок

захищати осіб, які постраждали від наслідків Чорнобильської катастрофи, що підкреслює їх особливий статус у контексті посиленого соціального захисту та охорони здоров'я. Однак наукові дослідження показують, що сучасний стан законодавства, що регулює соціальний захист громадян, які постраждали від наслідків катастрофи на ЧАЕС, характеризується як незадовільний внаслідок його безсистемності, наявності численних підзаконних актів, які часто всупереч принципу законності в державі, не тільки не відповідають Закону України «Про статус і соціальний захист громадян, які постраждали внаслідок Чорнобильської катастрофи, але й звужують обсяг прав та зміст прав постраждалого покоління [2, с.6]. Однак, на сьогодні, коли майже завершується 39 рік після найбільшої у світі техногенної катастрофи, далеко не все зроблено, що намічалось і не повною мірою виконується, що встановлено. Навпаки, наявна велика заборгованість держави перед цими категоріями громадян за харчові продукти, допомоги на компенсацію, доплати за роботу на радіоактивно забруднених територіях та фінансового забезпечення лікувальних потреб ліквідаторів та членів їхніх сімей тощо.

Акцентуємо увагу, що чорнобильське законодавство, яке будувалось на принципі виключної відповідальності держави за шкоду, завдану внаслідок аварії на ЧАЕС, попри свою високу гуманістичну спрямованість, не стало ефективним засобом подолання чорнобильської катастрофи, особливо зараз в умовах повномасштабного вторгнення. Воно постійно звужується, обмежується, не виконується. І це не зважаючи на те, що рішенням Конституційного Суду України від 07.04.2021 зазначено, що держава може змінювати законодавче регулювання у сфері соціального захисту осіб, які постраждали внаслідок Чорнобильської катастрофи, проте в разі зміни такого регулювання вона не повинна вдаватися до обмежень, що порушують сутність їх індивідуальних прав, а досягнутий рівень соціального захисту має бути збережено [3]. Основна кількість населення, яка забезпечується різними видами соціального захисту є особами, на долю яких випали усі наслідки аварії на ЧАЕС - і відселення, і втрата майна, роботи, і хвороби.

Сучасним прикладом недопущення порушення прав осіб, постраждалих внаслідок Чорнобильської катастрофи, стало реєстрація проекту постанови «Про встановлення мораторію на внесення змін до переліку населених пунктів віднесених до зон радіоактивного

забруднення внаслідок Чорнобильської катастрофи» (№9472) народними депутатами різних фракцій у 2023 році [4]. Обґрунтовуючи необхідність ухвалення документу, було визначено стурбованість тим фактом, що 22 червня 2023 року на офіційному сайті Державного агентства України з управління зоною відчуження було опубліковано проект «Про затвердження переліку населених пунктів, віднесених до зон радіоактивного забруднення внаслідок Чорнобильської катастрофи, та визнання такими, що втратили чинність, деяких актів Кабінету Міністрів України». Цим документом істотно скорочувалась кількість населених пунктів. Так, до нього було внесено 155 із раніше 863 населених пунктів із 12 областей. Наприклад, із зазначеного переліку не увійшла більшість населених пунктів регіону Житомирської області, при цьому депутати звертали увагу, що таке скорочення автоматично матиме наслідком звуження кола осіб, які постраждали внаслідок аварії на ЧАЕС і втрату соціального захисту для значної кількості чорнобильців.

Варто зауважити, що згаданий проект постанови, як було зазначено в проектній записці, готувався на основі експертних висновків за даними дозиметричної паспортизації населених пунктів, віднесених до зон радіоактивного забруднення, який був проведений ще у 2011 році. Хоча Закон України «Про правовий режим території, що зазнала радіоактивного забруднення внаслідок Чорнобильської катастрофи» передбачає проведення такої дозиметричної паспортизації щорічно. Про категоричну незгоду прийняття постанови Кабміну «Про затвердження переліку населених пунктів, віднесених до зон радіоактивного забруднення внаслідок Чорнобильської катастрофи, та визнання такими, що втратили чинність, деяких актів...» було опубліковано електронну петицію (№41/005129-23еп), яку підписали 25102 осіб [5]. Автори петиції стверджували, що прийняття вказаної постанови матиме негативний вплив на стан здоров'я населення або його окремих груп і, відповідно, це погіршить забезпечення захисту прав та інтересів суб'єктів господарювання та громадян. До того ж, зниження доходів населення матиме негативний вплив також на розвиток місцевого бізнесу і, як наслідок, знизить спроможність територіальних громад. Загальновідомо, що з 26 лютого по 31 березня 2024 року, російські окупанти тримали під військовим контролем АЕС та зону відчуження, де вони здійснювали масові земляні та вибухові роботи, маневри військової техніки і так

спричинили вивільнення величезної кількості радіоактивного пилу. Тому при підготовці проекту постанови Уряду «Про затвердження переліку населених пунктів, віднесених до зон радіоактивного забруднення внаслідок Чорнобильської катастрофи, та визнання такими, що втратили чинність, деяких актів Кабінету Міністрів України» мала б бути проведена належна дозиметрична паспортизація населених пунктів, віднесених до зон радіоактивного забруднення станом на 2023 рік, і вже на основі оновлених даних мали б бути зробити оновлені висновки.

Таким чином, вищезазначене засвідчує, що держава забуває про чорнобильські біди і не виконує зобов'язань перед постраждалими, що передбачені вітчизняним законодавством – ні з питань компенсації, ні з питань оздоровлення, хоча б дітей, ні з питань житлового будівництва для переселенців тощо. Хоча люди, що живуть у зонах відчуження, не втрачають відчуття тієї невидимої згубної небезпеки, яка в дійсності існує і нікуди не ділася.

Список використаних джерел

1. Чорнобиль – стратегії захисту та відродження. Тридцять п'ять років Чорнобильської катастрофи: радіологічні та медичні наслідки, стратегії захисту та відродження: Національна доповідь України. Київ, 2021. 283 с. URL: https://nrerm.gov.ua/downloads/2021/national_report_2021.pdf

2. Малюга Л.Ю. Соціальний захист громадян, які постраждали внаслідок Чорнобильської катастрофи: Монографія. К.: «Хай-Тек Прес», 2013. 264с.

3. Рішення № 1-р(П)/2021 від 07.04.2021 Другого сенату Конституційного Суду України у справі за конституційною скаргою громадянина України Дяченка Олександра Миколайовича та інших громадян України щодо відповідності Конституції України (конституційності) підпункту 13 пункту 4 розділу I Закону України "Про внесення змін та визнання такими, що втратили чинність, деяких законодавчих актів України" від 28 грудня 2014 року № 76-VIII. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/va01p710-21#Text>

4. Проект Постанови про встановлення мораторію на внесення змін до переліку населених пунктів віднесених до зон радіоактивного забруднення внаслідок Чорнобильської катастрофи. URL: <https://ips.ligazakon.net/document/DI09519A?an=4>

5. Електронна петиція «Про категоричну незгоду прийняття постанови Кабміну «Про затвердження переліку населених пунктів, віднесених до зон радіоактивного забруднення внаслідок Чорнобильської катастрофи, та визнання такими, що втратили чинність, деяких актів...» від 5 липня 2023 р. No 41/005129-23еп. URL: <https://petition.kmu.gov.ua/petitions/5129>

*Матвійчук В.А., студент III курсу,
групи ПЗ-23.2-1фмб спеціальності «Право»
Фахового коледжу «Освіта» Університету «Україна»
Сердюк Є.В., к.ю.н., доцент,
доцент кафедри галузевого права та загально-правових дисциплін
Інституту права та суспільних відносин
Університету «Україна», м. Київ
ORCID: <https://orcid.org/0000-0002-5467-7207>*

ПРАВА ЛЮДИНИ: ІСТОРІЯ ТА СУЧАСНІСТЬ

Права людини є універсальним поняттям, що відображає основоположні свободи й гідність кожної особи незалежно від її походження, статі, віку, релігії чи інших ознак. Їхній розвиток пройшов тривалий і складний шлях, починаючи з філософських ідей античності, коли мислителі, такі як Цицерон і Арістотель, розмірковували про природне право, що дароване людині природою, до визначних історичних подій, як-от прийняття Великої хартії вольностей (1215), що обмежила королівську владу в Англії. Епоха Просвітництва та Французька революція XVIII століття заклали основу сучасного розуміння прав людини, проголосивши ідеали свободи, рівності та братерства.

У XIX–XX століттях, під впливом індустріалізації, соціальних революцій та світових воєн, права людини набули міжнародного масштабу. Ключовою віхою став 1948 рік, коли Організація Об'єднаних Націй ухвалила Загальну декларацію прав людини, яка стала наріжним каменем сучасної системи захисту прав людини. Цей документ уперше уніфікував ідеї свободи слова, віросповідання, рівності перед законом і соціального забезпечення. Згодом були прийняті важливі міжнародні угоди, такі як Міжнародний пакт про громадянські і політичні права (1966) та Міжнародний пакт про економічні, соціальні і культурні права (1966), які створили правову

основу для реалізації прав людини в різних країнах. Крім того, на регіональному рівні з'явилися такі документи, як Європейська конвенція про захист прав людини і основоположних свобод (1950) та Американська конвенція з прав людини (1969), що розширили і поглибили міжнародні стандарти.

У сучасному світі права людини залишаються основою демократичного розвитку, проте вони стикаються з численними викликами. Серед них – авторитаризм, тероризм, збройні конфлікти, порушення прав меншин, нерівність між розвиненими та країнами, що розвиваються. Особливою проблемою є гендерна нерівність, яка продовжує існувати в багатьох суспільствах, перешкоджаючи доступу жінок до освіти, працевлаштування та участі в політичному житті.

Зокрема, в умовах технологічної революції виникають нові загрози: порушення приватності через масове стеження, використання штучного інтелекту в дискримінаційних практиках, дезінформація, яка підриває свободу слова та доступ до правдивої інформації.

Особливе значення має питання прав людини в умовах збройних конфліктів, таких як війна в Україні, що розпочалася в 2014 році й загострилася у 2022 році. Грубі порушення прав мирного населення, воєнні злочини, депортації та руйнування критичної інфраструктури стали викликом для міжнародного правового порядку, потребуючи жорсткої реакції міжнародної спільноти.

Попри ці виклики, міжнародна спільнота продовжує працювати над зміцненням системи захисту прав людини через такі інституції, як Європейський суд з прав людини, Міжнародний кримінальний суд, а також через діяльність громадянського суспільства та правозахисних організацій. Важливу роль відіграє розвиток нових ініціатив, зокрема з просування цифрових прав, боротьби з кібербулінгом та захисту кліматичних прав, що все більше визнаються частиною прав людини.

Таким чином, історія прав людини демонструє постійний розвиток і боротьбу за їх утвердження. Сучасність, попри прогрес, вимагає нових підходів, інноваційних рішень і глобальної солідарності для забезпечення їх дотримання у всьому світі. Лише через спільні зусилля держав, міжнародних організацій і громадянського суспільства можливо створити світ, у якому права кожної людини будуть не лише проголошені, а й гарантовані на практиці.

Права людини є не лише юридичною категорією, але й універсальною цінністю, що визначає моральні та етичні засади сучасного суспільства. Їхній історичний розвиток свідчить про прагнення людства до справедливості, свободи та рівності, а сучасні виклики підтверджують, що ця боротьба триває. Попри досягнення у створенні міжнародних правових механізмів і впровадженні глобальних стандартів, багато проблем залишається нерозв'язаними. Нові загрози, пов'язані з технологічним прогресом, збройними конфліктами та нерівністю, підкреслюють необхідність посилення міжнародної співпраці, залучення громадянського суспільства та активізації зусиль кожної держави.

Таким чином, права людини – це не статична концепція, а жива, динамічна система, яка потребує постійного вдосконалення. Вони є основою для побудови справедливого й мирного світу, де кожна людина матиме можливість жити у гідності та безпеці. Лише через взаємодію, толерантність і прагнення до спільного блага можна забезпечити реальне втілення цих прав у повсякденному житті.

Мостова Х., здобувачка другого (магістерського) рівня вищої освіти, групи ЗПЗ-24-Ім-тк-м. Київ Інституту права та суспільних відносин Університету «Україна», м. Київ

МІЖНАРОДНО-ПРАВОВІ СТАНДАРТИ ПРАВ ЛЮДИНИ

У сфері міжнародного захисту прав людини міжнародні стандарти відіграють важливу роль з огляду на те, що виконання зобов'язань стосовно заохочення загальної поваги, дотримання та захисту прав людини й основних свобод є обов'язком усіх держав-членів ООН. Одним із найважливіших досягнень ООН є створення всеосяжного набору законів про права людини – універсального кодексу, який охороняється на міжнародному рівні, до якого може приєднатися кожна держава і до якого прагнуть усі люди [1].

ООН визначила широкий спектр міжнародно-визнаних прав, зокрема громадянські, культурні, економічні, політичні та соціальні права; створила механізми для заохочення та захисту цих прав і для допомоги державам у виконанні їхніх зобов'язань. Основним завданням ООН є здійснення міжнародного співробітництва для

підтримки та розвитку поваги до прав людини й основних свобод для всіх людей, незалежно від мови, раси, релігії чи статі. Для реалізації цього завдання в рамках ООН сформовано широку систему правозахисних інститутів, діяльність яких спрямована на утвердження поваги до прав людини та забезпечення їх визнання і дотримання державами-учасниками. Ця система є широким спектром гарантій прав людини, основаних на загальновизнаних принципах, які відображено в низці міжнародних договорів універсального та регіонального характеру, її по праву можна назвати одним із найважливіших досягнень міжнародної спільноти.

Структура міжнародних норм у сфері прав людини складається із сукупності принципів і норм, які визначають: права і свободи людини в різних сферах життя; зобов'язання держави забезпечувати і поважати права людини без будь-якої дискримінації в мирний час і під час збройних конфліктів; загальні принципи природного права; відповідальність за злочинне порушення прав людини; напрями розвитку та розширення сфери прав людини; напрями посилення механізму контролю за виконанням зобов'язань держав у сфері прав людини. Відповідно до цих стандартів кожна держава зобов'язана впорядкувати чинне законодавство, усунути суперечності з нормами міжнародного права, скасувати застарілі норми й усунути прогалини [2].

Правову природу міжнародних стандартів у сфері прав людини можна розглядати як: загальновизнані положення міжнародних актів обов'язкового та рекомендаційного характеру, а також принципи міжнародного права, що визначають основні права особи, які мають вирішальне значення для захисту людини від незаконних і необґрунтованих дій з боку держави, посадових та інших осіб, які порушують або обмежують ці права і слугують орієнтиром для всіх держав при регламентації та забезпеченні прав своїх громадян; положення, що містяться в загальновизнаних актах, які визначають основні права і свободи, а також обов'язки осіб, які перебувають під юрисдикцією світової спільноти держав.

Комплекс міжнародно-правових документів, який формується в міжнародному праві протягом останніх десятиліть, регулює різні аспекти забезпечення та захисту прав і свобод людини. У міжнародному праві існує не тільки правовий, а й організаційно-правовий метод функціонування, який проявляється у прийнятті

суб'єктами міжнародного права організаційних заходів щодо реалізації його норм, тому процес впровадження міжнародного права у національне законодавство розглядається, як єдність правотворчої та організаційно-правової діяльності [3].

Норми міжнародного права, що спрямовані на врегулювання суб'єктів різної державної належності, зазвичай, є самовиконавчими і мають на території держави пряму дію відповідно до бланкетного методу. При врегулюванні відносин між національними суб'єктами однієї держави вони переважно не є самовиконавчими, і для реалізації їх положень держава приймає відповідний нормативно-правовий акт, який конкретизує зміст норм у межах і в обсязі, визначених міжнародним актом, положення якого підлягають конкретизації.

Нормативне закріплення певного положення прав людини в міжнародних актах, визнаних державою та на конституційному рівні, не є безумовною ознакою їх реальності. Успішна реалізація відповідних прав залежить від того, чи створені державою надійні механізми їх забезпечення та захисту. Покладення на державу головного обов'язку щодо утвердження та забезпечення прав людини зобов'язує її створювати ефективні національні механізми захисту прав людини, що означає сукупність інструментів і можливостей, передбачених національним законодавством, якими кожен може скористатися для захисту своїх прав [2].

Встановлена міжнародною спільнотою система принципів і норм міжнародного права, що стандартизують права людини, потребує реалізації за допомогою внутрішньодержавних заходів щодо фактичної реалізації в національну правову систему. Найважливішим у захисті та дотриманні міжнародних стандартів прав і свобод людини є наявність та ефективність міжнародних механізмів їх захисту. У випадках, коли державний механізм не може забезпечити реалізацію прав і свобод людини, міжнародне право передбачає можливість застосування міжнародних механізмів забезпечення і захисту прав і свобод людини [3].

Отже міжнародно-правові стандарти прав людини є наріжним каменем у формуванні справедливого і гуманного світового порядку. Вони встановлюють універсальні критерії для захисту та просування прав і свобод кожної людини, незалежно від національних кордонів. Документи, такі як Загальна декларація прав людини, Міжнародні пакти про права людини та інші міжнародні конвенції, закріплюють

основні права, які повинні поважатися та захищатися всіма державами. Ці стандарти не лише визначають мінімальні вимоги для поводження з людьми, але й стимулюють держави до постійного вдосконалення своїх правових та соціальних систем. Крім того, міжнародно-правові стандарти забезпечують механізми для моніторингу, звітності та відповідальності, що дозволяє міжнародному співтовариству ефективно реагувати на порушення прав людини. Універсальність та обов'язковість цих стандартів є ключовими для забезпечення гідності, рівності та свободи для кожної людини, сприяючи таким чином розвитку мирного та справедливого світового співтовариства.

Список використаних джерел

1. Статут Організації Об'єднаних Націй. URL: https://unic.un.org/aroundworld/unics/common/documents/publications/uncharter/UN%20Charter_Ukrainian.pdf
2. Загальна декларація прав людини від 10.12.1948. URL: http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/995_015 (дата звернення 20.11.2024).
3. Наливайко Л. Р., Степаненко К. В. Міжнародно-правові стандарти прав людини : навч. посіб. Дніпро : ДДУВС, 2019.

*Олійник О.О. к.ю.н., доцент
завідувач кафедри права та інформаційних технологій
Миколаївського міжрегіонального інституту
Університету «Україна», м. Миколаїв
ORCID: <https://orcid.org/0000-0002-2325-4439>*

ЩОДО ІСТОРИЧНИХ АСПЕКТІВ СУДОВОЇ ЕКСПЕРТИЗИ В УКРАЇНІ

Судова експертиза – це дослідження експертом на основі спеціальних знань матеріальних об'єктів, явищ і процесів, які містять інформацію про обставини справи, що перебуває у провадженні органів дізнання, досудового та судового слідства [1].

Слід зазначити, що професія судового експерта є унікальною за своїм змістом з одного боку, його професійний статус полягає у проведенні із застосуванням своїх спеціальних знань (з практично необмеженого кола питань – науки, техніки, ремесла тощо) науково-обґрунтованого дослідження для встановлення фактів, що мають

доказове значення під час розслідування та розгляду справ у судах, з іншого – він набуває статусу процесуальної особи під час надання висновку експерта і таким чином у своїй професійній діяльності поєднує статус фахівця з відповідної галузі знань науковця та процесуальної особи [2, с. 10].

А зараз звернемося до невеличкого історичного екскурсу, адже минуло понад 110 років з часу заснування Київського та Одеського кабінетів науково-судової експертизи. Якою ж була історія створення та який шлях довелося прийти сучасним експертним установам, щоб бути такими як зараз?

4 липня 1913 року, перебуваючи на яхті «Штандарт» в одному з балтійських портів, Його Імператорська Величність Микола II на оригіналі прийнятого Державною радою та Державною думою російської імперії Закону «Про заснування кабінетів науково-судової експертизи в містах Києві, Одесі та Москві» власноруч написав: «Быть по сему» [3, с. 1441]. Так було започатковано судово-експертну діяльність в Україні, а також засновано найстаріші експертні установи на її теренах – Київський та Одеський науково-дослідні інститути судових експертиз [4, с. 8].

Цьому передувало невпинне зростання кількості і нерозкритих злочинів у країні та світі. Однією з причин низького, рівня їх розкриття вважалася відсутність експертних установ і технічного обладнання, необхідного) для функціонування останніх, а також кваліфіковано підготованих кадрів [4, с. 8-9].

Стрілець Г.О. у своїх працях, окреслила, що судово-експертні установи в Україні та напрямки їх діяльності у системі Міністерства юстиції України були створені ще за часів російської імперії, зокрема, першими у 1914 р. виникли судово-експертні установи у Києві та Одесі, а у 1923 р. відкрилася подібна судово-експертна установа у Харкові. Основною метою, відповідно до законів, було проведення судово-експертних досліджень з кримінальних і цивільних справ з використанням методів судової фотографії, дактилоскопії, хімічного і мікроскопічного аналізу [6, с. 6].

Револьюційні події 1917 року перевернули все життя російської імперії. На жаль, кабінети науково-судової експертизи також чекало серйозне випробування. Два російських кабінети практично одразу припинили своє існування. Українські кабінети зуміли вистояти навіть під час революції та громадянської війни, хоча і працювали зі збоями.

В цілому, на території радянського союзу до 1929 року не залишалось інших криміналістичних експертних установ, крім українських [5, с. 6].

На законодавчому рівні висновок експерта вперше визначено різновидом судових доказів згідно з КПК УРСР, який набрав чинності 20 вересня 1922 року. Відтак діяльність Київського кабінету науково-судової експертизи також отримала законодавчу регламентацію. У слідчо-судову практику дуже швидко впроваджувалися нові науково-технічні засоби і прийоми. У зв'язку з розширенням функцій Положенням про судоустрій УРСР. З прийняттям 23 жовтня 1925 року, кабінети науково-судової експертизи реорганізовано в Київській, Харківській та Одеській інститути науково-судової експертизи [4, с. 10].

Із заснуванням інститутів розпочинається новий етап у розвитку українських експертних науково-дослідних установ, у межах яких, окрім наявних чотирьох секцій (індивідуальної ідентифікації, кримінальної психології та психопатології, судово-медична, судової хімії), утворюються ще дві - судово-біологічних досліджень і кримінально-психологічних та психопатологічних досліджень [5, с. 6].

Завдяки новій організаційній структурі КНДІСЕ розширилося коло його експертної діяльності, що перетворило інститут на багатопрофільну експертну установу її науково-дослідну роботу було сконцентровано на вдосконаленні методів токсикологічного аналізу (у 1926 році В. Л. Павлов запропонував метод використання газоподібного хлору в лужному середовищі для руйнування трупного матеріалу), судової фотографії (кольороподіл, підсилення контрастів), ідентифікації обрізів нарізної зброї [4, с. 10-11].

Післявоєнний період розвитку НДІСЕ тривав на тлі відбудови зруйнованого господарства України, зростання злочинності й, відтак, подальшого розширення мережі судово-експертних установ. Положенням про КНДІСЕ, затвердженим міністром і юстиції УРСР 27 грудня 1950 року, поряд із розробкою нових методів дослідження речових доказів перед І установою було поставлено завдання з вивчення питань теорії криміналістики та судової експертизи. Крім того, змінено профіль експертної діяльності відділів судово-хімічних та судово-біологічних досліджень: хімічний аналіз біогенних матеріалів і біологічні дослідження віднесено до компетенції

республіканського й обласних бюро судово-медичної експертизи [4, с. 11].

Після здобуття Україною незалежності завдання ліквідації злочинності на її теренах визначило необхідність подальшого розвитку методів криміналістики і судової експертизи [4, с. 12].

Сьогодні під час роботи експерти використовують сучасне електронне обладнання для виявлення латентних слідів, лазерні прилади (інфрачервоні та ультрафіолетові спектрометри), технічні засоби для рентгено-структурного аналізу та газової хроматографії, і комп'ютерну техніку. Тож, пишаючись цінним досвідом експертної та наукової роботи, накопиченим за 110-річний період і діяльності КНДІСЕ, його колектив сьогодні має неабиякий потенціал творчого інтелекту для продовження справи боротьби зі злочинністю і служіння правосуддю України [4, с. 12].

Наприкінці нашого історичного екскурсу, хотілося б відзначити, що досліджуючи історію створення та розвитку науково-дослідних інститутів судових експертиз в Україні, ми можемо зробити висновок, що вона є досить не простою, адже їм доводилося «виживати» і під час революції, і під час Другої світової війни, але все ж співробітникам цих установ вдалося вистояти в такі непрості часи та зберегти бажання передати накопичений багатовіковий досвід послідовникам, нестримного служіння науці і до теперішнього часу.

Список використаних джерел

1. Про судову експертизу: Закон України від 25.02.1994 р. № 4038-XII. URL: https://ips.ligazakon.net/document/t403800?ed=2003_04_03 (дата звернення: 25.11.2023).
2. Головченко Л.М. Проблемні питання законодавчого регулювання судово-експертної діяльності. *Бюлетень Міністерства юстиції України*. Київ. 2013. № 1. С. 8-10.
3. Збірник указів та розпоряджень уряду: 1913 р. № 158. С. 1551.
4. Клименко Н. З історії розвитку і становлення Київського науково-дослідного інституту судових експертиз Міністерства юстиції України. Віче. Рубрика «Наукова бібліотека». 2013. № 14. С. 8-12.
5. Історична довідка: Проект СПЕЦТЕМА. *Незалежний аудитор*. 2013. № 6. С. 2-17.

6. Стрілець Г.О. Генезис системи судово-експертних установ в Україні та напрямки їх діяльності: автореф. дис. на здобуття наук. ступеня кандидата юрид. наук : 12.00.09. Київ, 2009. 16 с.

*Попов Г.В., д.ю.н., доцент
кафедри галузевого права та загально-правових дисциплін
Інституту права та суспільних відносин
Університету «Україна», м. Київ
ORCID: <https://orcid.org/0000-0002-4928-2470>*

АКТУАЛЬНІ АСПЕКТИ ТЛУМАЧЕННЯ ЗМІСТУ ПОНЯТТЯ «ПОТЕРПІЛИЙ» У КРИМІНАЛЬНОМУ ПРОЦЕСІ

Відповідно до ст. 3 Конституції України людина, її життя і здоров'я, честь і гідність, недоторканність і безпека визнаються в Україні найвищою соціальною цінністю.

Права і свободи людини та їх гарантії визначають зміст і спрямованість діяльності держави. Держава відповідає перед людиною за свою діяльність. Утвердження і забезпечення прав і свобод людини є головним обов'язком держави [1].

У ст. 28 Конституції України передбачено, що кожен має право на повагу до його гідності. Ніхто не може бути підданий катуванню, жорстокому, нелюдському або такому, що принижує його гідність, поводженню чи покаранню.

Необхідно зауважити, що з початком повномасштабного вторгнення країни агресора та територію нашої держави права людини на життя, статеву свободу і недоторканність тощо зазнають суттєвих порушень.

Пункти 4, 5 ч. 1 ст. 442-1 КК України встановлюють відповідальність за умисне вчинення в межах широкомасштабного або систематичного нападу на цивільне населення, а саме: звалтування, сексуальної експлуатації, примушування до зайняття проституцією, примусової вагітності, примусової стерилізації або будь-яких інших форм сексуального насильства; оборнення в рабство або торгівлі людьми [2].

Вказані злочини згідно Римського статуту Міжнародного Кримінального Суду (далі – МКС) відносяться до злочинів пороти людяності [3].

Слід зауважити, що згідно кримінального процесуального законодавства потерпілим у кримінальному провадженні може бути фізична особа, якій кримінальним правопорушенням завдано моральної, фізичної або майнової шкоди, юридична особа, якій кримінальним правопорушенням завдано майнової шкоди, а також адміністратор за випуском облігацій, який відповідно до положень Закону України «Про ринки капіталу та організовані товарні ринки» діє в інтересах власників облігацій, яким кримінальним правопорушенням завдано майнової шкоди (ч. 1 ст. 52 КПК України).

Якщо внаслідок кримінального правопорушення настала смерть особи або особа перебуває у стані, який унеможлиблює подання нею відповідної заяви, положення ч.ч. 1 – 3 ст. 52 КПК України поширюються на близьких родичів чи членів сім'ї такої особи. Потерпілим визнається одна особа з числа близьких родичів чи членів сім'ї, яка подала заяву про залучення її до провадження як потерпілого, а за відповідним клопотанням - потерпілими може бути визнано кілька осіб.

Після того, як особа, яка перебувала у стані, що унеможлилював подання нею відповідної заяви, набуде здатності користуватися процесуальними правами, вона може подати заяву про залучення її до провадження як потерпілого (ч. 6 ст. 52 КПК України) [4].

В контексті даного дослідження доцільно звернутися до практики МКС, який використовує поняття прямих і непрямих потерпілих. Так, у своєму рішенні у справі «Прокурор проти Боско Нтаганда» (The Prosecutor v. Bosco Ntaganda no. – ICC-01/04-02/06) суд зазначив, що до прямих потерпілих належать: потерпілі від нападів (в тому числі від вбивств, замахів на вбивство, жінки та чоловіки, які зазнали сексуального насильства, потерпілі від переслідувань, примусово переміщені особи), діти-солдати, а також діти, які народилися внаслідок згвалтування та сексуального насильства, сексуального рабства.

До непрямих потерпілих належать: члени сімей прямих потерпілих, зокрема ті, які мали особистісний тісний зв'язок з прямим потерпілим, що може включати: неодружені пари, діти, які народжені поза шлюбом. Крім того, до непрямих потерпілих належать ті, хто були свідками злочинів, які вчинялися стосовно прямих потерпілих.

Палата зауважила, що діти, які не народилися внаслідок згвалтування та сексуального рабства, але є дітьми жінок і дівчат, які стали потерпілими від згвалтування або сексуального рабства в контексті злочинів, за які Нтаганда був засуджений, можна вважати непрямими потерпілими від таких злочинів [5].

Також варто звернутися до положень Конвенції Ради Європи про запобігання насильству стосовно жінок і домашньому насильству та боротьбу із цими явищами (Стамбульська конвенція) у ст. 2 якої визначено, що ця Конвенція застосовується до всіх форм насильства стосовно жінок, у тому числі домашнього насильства, яке зачіпає жінок непропорційно.

Сторони заохочуються застосовувати цю Конвенцію до всіх жертв домашнього насильства. Під час виконання положень цієї Конвенції Сторони

Ця Конвенція застосовується в мирний час і в ситуаціях збройного конфлікту [6].

Крім того, у Стамбульській конвенції зазначається, що діти є жертвами домашнього насильства, у тому числі як свідки насильства в лоні сім'ї.

У Законі України «Про запобігання та протидію домашньому насильству» міститься схожа норма. Так, у п. 2 ст. 1 зазначено, що дитина, яка постраждала від домашнього насильства (далі – постраждала дитина), – особа, яка не досягла 18 років та зазнала домашнього насильства у будь-якій формі або стала свідком (очевидцем) такого насильства.

Отже, як бачимо, міжнародне та національне законодавство містять положення згідно з якими діти, які хоч і не постраждали безпосередньо від насильства, а є лише свідками, все одно повинні визнаватися постраждалими.

Враховуючи викладене, до потерпілих, зокрема від кримінальних правопорушень наведених у ст. 442-1 КК України, доцільно віднести не лише осіб яким протиправними діями безпосередньо завдано шкоду (прямі потерпілі), а й осіб яким шкода завдана опосередковано (непрямі потерпілі).

Список використаних джерел

1. Конституція України від 28.06.1996 р. № 254к/96-ВР. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/254%D0%BA/96-D0%B2%D1%80#Text>

2. Кримінальний кодекс України від 05.04.2001 року № 2341-III. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2341-14#Text>
3. Римський статут Міжнародного Кримінального Суду 1998 р. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/995_588#Text
4. Кримінальний процесуальний кодекс України від 13.04.2012 р. № 4651-VI. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/4651-17#Text>
5. Рішення у справі «Прокурор проти Боско Нтаганда» (The Prosecutor v. Bosco Ntaganda no. – ICC-01/04-02/06). URL: https://www.icc-cpi.int/sites/default/files/CourtRecords/CR2019_03568.PDF
6. Конвенція Ради Європи про запобігання насильству стосовно жінок і домашньому насильству та боротьбу із цими явищами (Стамбульська конвенція) 2011 р. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/994_001-11#Text
7. Закон України «Про запобігання та протидію домашньому насильству» від 07.12.2017 р. № 2229-VIII. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2229-19#Text>

*Ринденко І., здобувач II вищого магістерського рівня
вищої освіти, групи ЗПЗ-24-Ім-тк-Київ
Інституту права та суспільних відносин
Університету «Україна», м. Київ*

ІСТОРИКО-ПРАВОВІ АСПЕКТИ СТАНОВЛЕННЯ ЗАБОРОНИ КАТУВАННЯ, ПРИНИЖЕННЯ ГІДНОСТІ НА МІЖНАРОДНОМУ РІВНІ

Катастрофічні наслідки Другої світової війни, які побачив світ, ознаменували визнання того факту, що катування – це, передусім, один з найнебезпечніших міжнародних злочинів проти прав людини, її честі та гідності.

Акти катування, що вчинені під час війни, вважаються військовими злочинами та були заборонені ще у 1949 р. Женевськими конвенціями (ст.ст. 3, 12, 50 Женевської конвенції I, ст.ст. 3, 12, 51 Женевської конвенції II, ст.ст. 3, 17, 87, 130 Женевської конвенції III, ст.ст. 3, 31, 32, 100, 118, 147 Женевської конвенції IV), а також у Першому (ст. 75) та у Другому (ст. 4) Додаткових Протоколах, що належать до не міжнародних збройних конфліктів (ст. 4) [1]. Маємо наголосити, що до Женевських конвенцій приєдналися всі держави

світу, тому заборона тортур під час війни вважається універсальною. Поряд з цим, згідно Римського статуту Міжнародного кримінального суду, катування визнається одночасно злочином проти людства та військовим злочином [2].

В умовах сьогодення заборона застосування катувань і жорстокого поводження є загальною міжнародною нормою, що, зокрема, закріплена у Загальній декларації прав людини, проголошеній та ухваленій Генеральною Асамблеєю ООН від 10.12.1948 р., Європейській конвенції про захист прав людини і основоположних свобод від 04.11.1950 р., Міжнародному пакті про громадянські та політичні права 1966 р., Конвенції ООН проти катувань від 10.12.1984 р., Європейській конвенції про запобігання катуванням та нелюдському або такому, що принижує гідність, поводженню чи покаранню від 26.11.1987 р., Факультативному протоколі до Конвенції проти катувань та інших жорстоких, нелюдських або таких, що принижують гідність, видів поводження та покарання (ратифіковано Законом України від 21.07.2006 р.)

Крім зазначених актів, у міжнародно-правовій практиці існує досить широкий перелік й інших документів, якими регламентовано питання заборони катування та жорстокого поводження з людиною, а саме: Мінімальні стандартні правила поводження з ув'язненими, прийняті Конгресом ООН по запобіганню злочинності і поводженню з правопорушниками, 1955 р.; Міжнародний пакт про економічні, соціальні і культурні права 1966 р.; Кодекс поведінки службових осіб по підтриманню правопорядку, прийнятий Генеральною Асамблеєю ООН у 1979 р.; Декларація про поліцію РЄ 1979 р.; Декларація основних принципів правосуддя для жертв злочинів та зловживання владою 1985 р.; Рекомендація Комітету міністрів Ради Європи державам-членам щодо Європейських пенітенціарних правил 1987 р.; Підсумковий документ Віденської зустрічі представників держав-учасниць Ради з безпеки і співробітництва в Європі 1989 р.; Звід принципів захисту всіх осіб, які підлягають затриманню або ув'язненню у якій би то не було формі, прийнятий Генеральною Асамблеєю ООН у 1989 р.; Основні принципи застосування сили і вогнепальної зброї службовими особами по підтриманню правопорядку 1990 р.; Стандартні мінімальні правила ООН щодо заходів, не пов'язаних з тюремним ув'язненням, 1990 р.; Паризька хартія для нової Європи 1990 р.; документи Копенгагенської (1990 р.)

і Московської (1991 р.) нарад-конференцій з людського виміру, Народи з безпеки і співробітництва в Європі; конвенції про захист жертв війни, про боротьбу з геноцидом, апартеїдом, рабством тощо.

Проте зазначені вище документи не охоплюють всіх актів, чинних у даній сфері, що використовуються у світовій практиці, оскільки наразі діють подібні акти галузевого значення, зокрема рішення ЮНЕСКО, ОБСЄ, Європейського суду тощо. Проблемним питанням є те, що не всі з цих міжнародних документів ратифіковано Україною (зокрема, нині актуальним питанням є ратифікація нашою державою Європейської конвенції про відшкодування шкоди жертвам насильницьких злочинів від 24.11.1983 р., оскільки на сьогодні таких жертв налічується майже 1,5 млн.) [3, с. 20].

Водночас у міжнародному та національному законодавстві України не існує чіткого визначення понять «катування», «жорстоке поводження», «нелюдське поводження» тощо. Ці терміни застосовуються для описання цілого діапазону дій, включаючи фізичне чи психічне знущання, утримання в темній камері, відмову надати затриманим можливість задовольнити основні потреби тощо.

З позиції міжнародних та європейських стандартів для катування як злочину властивий надзвичайно високий рівень тяжкості фізичного болю або душевних страждань. Цей злочин вчиняється умисно (свідомо), з певною метою та спеціальним суб'єктом (зокрема, офіційною особою або з відома такої особи, тобто катування асоціюється з державою). При цьому, як наголошують міжнародні експерти, особливе значення має встановлення та розуміння як поняття катування, так і низки інших важливих категорій [4, с. 9-11].

На це орієнтує і примітка до принципу 6 Зводу принципів захисту всіх осіб, що підлягають затриманню чи ув'язненню у будь-якій формі (1988 р.) [5]. Згідно цієї примітки термін «жорстокі, нелюдські чи такі, що принижують гідність, види поводження або покарання» повинен тлумачитися таким чином, щоби забезпечити, по можливості, найбільш широкий захист проти зловживань фізичного чи психологічного характеру, включаючи утримання затриманої чи ув'язненої особи в умовах, які позбавляють її, тимчасово або постійно, будь-якого із її природних почуттів: зору, слуху, просторової або часової орієнтації, та які можуть викликати стрес, почуття жаху чи неспокою, здатні принизити чи образити її, зломити її фізичний чи моральний опір.

Загалом варто зазначити, що катування займає верхню позицію за шкалою жорстокості, за ним йде нелюдське, а потім таке, що принижує гідність поведження або покарання. При цьому катування завжди є виявом жорстокого поведження, однак останнє є ширшим (на відміну від катування) поняттям, оскільки включає до свого складу й інші форми поведження, а не тільки умисне заподіяння сильного фізичного або психічного болю. Варто Катування здійснюються з певною метою, тоді як жорстоке поведження не несе в собі такої трансцендентності; сенс жорстокого поведження – у самому жорстокому поведженні, або в тих, хто його здійснює [6, с. 223]. Водночас катування та жорстоке поведження можуть здійснюватися як державою (її представниками), так і окремими громадянами чи групами громадян, відтак такого роду поведження потрапляє під інше визначення – вбивство, тілесні uszkodження, згвалтування, насильство над особою, злочин, вчинений з особливою жорстокістю тощо.

Список використаних джерел

1. Женевські конвенції з протоколами. URL: <https://www.un.org/ru/humanitarian/law/geneva.shtml> (дата звернення 20.11.2024).
2. Римський статут Міжнародного кримінального суду: міжнародний документ від 17.07.1998 р. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/995_588#Text (дата звернення 20.11.2024).
3. Кримінальна відповідальність за катування в Україні та зарубіжних країнах: навч. посіб. / за заг. ред. д.ю.н., проф. А. В. Савченка. Київ: Видавничий дім «Кондор», 2018. 240 с.
4. Тицька Л. І. Караність злочинів, ознакою складів яких є жорстокість. Часопис Академії адвокатури України. 2012. Вип. № 14. URL: <http://www.nbu.gov.ua/e-journals/Chaau/2012-1/12tliyez.pdf> (дата звернення 20.11.2024).
5. Звід принципів захисту всіх осіб, які піддаються затриманню або ув'язненню в будь-якій формі: резолюція 43/173 Генеральної Асамблеї ООН від 9 грудня 1988 року. URL: http://zakon1.rada.gov.ua/laws/show/995_206 (дата звернення 20.11.2024).
6. Катеринчук К. В. Кримінально-правова характеристика катування. Теоретичні та прикладні проблеми сучасного кримінального права: матеріали II міжнар. наук.-практ. 201 конф., м.

Луганськ, 19–20 квіт. 2012 р. Луганськ: РВВ ЛДУВС ім. Е.О. Дідоренка, 2012 С. 221–224.

*Савич В.О., к.політ.н., доцент,
доцент кафедри міжнародних відносин та політичного консалтингу
Інституту права та суспільних відносин
Університету «Україна», м. Київ
ORCID: <https://orcid.org/0000-0002-5262-5833>*

ПРИНЦИПИ ФОРМУВАННЯ СОЦІАЛЬНОЇ БЕЗПЕКИ ТА ЗАХИСТУ ПРАВ ЛЮДИНИ

В сучасних умовах, які характеризуються глобальними трансформаційними змінами, кризовими періодами, коли відбувається зміна базових ціннісних орієнтирів розвитку, розпочинається процес формування нової ідеології безпечного розвитку на новій ціннісній основі. В умовах нестійкого стану виникають доцентрові та відцентрові тенденції, які сприяють небезпечному (або безпечному) розвитку суспільства, може проявлятися як до самозбереження своєї самобутності, так і до інтеграції.

Необхідно мати на увазі, що соціальну безпеку, з одного боку можна розглядати як уміння жити в різних світах (через розвиток біосоціальної здатності пристосування і самосвідомості), а з іншого боку, це необхідність співіснування різних ідентичностей на основі рівноправності і толерантності. Соціальна безпека держави – це гарантія захищеності громадян від впливу зовнішніх та внутрішніх загроз. Такі зовнішні проблеми, як розповсюдження ядерних технологій, тероризм, нелегальна торгівля зброєю, питання екології, неконтрольована міграція, демографічний вибух, етнічна ворожнеча потребують не просто багатосторонніх, а загальносвітових масштабів вирішення, толерантності в міжнаціональних відносинах, об'єднання зусиль міжнародної спільноти, співпраці. Щодо внутрішніх загроз соціальній безпеці для більшості населення – це погіршенні соціально-економічного стану в країні, неконтрольоване зростання цін, втрата довіри до влади, демографічна криза, збройний конфлікт, вимушена внутрішня та зовнішня міграція, високий рівень корупції та тінізації економіки. Саме сучасне суспільство вимагає від людини певних здібностей та знань, щоб витримати тиск з боку небезпечного середовища, яке ставить під сумнів впевненість самоідентифікації, та

індивідуальне право на безпечний розвиток. Сучасна людина перебуває у постійно нестійкому стані.

Що стосується України, то слід зазначити, що «державна політика у сферах національної безпеки і оборони спрямована на захист: людини і громадянина - їхніх життя і гідності, конституційних прав і свобод, безпечних умов життєдіяльності; суспільства - його демократичних цінностей, добробуту та умов для сталого розвитку; держави - її конституційного ладу, суверенітету, територіальної цілісності та недоторканності; території, навколишнього природного середовища - від надзвичайних ситуацій» [1].

Воєнні конфлікти, зростання взаємозалежності, етнічні проблеми, пов'язані з ситуацією гарантованого взаємного знищення, сприяли появі нових уявлень про безпеку. Безпека розглядається як єдине ціле, тобто зниження рівня безпекового поля одного суб'єкта неминуче знижує рівень безпеки іншого. Тому будь-яка держава, згідно з доктриною загальної безпеки не може мати виняткових прав у сфері забезпечення як внутрішньої, так і зовнішньої безпеки. Інші політичні суб'єкти (групи громадян, органи місцевого самоврядування, неурядові та недержавні організації, громадська думка) також повинні використовувати доступні засоби для організації всеохоплюючої системи соціальної безпеки та захисту прав людей. Проте слід враховувати, що, з одного боку, посилення неурядових організацій і неформальних мереж сприяє створенню і становленню в сучасному світі глобального громадянського суспільства, а з іншого, відбувається посилення і збільшення кількості загроз безпеці людства.

В сучасних умовах мова йде насамперед про розвиток різних форм недержавних самокерованих організацій, які повинні здійснювати ефективний контроль за дотримання і встановленням умов соціальної безпеки та захисту прав громадян, та захищеності з боку різних державних структур.

Отже, політика безпеки повинна бути тісніше інтегрованою із стратегією захисту прав особистості, демократії і розвитку. Особливу роль має підвищення ролі організацій громадянського суспільства в просуванні соціальної безпеки. Визначено, що соціальна безпека держави – це гарантія захищеності громадян від впливу зовнішніх та внутрішніх загроз. Глобалізація висуває нові вимоги до технологій, науки, загострює проблеми міжнародної конкуренції. Зростає

соціальне напруження. Тому у країнах з розвинутою економікою найціннішим засобом існування людського потенціалу стає соціальний захист.

Список використаних джерел

1. Закон України «Про національну безпеку України». Відомості Верховної Ради України. 2018. № 31. Ст. 241 URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2469-19#Text>

*Слеба А.В., студент III курсу,
групи ПЗ-23.2-1фмб спеціальності «Право»
Фахового коледжу «Освіта» Університету «Україна»*
*Кулик А.В., старший викладач
кафедри галузевого права та загально-правових дисциплін
Інституту права та суспільних відносин
Університету «Україна», м. Київ*
ORCID: <https://orcid.org/0009-0000-0028-5294>

УНІВЕРСАЛЬНІ АСПЕКТИ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ТА ЗАХИСТУ ПРАВ І СВОБОД ЛЮДИНИ ТА ГРОМАДЯНИНА

Права і свободи людини та громадянина є основою демократичного суспільства, гарантом стабільності правового порядку та умовою для розвитку громадянського суспільства. Вони закріплені в міжнародних договорах, конституціях, законах та інших правових актах різних країн. Питання забезпечення та захисту цих прав є ключовими для побудови правової держави та здійснення соціальної справедливості. Проблеми, які виникають при реалізації прав людини, часто стосуються як юридичних, так і соціальних аспектів. У цій роботі розглянемо загально-теоретичні питання, пов'язані з правами людини та громадянина, їх забезпеченням і захистом в умовах сучасного суспільства.

Теоретичні основи прав людини мають фундаментальне значення для кожної людини, оскільки вони визначають її можливості для особистісного розвитку, захисту від можливих зловживань і насильства з боку держави або інших осіб. Права людини можна розглядати як сукупність юридичних норм, що встановлюють певні можливості, свободи та обов'язки щодо індивіда в межах суспільства.

Класичні теорії прав людини, такі як природно-правова концепція, стверджують, що права людини виникають на основі

природи людини і є невід'ємними, тобто не можуть бути скасовані або змінені державою. Згідно з іншими підходами, правам людини притаманні соціальні, культурні та економічні аспекти, що визначаються певною історичною та культурною ситуацією.

Права людини також можуть бути класифіковані за різними критеріями. Одним з основних поділів є розподіл прав на громадянські, політичні, соціальні, економічні та культурні. Громадянські і політичні права зазвичай забезпечують базові свободи, такі як свобода слова, право на справедливий суд, право на участь у виборах тощо. Соціальні, економічні та культурні права стосуються благополуччя людини в соціумі: право на освіту, працю, здоров'я та інші умови для гідного життя.

Конституційно-правові аспекти забезпечення прав і свобод людини і громадянина. Основними документами, яких визначає права людини в кожній державі, є Конституція. Вона не тільки закріплює права, а й створює правову основу для їх забезпечення і захисту. Конституційно-правовий захист прав людини є важливим елементом функціонування демократичної правової держави. Конституції більшості держав включають широкий спектр прав людини та громадянина, серед яких можна виокремити такі, як право на життя, свободу, особисту недоторканність, свободу думки і вираження поглядів, право на свободу віросповідання тощо.

Особливо важливою є роль державних органів у забезпеченні прав людини. Відповідно до Конституції держави, парламент, президент, уряд та судова система повинні дбати про дотримання прав людини. Законодавчий орган має ухвалювати закони, які забезпечують реалізацію цих прав. Виконавча влада зобов'язана реалізувати ці закони, а судова система повинна гарантувати можливість захисту прав людини через судовий процес.

Захист прав і свобод людини та громадянина є невід'ємною частиною правового порядку, оскільки без належного захисту права людини не можуть бути ефективно реалізовані. Проблеми захисту прав людини з'являються в умовах порушень цих прав, що можуть мати різні форми: від дискримінації до насильства з боку держави або приватних осіб.

Основним засобом захисту прав людини є судова система, яка повинна забезпечити справедливість, неупередженість і можливість звернення до правосуддя для кожного громадянина. Однак, в багатьох

країнах існують проблеми з доступом до правосуддя: недоступність правових послуг, високі витрати на судові процеси, затягування розгляду справ тощо.

Крім того, на міжнародному рівні існують механізми захисту прав людини, такі як міжнародні організації (наприклад, ООН, Європейський суд з прав людини), які можуть втручатися у випадках масових порушень прав людини або при бездіяльності національних органів.

Важливою проблемою є співвідношення прав людини з національними інтересами держави. В умовах глобалізації та міжнародної інтеграції держави часто стикаються з необхідністю балансування між захистом прав своїх громадян і виконанням міжнародних зобов'язань.

Сучасні проблеми у забезпеченні прав людини у сучасному світі з прав людини загрожують нові виклики, пов'язані з технологічними досягненнями, глобалізацією, соціальними змінами та політичними процесами. Однією з головних проблем є порушення прав людини в умовах сучасної технології, зокрема в сфері приватності та захисту персональних даних. В умовах інтернету та соціальних мереж часто порушуються права на приватне життя, свободу слова та недоторканність особистих даних.

Іншою проблемою є боротьба з тероризмом і екстремізмом, яка часто призводить до обмеження прав і свобод, зокрема до введення заходів, що обмежують свободу пересування, приватність, право на справедливий суд тощо. Водночас, держави мають знаходити баланс між безпекою та правами людини.

Серед інших сучасних проблем варто зазначити насильницькі акти з боку держав (наприклад, порушення прав людини в країнах, де відбуваються війни чи авторитарні режими), питання міграції, біженців і забезпечення їх прав у нових країнах, а також протидію дискримінації за ознакою статі, раси, релігії та ін.

Забезпечення та захист прав і свобод людини та громадянина є важливим аспектом розвитку правової держави та демократичного суспільства. Теоретичні підходи до прав людини, їх класифікація та захист сприяють розвитку правових норм, які визначають права та обов'язки громадян і держави. Водночас існують численні проблеми, що виникають у процесі реалізації цих прав на практиці, зокрема

обмеження прав людини в умовах сучасних викликів, таких як глобалізація, розвиток технологій і безпекові загрози.

Оскільки права людини є невід'ємною частиною особистості та основою існування демократичного суспільства, важливо, щоб вони мали ефективний захист через національні та міжнародні механізми. Тому забезпечення прав людини вимагає комплексного підходу та постійної уваги до розвитку правових інститутів, що гарантують свободи та справедливість для кожного громадянина.

*Толпекін О., здобувач II вищого магістерського рівня
вищої освіти, групи ЗПЗ-24-Ім-тк-Київ
Інституту права та суспільних відносин
Університету «Україна», м. Київ*

КОНСТИТУЦІЙНІ ГАРАНТІЇ ПРАВОСУБ'ЄКТНОСТІ

Конституційні гарантії правосуб'єктності є основою для забезпечення рівних прав і свобод кожної людини в рамках національної правової системи. Вони включають в себе ряд норм та принципів, закріплених в основному законі держави, що гарантують кожній особі здатність бути суб'єктом правовідносин, реалізовувати свої права та виконувати обов'язки. Конституція встановлює правові рамки для захисту правосуб'єктності, що є основою правової держави і забезпечує недискримінацію, рівність і справедливість перед законом [1].

Рівність перед законом є одним з основоположних принципів правової системи, закріплених у конституціях багатьох країн. Цей принцип гарантує, що всі особи, незалежно від їхнього статусу, національності, релігії чи інших характеристик, повинні мати рівний доступ до прав і можливість реалізовувати свої права в межах законодавства.

Так Конституція України статтею 24 закріплює положення про те, що: "Громадяни мають рівні конституційні права та свободи і є рівними перед законом". Це положення забезпечує рівність правосуб'єктності для всіх осіб, які перебувають на території держави [2]. Міжнародний пакт про громадянські і політичні права, статтею 26 закріплює, що: «Усі люди рівні перед законом і мають право на рівний захист закону від будь-якої дискримінації» [3]. А стаття 7 Загальної декларації прав людини, закріплює принцип про те, що: «Всі люди

рівні перед законом і мають право на рівний захист закону без будь-якої дискримінації» [4]. Зазначений принцип забезпечує однакову правоздатність для всіх громадян, незалежно від їхнього соціального становища, економічного статусу, або інших індивідуальних ознак. Конституція України також гарантує, що ніхто не може бути позбавлений правосуб'єктності через дискримінацію за ознаками національності, статі, раси, релігії, мовної приналежності чи інших характеристик.

Також зміст статті 24 Конституції України закріплює, що: "Не може бути привілеїв чи обмежень за ознаками раси, кольору шкіри, політичних, релігійних та інших переконань, статі, етнічного та соціального походження, майнового стану, місця проживання, за мовними або іншими ознаками" [2].

Отже Конституційні гарантії невід'ємності правосуб'єктності означають, що кожна особа має право на визнання її правосуб'єктності перед законом без будь-яких обмежень.

Також основним принципом невід'ємності правосуб'єктності виступає право на свободу та особисту недоторканність. Право на свободу та особисту недоторканність є однією з важливих складових правосуб'єктності. Конституція гарантує, що кожна особа має право на визнання її правосуб'єктності в рамках здійснення свободи, без порушення її прав і свобод. Відповідно статті 29 Конституції України – «Кожна людина має право на свободу та особисту недоторканність. Ніхто не може бути арештований або затриманий без законних підстав» [2]. Загальна декларація прав людини статтею 9 закріплює принцип – «Ніхто не може бути підданий свавільному арешту, затриманню чи вигнанню» [4]. Зазначені принципи свідчать про те, що будь-які спроби позбавити особу правосуб'єктності, порушити її особисту недоторканність або свободу є незаконними.

У разі порушення прав правосуб'єктності вступають в силу гарантії судового захисту прав і свобод людини і громадянина. Однією з основних гарантій правосуб'єктності є право кожної особи на захист своїх прав через суд. Конституція надає можливість звернення до суду для захисту прав, свобод і законних інтересів. Так «Права і свободи людини і громадянина захищаються судом» закріплено в Конституції України статтею 55 [2], а згідно статті 14 Міжнародного пакту про громадянські і політичні права – «Кожна людина має право на справедливий і публічний судовий розгляд її

справи» [3]. Засвідчене гарантує кожній особі можливість звернутися до суду у разі порушення її прав або правосуб'єктності, що є необхідною умовою для реалізації справедливості в правовій системі.

З цієї захисту прав правосуб'єктності існують ефективні механізми захисту, так Конституційні гарантії правосуб'єктності потребують створення та функціонування ефективних механізмів для реалізації прав особистості. Це включає як національні, так і міжнародні інструменти правового захисту. Одним із таких механізмів є Конституційний суд, що розглядає питання щодо відповідності законів та інших нормативно-правових актів Конституції. Так, Конституційний суд України має право розглядати справи про конституційність законів та актів органів державної влади, що порушують права людини. Це дозволяє громадянам звертатися до суду для захисту своїх прав, якщо вони вважають, що їхні конституційні права були порушені через дії або бездіяльність органів влади [5].

Окрім судового захисту, ще одним дієвим механізмом захисту прав правосуб'єктності виступають інструменти адміністративного захисту правосуб'єктності, зокрема органи омбудсменів та інші незалежні органи, що здійснюють нагляд за виконанням прав людини в країні. Омбудсмен має функції нагляду за дотриманням прав громадян, розслідування скарг на порушення правосуб'єктності. Наприклад, у разі порушення права на соціальні пільги, освіту чи інші права, особа може звернутися до уповноважених органів для вирішення конфліктних ситуацій [6].

Захист правосуб'єктності не обмежується лише національними інструментами, важливими є й міжнародні механізми, принципи яких, закріплені в міжнародних документах, таких як Загальна декларація прав людини та Міжнародний пакт про громадянські і політичні права, які є частиною правових систем багатьох країн через процес ратифікації та інтеграції міжнародних норм у внутрішнє законодавство. Одним із дієвих інституцій захисту прав осіб, виступає Європейський суд з прав людини (ЄСПЛ) [7], який розглядає скарги на порушення прав осіб з боку держав, що ратифікували Європейську конвенцію з прав людини. Механізм судового захисту на міжнародному рівні є важливим інструментом для захисту правосуб'єктності осіб, оскільки в разі порушення прав на

національному рівні є можливість звернутися до міжнародного суду [8].

Підводячи підсумки, констатуємо, що Конституційні гарантії правосуб'єктності є основою для забезпечення прав і свобод особистості в межах національного правопорядку. Вони включають основні принципи рівності, недискримінації, свободи, особистої недоторканності, а також судового захисту прав. Ці гарантії сприяють тому, що кожна особа, незалежно від її статусу чи громадянства, має право на визнання своєї правосуб'єктності і здатна реалізовувати свої права та виконувати обов'язки в межах закону. Система конституційних гарантії є важливим інструментом для забезпечення правового порядку, стабільності та справедливості в суспільстві.

Список використаних джерел

1. Халюк С.О. Правосуб'єктність як елемент конституційно-правового статусу вищої ради правосуддя. Держава та регіони. Серія: Право, 2021 р., № 3 (73), с. 35-39.

2. Конституція України: станом на 1 верес. 2024 р.: відповідає офіц. тексту. Редакція від 01.01.2020, підстава – 27-IX. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/main/254%D0%BA/96-%D0%B2%D1%80#Text>

3. Міжнародний пакт про громадянські та політичні права. Міжнародний пакт ратифіковано Указом Президії Верховної Ради Української РСР № 2148-VIII (2148-08) від 19.10.73 р. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/995_043#Text

4. Загальна декларація прав людини. Прийнята і проголошена резолюцією 217 А (III) Генеральної Асамблеї ООН від 10 грудня 1948 року: Неофіційний переклад. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/995_015#Text

5. Про Конституційний Суд України: Закон України від 13 липня 2017 р. № № 2136-VIII // Відомості Верховної Ради України. – 2017. – № 35. Редакція від 20.08.2023, підстава – 3277-IX. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2136-19#Text>

6. Про Уповноваженого Верховної Ради України з прав людини: Закон України від 23 грудня 1997 року, № 776/97-ВР. Відомості Верховної Ради України (ВВР), 1998р., № 20, ст.99. Редакція від 31.03.2023р., підстава – 2849-IX. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/776/97-%D0%B2%D1%80#Text>

7. Європейський суд з прав людини. Створен. 21.01.1959р. Ратифік. 1953р. URL: <https://www.echr.coe.int/>

8. Європейська конвенція з прав людини. Ратифіковано Законом № 475/97-ВР від 17.07.97р. Набрання чинності для України 11.09.1997р. Редакція від 01.08.2021р. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/995_004#Text

УДК 347.965.42

*Трунілін М.О., аспірант
кафедри галузевого права та загально-правових дисциплін
Інституту права та суспільних відносин
Університету «Україна», м. Київ
ORCID: <https://orcid.org/0009-0007-5956-9874>*

*Ізюта П.О., к.ю.н., доцент,
професор кафедри галузевого права та загально-правових дисциплін
Інституту права та суспільних відносин Університету «Україна»,
Заслужений юрист України
м. Київ, Україна
ORCID: <https://orcid.org/0000-0001-9851-3434>*

ЗАХИСТ ПРАВ ДИТИНИ ПРИ ТРАНСФОРМАЦІЇ ПЕРСОНАЛЬНИХ ДАНИХ В ПРОЦЕСІ УСИНОВЛЕННЯ

У статті 3 Основного закону встановлено: «Людина, її життя і здоров'я, честь і гідність, недоторканність і безпека визнаються в Україні найвищою соціальною цінністю. Права і свободи людини та їх гарантії визначають зміст і спрямованість діяльності держави. Держава відповідає перед людиною за свою діяльність. Утвердження і забезпечення прав і свобод людини є головним обов'язком держави.» [1].

В контексті прав дітей-сиріт і дітей, позбавлених батьківського піклування, є підстави вважати, що їх персональні данні потребують ретельного захисту з огляду на наступні практичні процесуальні колізії.

Положеннями Конституції України, у статті 51 встановлені рівні права і обов'язки у шлюбі та сім'ї жінки і чоловіка, що «сім'я, дитинство, материнство і батьківство охороняються державою» [1], а у статті 52 визначено: «Діти рівні у своїх правах незалежно від

походження, а також від того, народжені вони у шлюбі чи поза ним» [1].

У статті 7 Європейської конвенції про усиновлення дітей (переглянута) від 27.11.2008 року зазначено: «Закон дозволяє усиновлювати дитину: а) двома особами різної статі: і) які перебувають у шлюбі між собою або ii) які перебувають у зареєстрованому партнерстві, якщо такий інститут існує; б) одній особі» [3], а у статті 4 цієї Конвенції обумовлено: «компетентний орган не приймає рішення про усиновлення, якщо не є переконаним, що усиновлення відповідатиме найвищим інтересам дитини» [2].

У Сімейному кодексі України є окрема глава 18 «Усиновлення», в якій наведені права та обмеження щодо усиновлювачів.

Потенційними усиновлювачами в Україні можуть бути: подружжя, одна жінка або один чоловік, якщо дитина має лише матір або лише батька, які у зв'язку з усиновленням втрачають правовий зв'язок з нею.

Процедури збору необхідних документів для усиновлювачів, даних про дітей-сиріт, дітей, позбавлених батьківського піклування, а також питання діяльності органів опіки та піклування, пов'язаних із захистом дітей регламентуються низкою постанов Кабінету Міністрів України.

Міністерством соціальної політики України створена Єдина інформаційно-аналітична система «Діти» [6], як інформаційна база для усиновлення та влаштування дітей в сімейні форми виховання.

У преамбулі Закону України «Про охорону дитинства», визначено «цей Закон визначає охорону дитинства в Україні як стратегічний загальнонаціональний пріоритет, що має важливе значення для забезпечення національної безпеки України» [4]. Статтею 24 цього Закону передбачено: «Усиновлення допускається виключно в інтересах дитини України відповідно до закону. Усиновлення (удочеріння) є оформлена спеціальним юридичним актом (рішенням суду) передача на виховання в сім'ю неповнолітньої дитини на правах сина чи дочки.» [4].

Процедура усиновлення оформлюється рішенням суду. Суд розглядає справу про усиновлення у закритому судовому засіданні у складі: головуючого судді та двох присяжних.

Право на таємницю усиновлення передбачено статтями 226-228 Сімейного кодексу України. Для забезпечення таємниці усиновлення, згідно статті 313 Цивільного процесуального кодексу України, суд розглядає справу у закритому судовому засіданні, а у Єдиному державному реєстрі судових рішень текст рішень про усиновлення не оприлюднюється.

Суд може прийняти рішення не тільки про усиновлення дитини але і про зміну прізвища (по батькові, дату та місце народження) усиновленої дитини, внесення відповідних змін до актового запису про народження такої дитини. Тобто, таємниця усиновлення також забезпечується внесенням відповідних змін до актового запису про народження усиновленої дитини.

Фактично в процесі усиновлення, за рішенням суду, відбувається повна чи часткова трансформація персональних даних усиновленої дитини.

В процедурі усиновлення наприкінці літа 2024 року, я перевіряв дані усиновленої дитини та побачив, що через три місяця після набрання рішенням законної сили про усиновлення, інформація про дитину (її фото) ще залишалась у Єдиній інформаційно-аналітичній системі «Діти» у вкладці – «Діти» [6].

З метою вирішення цієї проблеми та уникнення таких випадків порушення таємниці усиновлення, потрібні законодавчі зміни щодо направлення та виконання рішення суду про усиновлення адміністратору Єдиної інформаційно-аналітичної системі «Діти» [6].

Список використаних джерел

1. Конституція України від 28 червня 1996 року (з останніми змінами та доповненнями, станом на 04.12.2024)// Відомості Верховної Ради України (ВВР), 1996, № 30, ст.141. URL: <https://ips.ligazakon.net/document/view/Z960254K?an=1&q=%D0%BA%D0%BE%D0%BD%D1%81%D1%82%D0%B8%D1%82%D1%83%D1%86%D1%96%D1%8F%20%D1%83%D0%BA%D1%80%D0%B0%D1%97%D0%BD%D0%B8>

2. ЄВРОПЕЙСЬКА КОНВЕНЦІЯ про усиновлення дітей (переглянута) від 27.11.2008 року (дата набрання чинності для України 01.09.2011)// Конвенцію ратифіковано Законом № 3017-VI (3017-17) від 15.02.2011 із застереженням та заявою. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/994_a17#Text

3. СІМЕЙНИЙ КОДЕКС УКРАЇНИ № 2947-III від 10.01.2002 року (з останніми змінами та доповненнями, станом на 04.12.2024)// Відомості Верховної Ради України (ВВР), 2002, № 21-22, ст.135. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/main/2947-14#Text>

4. Закон України «Про охорону дитинства» № 2402-III від 26 квітня 2001 року (з останніми змінами та доповненнями, станом на 04.12.2024)// Відомості Верховної Ради України (ВВР), 2001, № 30, ст.142. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/main/2402-14#Text>

5. Наказ МІНІСТЕРСТВА СОЦІАЛЬНОЇ ПОЛІТИКИ УКРАЇНИ № 1256 від 28.12.2015 «Про ведення банку даних про дітей-сиріт, дітей, позбавлених батьківського піклування, і сім'ї потенційних усиновлювачів, опікунів, піклувальників, прийомних батьків, батьків-вихователів» (з останніми змінами та доповненнями, станом на 04.12.2024)// Офіційний вісник України, 2016, № 27 (12.04.2016), ст. 1076. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z0380-16#n17>

6. Єдина інформаційно-аналітична система «Діти» // Ел. стор. Міністерства соціальної політики України. URL: <https://www.msp.gov.ua/children/search.php?number=318094>

*Шевчук Б., здобувач II вищого магістерського рівня
вищої освіти спеціальності 081 «Право»
Миколаївського міжрегіонального інституту
Університету «Україна», м. Миколаїв
Половченя А., к.ю.н., доцент
кафедри права та інформаційних технологій
Миколаївського міжрегіонального інституту
Університету «Україна», м. Миколаїв
ORCID: <https://orcid.org/0000-0002-2598-2106>*

ЗАСОБИ ЗАХИСТУ ПРАВА ВЛАСНОСТІ В УКРАЇНІ

Захист права на власність є важливою складовою правової системи кожної держави, адже власність виступає базовою економічною та соціальною цінністю. Національне законодавство України містить широкий спектр засобів, спрямованих на забезпечення дотримання та захисту майнових прав фізичних і юридичних осіб. Ці засоби, ґрунтуючись на Конституції України, мають забезпечувати баланс між інтересами особи, суспільства та держави.

Національні засоби захисту права власності включають конституційні, цивільно-правові, адміністративно-правові та кримінально-правові механізми. Кожен із них виконує важливу функцію у відновленні порушених прав або запобіганні їх порушенню. У цьому контексті особливу роль відіграє судовий захист, який гарантує неупереджене вирішення спорів, а також державні органи, відповідальні за дотримання правових норм.

Право на володіння майном в Україні захищається через використання норм різних галузей права, серед яких особливе значення мають цивільне та адміністративне право. Ці галузі забезпечують як приватно-правові, так і публічно-правові механізми захисту майнових прав, які діють взаємодоповнюючи один одного [1].

Цивільне право є основною галуззю, що регулює майнові відносини між рівноправними суб'єктами. Основні положення, які стосуються захисту права на володіння майном, закріплені у Цивільному кодексі України (ЦК України) .

Цивільно-правові аспекти захисту включають: право власності, захист від порушень, речові позови тощо. Так, відповідно до статті 316 ЦК України, власність є правом особи володіти, користуватися та розпоряджатися майном; стаття 386 ЦК України встановлює право власника на судовий захист у разі порушення його майнових прав. Проте власник може подати позов про витребування майна з чужого незаконного володіння (віндикаційний позов) або вимагати усунення перешкоди у здійсненні права володіння (негаторний позов) [2].

До механізму захисту цивільно-правових відносин, законодавець відносить:

- визнання права власності – застосування цього способу застосовується, коли право власності оспорується іншими особами;
- відшкодування збитків, застосовується у разі втрати або пошкодження майна власник має право вимагати компенсації;
- відновлення становища, яке існувало до порушення, забезпечується через повернення майна його законному власнику [2].

Адміністративне право забезпечує захист майнових прав у відносинах між фізичними чи юридичними особами та органами публічної влади. В основі адміністративно-правового захисту лежить обов'язок держави гарантувати дотримання прав громадян і юридичних осіб на всіх рівнях.

До основних механізмів адміністративного захисту належать: адміністративні оскарження, розгляд справ у адміністративних судах і контроль за дотриманням законності. Захищаючи свої права за допомогою адміністративних механізмів суб'єкти права можуть звертатися до органів влади з вимогами щодо скасування неправомірних рішень або дій, які порушують їхні майнові права. При чому Кодекс адміністративного судочинства України (КАСУ) передбачає можливість звернення до суду для оскарження рішень, дій чи бездіяльності органів публічної влади, які порушують право власності. І як наслідок органи виконавчої влади та місцевого самоврядування зобов'язані забезпечувати дотримання прав власників у своїй діяльності [3].

Особливого статусу адміністративно-правовий захист набуває коли є факти незаконного вилучення майна державними органами; втручання у права власності через податкові, земельні чи митні спори; накладаються санкції або штрафи, які зачіпають майнові права.

При вирішенні питань захисту права на володіння майном судова практика відіграє важливу роль, адже рішення судів сприяють уточненню норм законодавства та їх правильному застосуванню. При цьому, особливо важливе значення мають:

- рішення Конституційного Суду України, які мають обов'язкову силу та забезпечують конституційний контроль за законодавчими положеннями, які стосуються захисту права власності. Наприклад, визнання неконституційними положень, що порушують право власності, сприяє відновленню справедливості у правовідносинах [4].

- прецеденти Верховного Суду України, коли його ухвали у справах пов'язані із захистом права на володіння майном, та встановлюють єдність судової практики та надають орієнтири для судів нижчих інстанцій [5].

Виходячи з викладеного доходимо висновку, що цивільне та адміністративне право є основними інструментами захисту права на володіння майном, забезпечуючи широкий спектр механізмів, які дають змогу вирішувати спори та відновлювати порушені права. Їхній ефективний розвиток та інтеграція з міжнародними стандартами є ключовими умовами для забезпечення справедливості та правової стабільності в Україні.

Список використаних джерел

1. Вікторія Мироненко. Права володіння, користування і розпорядження власністю за цивільним законодавством. Цивільне право і процес. Вип. 1/2019. С. 28–33.

2. Цивільний кодекс України, від 16 січня 2003 року. № 435-IV. Редакція від 03.09.2024р., підстава – 3257-IX. Відомості Верховної Ради України (ВВР), 2003, №№ 40-44, ст.356 URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/435-15#Text>

3. Кодекс України про адміністративні правопорушення, від 7 грудня 1984 року № 8073-X. Редакція від 25.10.2024р., підстава – 4009-IX. Відомості Верховної Ради Української РСР (ВВР) 1984, додаток до № 51, ст.1122 URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/80731-10#Text>

4. Про Конституційний Суд України: Закон України від 13 липня 2017 р. № № 2136-VIII // Відомості Верховної Ради України. 2017. № 35. Редакція від 20.08.2023, підстава – 3277-IX. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2136-19#Text>

5. Закон України "Про судоустрій і статус суддів". Редакція від 08.08.2024р., підстава – 3889-IX. Відомості Верховної Ради (ВВР), 2016, № 31, ст.545 URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1402-19#Text>

Наукове видання

**ЗБІРНИК
НАУКОВИХ ПРАЦЬ
ЗА МАТЕРІАЛАМИ
ІХ НАУКОВО-ПРАКТИЧНОЇ КОНФЕРЕНЦІЇ
ПРАВА ЛЮДИНИ: ІСТОРІЯ ТА СУЧАСНІСТЬ**
м. Київ, 05 грудня 2024 р.

Матеріали подано в авторській редакції
Дизайнер обкладинки – Стецкова А.С.

Формат 60x84/16. Ум. друк. арк. 8,48
Наклад 300 прим. Зам. №

Видавець і виготовлювач Університет «Україна»

*03115, м. Київ, вул. Львівська, 23,
тел./ф. (044) 424-40-69, 424-56-26*

E-mail: ukraina.vdk@email.ua

Свідоцтво суб'єкта видавничої справи ДК № 405 від 06.04.2001

Відкритий міжнародний університет розвитку людини “Україна”

Президент університету -
Таланчук Петро Михайлович

ІНСТИТУТИ УНІВЕРСИТЕТУ:
БІОМЕДИЧНИХ ТЕХНОЛОГІЙ
ЕКОНОМІКИ ТА МЕНЕДЖМЕНТУ
ІНЖЕНЕРНО-ТЕХНОЛОГІЧНИЙ
КОМП'ЮТЕРНИХ ТЕХНОЛОГІЙ
ПРАВА ТА СУСПІЛЬНИХ ВІДНОСИН
СОЦІАЛЬНИХ ТЕХНОЛОГІЙ
ФІЛОЛОГІЇ ТА МАСОВИХ КОМУНІКАЦІЙ
ФАХОВИЙ КОЛЕДЖ «ОСВІТА»

101 спеціальність
різних освітніх рівнів

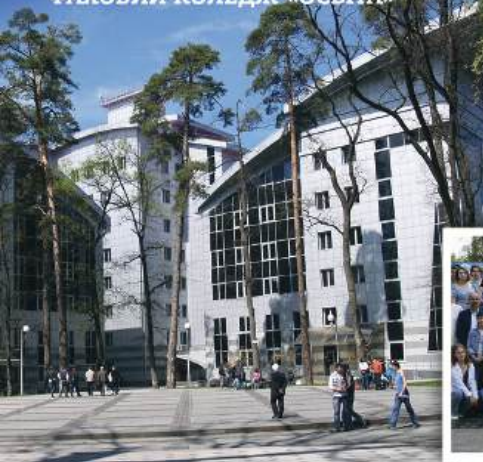
13 000 студентів

850 викладачів

17 коледжів

20 інститутів

4 філії

**Приймальна
комісія:**

м. Київ, вул. Львівська, 23, корпус 3, каб. 105
тел.: (067) 406-53-92, 0800- 305-007
www.uu.edu.ua

🏠✦ Відкритий міжнародний університет розвитку людини «Україна» – сучасний інклюзивний заклад вищої освіти, заснований у грудні 1998 р., який поєднує інноваційні технології та високий рівень якісних освітніх послуг!

🎓 Освітня діяльність Університету проводиться за 21 галуззю знань: 11 спеціальностями для кваліфікованого робітника, 20 спеціальностями для освітньо-професійного ступеня фахового молодшого бакалавра, 34 спеціальностями освітнього ступеня бакалавр, 31 спеціальністю освітнього ступеня магістр, 5 освітньо-науковими програмами доктора філософії.

★ Університет «Україна» – це місце, де кожен має можливість розкрити свій потенціал! Ми пропонуємо інклюзивне навчання незалежно від освітніх потреб та всебічну підтримку. 💖

🌐 Педагогічний, психологічний, соціальний та медико-реабілітаційний супровід допомагають розвивати здібності на максимум! Під римка на кожному етапі – від технічної до соціальної допомоги. У нас ви знайдете середовище для справжнього розвитку, незалежно від ваших потреб.

💡 Завдяки сучасній технічній базі, інтерактивним технологіям, відеолекціям та онлайн-курсам ви завжди будете в центрі новітніх досягнень науки та освіти. Одна з унікальних можливостей для наших студентів – участь у науково-навчальних лабораторіях біоінженерії, фармації, комп'ютерних технологій. Також студенти мають можливість працювати з безпілотними апаратами та розробляти технології для їхнього постійного удосконалення. Ми готуємо висококваліфікованих фахівців, які готові вирішувати актуальні проблеми сучасного світу.

✂ В університеті проводиться унікальне козацьке виховання та вишкіл! Це не лише навчання, але й збереження традицій через захоплюючі заходи! Ми проводимо унікальні ігри та тренування, щоб відчувати справжній козацький дух! Ви навчитеся справжній козацькій майстерності, розвиватимете лідерські якості та стійкість духу, що стане основою для вашої успішної кар'єри.

🌐 Наш університет активно співпрацює з європейськими закладами освіти, пропонуючи міжнародне стажування та обмін досвідом. 🌐 Ви можете отримати подвійний диплом на спеціальності «Соціальна робота» (в Україні і в Литві). Це дозволить вам здобути кваліфікацію за програмою, що визнається в обох країнах і у Європі, відкрити додаткові можливості для кар'єрного зростання та міжнародної діяльності.

🗣 Соціальна робота в умовах війни – це особливо важлива та затребувана спеціальність. Ваша роль стане ключовою в підтримці тих, хто потребує допомоги, а знання та навички, здобуті під час навчання, дозволять впливати на зміни та бути справжнім героєм у цей складний час.

★ Колектив університету чекає на вас! Разом ми зможемо реалізувати ваші амбіції та допоможемо стати справжнім професіоналом у вибраній галузі! Приєднуйтеся до Університету «Україна» – місця, де ваші мрії стають реальністю!